ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ

- Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы
- Республиканский информационный научно-методический журнал

№23(6) (2026 ж. Маусым/Июнь 2026 г.)

ВЕСТНИК УЧИТЕЛЯ

ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ

«ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының №23(6) (2026 ж. маусым) шығарылымы.
Выпуск №23(6) (Июнь 2026 г.) республиканского информационного научно-методического журнала «ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

№ KZ35VPY00132871 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитетінде берілген

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ35VPY00132871

Выдано Комитетом информации Министерства культуры и информации Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Амитов М.А., Туякбаева А.Д. Білім беру ұйымында инновациялық үдерістерді басқарудың әдістемелік негіздері 4
Нурлыбекова Б.Д., Баймендиева А.У. Оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесі....9
Ыбраева Л.К. Болашақ әлеуметтік педагогтың кәсіби өзін-өзі дамыту жұмысы .14
Жұмабек Е.Б. Ұлы отан соғысы жылдарындағы ғалымдардың Бурабайға қоныс аударуы....16
Тәжібаев Т.Ғ. Жасанды интеллект қолдану арқылы физика пәнін саралау жолдары....19
Сулейманова З.Т. Использование цифровых технологий на уроках русского языка 22
Ибрагимов А.А. Оқушыларды химия пәніне қызықтырудың инновациялық тәсілдері....26
Калниязова Р.С., Акболтаева Г.Д. Күнделікті қазақ тілі: өмірлік қарым қатынаста қолданылатын тілдік құралдар 30
Мейремхан М. «Су зерттеу» 31
Имашева А.А. Тіл - ұлттық құндылық....37
Рустемова А.М. "Тәрбиешінің бала өміріндегі рөлі" 40
Айдар А.Қ. «Балабақша тәрбие мен білімнің баспалдағы»....42
Суттибаева М.А. Жаңартылған білім мазмұны – балабақшада 44
Мырзахметова Б.Б. Салауатты өмір салты – бала денсаулығының кепілі....46
Қылишаева Ж.Е. Математикалық сауаттылық негізінде оқушылардың рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру 47
Агынаева Р.М. Білім берудегі STEM және жасанды интеллект технологияларының интеграциясы....50
Омарова Г.Т. Оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытудағы жасанды интеллект технологияларының мүмкіндіктері 53
Абдиганиева С.А. Ағылшын тілін оқытуда жазылым дағдыларын қалыптастырудың заманауи тәсілдері....56
Сапина К.Т. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың тиімді жолдары 58
Серикбаева Д.М. Химия және биология сабақтарында STEM технологияларын қолданудың тиімділігі....61
Таджиева А.А. Ағылшын тілінен олимпиадаға және халықаралық емтихандарға дайындау әдістемесі 64

Амитов Марат Алшынбаевич[1] - мектеп директоры
Туякбаева Айгерим Даулетовна[2] - директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
[1,2]Түркістан облысы білім басқармасы Жетісай ауданы білім бөлімі «Алпамыс батыр атындағы № 8 жалпы білім беретін мектеп» КММ

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРДІ БАСҚАРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

(Әдістемелік көмекші құралды тәжірибеде қолдану және зерттеу нәтижелері)

Аңдатпа. Қазіргі білім беру жүйесінің дамуы инновациялық өзгерістерді тиімді басқарумен тікелей байланысты. Білім беру ұйымдарының бәсекеге қабілеттілігі, педагогтердің кәсіби дамуы және білім алушылардың сапалы білім алу деңгейі инновациялық үдерістердің нәтижелі ұйымдастырылуына тәуелді. Осыған байланысты инновациялық үдерістерді басқарудың ғылыми-әдістемелік негіздерін айқындау өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Мақалада білім беру ұйымындағы инновациялық үдерістерді басқарудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылды. Инновациялық қызметті жоспарлау, ұйымдастыру, үйлестіру, мониторинг жүргізу және нәтижелерді бағалау кезеңдері сипатталды. Сонымен қатар педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттыруға бағытталған басқарушылық тетіктер мен заманауи әдістер талданды. Автор инновациялық менеджменттің жүйелілік, үздіксіздік, нәтижелілік және ынтымақтастық қағидаттарына негізделген әдістемелік моделін ұсынады.

Түйінді сөздер: инновация, басқару, білім беру ұйымы, педагогикалық технология, инновациялық менеджмент, кәсіби даму, білім сапасы.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесіне қойылатын талаптар үздіксіз өзгеріп отырады. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы, еңбек нарығындағы өзгерістер және қоғамның жаңа сұраныстары білім беру ұйымдарының қызметін жаңаша ұйымдастыруды талап етеді. Осыған байланысты білім беру ұйымдарында инновациялық үдерістерді тиімді басқару мәселесі ерекше маңызға ие болып отыр.

Инновация ұғымы білім беру саласында жаңа идеяларды, технологияларды, әдістерді және басқару тетіктерін енгізуді білдіреді. Инновациялық үдерістерді басқару – білім беру ұйымының стратегиялық дамуын қамтамасыз ететін күрделі әрі көпқырлы процесс. Ол тек жаңашылдықты енгізумен ғана шектелмей, оның тиімділігін бағалау, педагогтердің кәсіби дайындығын қамтамасыз ету және тұрақты мониторинг жүргізуді қамтиды.

Бұл мәселені зерттеуге шетелдік ғалымдардан П. Друкер, М. Фуллан, Э. Роджерс, П. Сенге елеулі үлес қосты. Олардың еңбектерінде инновацияларды енгізу, өзгерістерді басқару және ұйымдық даму мәселелері қарастырылған. Қазақстандық ғалымдар Н.Нұрахметов, Қ.Қадашева, А.Құсайынов, Ш.Тәубаева еңбектерінде білім беру жүйесін жаңғырту және педагогикалық инновацияларды басқару мәселелері талданған.

Мақаланың мақсаты – білім беру ұйымында инновациялық үдерістерді басқарудың әдістемелік негіздерін айқындау және оны тәжірибеде қолданудың тиімді жолдарын көрсету.

Міндеттері:

- инновациялық үдерістерді басқарудың теориялық негіздерін талдау;
- инновациялық менеджменттің негізгі қағидаттарын сипаттау;
- инновациялық қызметті ұйымдастырудың әдістемелік моделін ұсыну;
- практикалық тәжірибе негізінде тиімділігін бағалау;
- педагогтерге арналған ұсыныстар әзірлеу [1].

Әдістеме

Білім беру ұйымында инновациялық үдерістерді басқару жүйелі және кезеңдік сипатта жүзеге асырылады. Ұсынылып отырған әдістеме инновациялық менеджменттің заманауи тұжырымдамаларына негізделеді және бес негізгі кезеңнен тұрады.

Инновациялық үдерістерді басқару ең алдымен ұйымның инновациялық әлеуетін анықтаудан басталады. Осы мақсатта білім беру ұйымының ішкі және сыртқы ортасына кешенді талдау жүргізіледі. Ішкі ортаға педагог кадрлардың кәсіби даярлығы, материалдық-техникалық база, білім сапасының көрсеткіштері, басқару мәдениеті және ұжымның инновациялық қызметке дайындығы жатады. Ал сыртқы ортаға мемлекеттік білім беру саясаты, еңбек нарығының талаптары, қоғамның сұранысы және цифрлық технологиялардың даму деңгейі кіреді.

1-кезең. Диагностика және қажеттілікті анықтау

Бұл кезеңде білім беру ұйымының қазіргі жағдайына талдау жүргізіледі. Мұнда педагогтердің кәсіби құзыреттілігі, білім сапасының көрсеткіштері, материалдық-техникалық база және инновациялық әлеует зерттеледі.

Қолданылатын әдістер:

- ✓ сауалнама;
- ✓ сұхбат;
- ✓ SWOT-талдау;
- ✓ мониторинг;
- ✓ құжаттарды талдау.

2-кезең. Жоспарлау

Инновациялық қызметтің мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері анықталады. Стратегиялық жоспар әзірленеді.

3-кезең. Іске асыру

Инновациялық технологиялар оқу-тәрбие үдерісіне енгізіледі:

- ✓ цифрлық білім беру ресурстары;
- ✓ жобалық оқыту;
- ✓ STEM технологиялары;
- ✓ саралап оқыту;
- ✓ зерттеушілік оқыту.

4-кезең. Мониторинг және бағалау

Нәтижелер тұрақты түрде бақылауға алынады.

Бағалау көрсеткіштері	Бағалау құралдары
Білім сапасы	Тест, бақылау жұмысы
Педагог құзыреттілігі	Бақылау, портфолио
Оқушы белсенділігі	Сауалнама
Инновация тиімділігі	Мониторинг

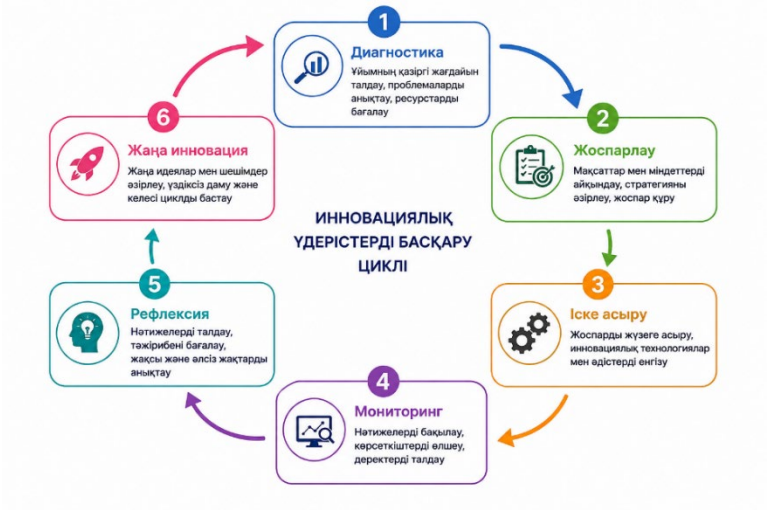
5-кезең. Рефлексия және жетілдіру

Алынған нәтижелер талданып, келесі кезеңге арналған түзету жұмыстары жүргізіледі.

Инновациялық басқарудың негізгі принциптері

1. Жүйелілік.
2. Ғылымилық.
3. Ашықтық.
4. Үздіксіздік.
5. Нәтижеге бағдарлану.
6. Ынтымақтастық.
7. Икемділік.

Сурет 1. Инновациялық үдерістерді басқару циклі

Ұсынылып отырған модель педагогтердің инновациялық қызметке белсенді қатысуын қамтамасыз етеді және ұйымның стратегиялық дамуына жағдай жасайды [2].

Практикада қолдану

Ұсынылған әдістеме жалпы білім беретін мектеп жағдайында апробациядан өткізілді. Инновациялық жобаның негізгі мақсаты – білім сапасын арттыру және педагогтердің кәсіби құзыреттілігін дамыту болды. Жобаны іске асыру барысында инновациялық басқарудың кезеңдік моделі қолданылып, педагогтердің кәсіби қажеттіліктеріне сәйкес әдістемелік қолдау көрсетілді. Инновациялық қызметке мұғалімдерді белсенді тарту мақсатында шығармашылық топтар құрылып, тәжірибе алмасу алаңдары ұйымдастырылды. Нәтижесінде білім беру үдерісінде заманауи педагогикалық технологияларды қолдану деңгейі артып, оқыту сапасының жақсаруы байқалды.

Жоба үш бағыт бойынша жүзеге асырылды:

1. Цифрлық технологияларды енгізу.
2. Педагогтердің кәсіби дамуы.
3. Инновациялық жобаларды ұйымдастыру.

Алғашқы кезеңде мұғалімдер арасында сауалнама жүргізілді. Нәтижесінде педагогтердің 68%-ы цифрлық технологияларды қолдану бойынша қосымша оқытуды қажет ететіні анықталды.

Осыған байланысты келесі іс-шаралар ұйымдастырылды:

- ❖ коучингтер;
- ❖ шеберлік сабақтары;
- ❖ вебинарлар;
- ❖ тәжірибе алмасу алаңдары;
- ❖ Lesson Study топтары.

Авторлық бағдарлама: «Инновациялық мұғалім» бағдарламасы әзірленді.

Кесте 1. Бағдарлама модульдері

Модуль	Мазмұны
1	Цифрлық құзыреттілік
2	Инновациялық педагогика
3	Жобалық оқыту
4	Бағалау технологиялары
5	Зерттеу мәдениеті

Бағдарламаға 35 педагог қатысты.

Сабақтағы тәжірибе

Мұғалімдер келесі технологияларды қолданды:

- Flipped Classroom;
- STEM;
- Case Study;
- Project Based Learning;
- CLIL элементтері.

Оқушылар ғылыми жобалар дайындап, цифрлық өнімдер әзірледі. Нәтижесінде оқу мотивациясы мен танымдық белсенділік артты.

Кесте 2. Нәтижелер

Көрсеткіш	Бастапқы	Қорытынды
Білім сапасы	63%	78%
Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігі	58%	86%
Оқушылардың белсенділігі	61%	84%
Олимпиада жетістіктері	12	21

Мониторинг нәтижелері инновациялық басқару моделінің тиімділігін көрсетті.

Педагогтердің кәсіби ынтасы артты, тәжірибе алмасу мәдениеті қалыптасты. Әсіресе кәсіби қауымдастықтардың жұмысы инновацияларды енгізудің маңызды факторы екендігі анықталды.

Зерттеу барысында инновациялық қызметті басқарудың келесі артықшылықтары байқалды:

- білім сапасының артуы;
- мұғалімдердің кәсіби дамуы;
- ұйым мәдениетінің жақсаруы;
- оқушылардың шығармашылық әлеуетінің дамуы;
- цифрлық сауаттылықтың жоғарылауы [3].

Ұсыныстар

Инновациялық үдерістерді басқаруды тиімді жүзеге асыру үшін педагогтер мен білім беру ұйымдарының басшыларына келесі ұсыныстар беріледі.

- Біріншіден, инновациялық қызмет стратегиялық жоспармен үйлестірілуі қажет. Әрбір енгізілетін жаңашылдық ұйымның даму мақсатына сәйкес болуы тиіс.
- Екіншіден, педагогтердің кәсіби даярлығына ерекше назар аудару қажет. Жаңашылдықтың тиімділігі оны жүзеге асыратын мамандардың құзыреттілігіне байланысты.
- Үшіншіден, инновациялық жобаларды енгізу барысында мониторинг пен кері байланыс жүйесі тұрақты ұйымдастырылуы керек. Бұл енгізілген өзгерістердің тиімділігін уақытылы бағалауға мүмкіндік береді.
- Төртіншіден, тәжірибе алмасу алаңдарын көбейту ұсынылады. Мұғалімдер арасында кәсіби қауымдастықтар құру инновациялардың таралуын жеделдетеді.
- Бесіншіден, әртүрлі білім беру ұйымдарының ерекшеліктерін ескере отырып, әдістемені бейімдеу қажет. Қалалық және ауылдық мектептердің ресурстық мүмкіндіктері әртүрлі болғандықтан, инновациялық модель икемді болуы тиіс.

Сонымен қатар цифрлық платформаларды пайдалану, деректерге негізделген басқару шешімдерін қабылдау және педагогтердің зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру инновациялық басқарудың тиімділігін арттырады [4].

Қорытынды

Білім беру ұйымында инновациялық үдерістерді басқару қазіргі заманғы білім беру жүйесінің стратегиялық даму факторларының бірі болып табылады. Зерттеу барысында

инновациялық қызметті ғылыми негізде ұйымдастырудың білім сапасын арттыруға, педагогтердің кәсіби дамуын қамтамасыз етуге және ұйымның бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге мүмкіндік беретіні анықталды.

Ұсынылған әдістемелік модель диагностика, жоспарлау, іске асыру, мониторинг және рефлексия кезеңдерінен тұрады. Бұл модель инновациялық қызметті жүйелі түрде ұйымдастыруға және оның нәтижелілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Практикалық тәжірибе нәтижелері инновациялық технологияларды енгізу педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттырып, оқушылардың оқу жетістіктері мен шығармашылық белсенділігінің жоғарылауына ықпал ететінін көрсетті. Сонымен қатар ұйым ішінде ынтымақтастық мәдениеті қалыптасып, басқару үдерістерінің сапасы жақсарды.

Осылайша, білім беру ұйымдарында инновациялық үдерістерді басқарудың ғылыми-әдістемелік негіздерін қолдану білім беру сапасын жетілдірудің және тұрақты дамуды қамтамасыз етудің маңызды құралы болып табылады. Болашақта бұл бағыттағы зерттеулер инновациялық басқарудың цифрлық модельдерін жетілдіруге және білім беру ұйымдарының тиімділігін арттыруға бағытталуы қажет.

Қолданылған деректер тізімі:

1. Нұрахметов Н.Н. Педагогикалық инновациялар негіздері. – Алматы: Білім, 2020. - 286 б.
2. Тәубаева Ш.Т. Педагогикалық зерттеулер әдіснамасы мен әдістері. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. - 340 б.
3. Құсайынов А.Қ. Қазақстандағы білім беру реформалары: теория және практика. – Астана: Фолиант, 2022. - 368 б.
4. Қадашева Қ.А. Білім берудегі инновациялық технологиялар. – Алматы: Эверо, 2020. - 254 б.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

(Практическое применение методического пособия и результаты исследования)

Аннотация. Развитие современной системы образования непосредственно связано с эффективным управлением инновационными изменениями. Конкурентоспособность образовательных организаций, профессиональное развитие педагогов и уровень качественного образования обучающихся зависят от результативной организации инновационных процессов. В связи с этим определение научно-методических основ управления инновационными процессами является одной из актуальных задач. В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты управления инновационными процессами в образовательной организации. Описаны этапы планирования, организации, координации, мониторинга и оценки результатов инновационной деятельности. Кроме того, проанализированы современные методы и управленческие механизмы, направленные на повышение профессиональной компетентности педагогов. Автор предлагает методическую модель инновационного менеджмента, основанную на принципах системности, непрерывности, результативности и сотрудничества.

Ключевые слова: инновация, управление, образовательная организация, педагогическая технология, инновационный менеджмент, профессиональное развитие, качество образования.

Нурлыбекова Базаркуль Даулетбековна[1] - директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасары
Баймендиева Айсапар Умирбековна[2] - директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасары
[1,2]Түркістан облысының білім басқармасының Жетісай ауданының білім бөлімінің «Алпамыс батыр атындағы № 8 жалпы білім беретін мектеп» КММ

ОҚУ ПРОЦЕСІН ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ ЖҮЙЕСІ

(Әдістемелік құралды тәжірибеде қолдану және зерттеу нәтижелері)

Аңдатпа. Қазіргі білім беру жүйесінде оқу процесін тиімді жоспарлау және жүйелі бақылау білім сапасын арттырудың негізгі факторларының бірі болып табылады. Бұл мақалада оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесіне арналған әдістемелік құралды тәжірибеде қолдану нәтижелері қарастырылады. Зерттеу барысында оқу мақсаттарын нақтылау, білім алушылардың оқу жетістіктерін тұрақты мониторингтеу, қалыптастырушы және жиынтық бағалау нәтижелерін талдау, деректер негізінде педагогикалық шешімдер қабылдау мәселелері қамтылды. Әдістемелік құрал оқу процесінің барлық кезеңдерін жүйелеуге, мұғалімдердің кәсіби қызметін жетілдіруге және білім алушылардың оқу жетістіктерін арттыруға бағытталған. Практикалық қолдану барысында оқу жоспарларын әзірлеу, сабақтарды ұйымдастыру, оқушылардың жетістіктерін бағалау және кері байланыс беру жұмыстары жүргізілді. Зерттеу нәтижелері әдістемелік құралды жүйелі қолдану білім алушылардың оқу мотивациясының артуына, оқу нәтижелерінің жақсаруына және мұғалімдердің жоспарлау дағдыларының дамуына оң әсер ететінін көрсетті.

Түйінді сөздер: оқу процесі, жоспарлау, бақылау жүйесі, мониторинг, білім сапасы, бағалау, педагогикалық тәжірибе.

Кіріспе

Білім беру жүйесінің жаңғыруы жағдайында оқу процесін сапалы ұйымдастыру мен тиімді басқару мәселесі ерекше маңызға ие болып отыр. Қазіргі таңда мұғалім қызметінің нәтижелілігі тек білім мазмұнын меңгертумен ғана емес, сонымен қатар оқу процесін жүйелі жоспарлау, білім алушылардың жетістіктерін тұрақты бақылау және алынған нәтижелер негізінде түзету жұмыстарын ұйымдастыру қабілетімен анықталады.

Оқу процесін жоспарлау – білім беру мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін стратегиялық және тактикалық әрекеттер жиынтығы. Ал бақылау жүйесі оқушылардың білім, білік және дағдыларының қалыптасу деңгейін анықтауға, оқу нәтижелерін талдауға және педагогикалық қызметтің тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді.

Соңғы жылдары отандық ғалымдар арасында оқу жетістіктерін бағалау, критериалды бағалау жүйесі, білім сапасын басқару мәселелері кеңінен зерттелуде. Қазақстандық зерттеушілердің еңбектерінде білім беру процесін жоспарлау мен мониторинг жүргізудің заманауи тәсілдері қарастырылған. Сонымен қатар шетелдік ғалымдар Дж. Хэтти, Р. Марцано, Б. Блум еңбектерінде оқыту нәтижелерін бағалау, оқу жетістіктерін бақылау және деректерге негізделген басқару тәсілдерінің тиімділігі дәлелденген.

Мақаланың мақсаты – оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесіне арналған әдістемелік құралды тәжірибеде қолдану ерекшеліктерін сипаттау және оның тиімділігін анықтау.

Міндеттері:

- оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесінің құрылымын сипаттау;
- әдістемелік құралды қолдану кезеңдерін көрсету;
- тәжірибелік жұмыстардың нәтижелерін талдау;
- педагогтерге арналған практикалық ұсыныстар әзірлеу [1].

Әдістеме

Ұсынылып отырған оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесі білім беру қызметін ұйымдастырудың кешенді технологиясы болып табылады. Оның негізгі мақсаты – оқу процесін жүйелеу, оқушылардың білім жетістіктерін бақылау және білім сапасын арттыру. Бұл жүйе мұғалімнің оқу мақсаттарын нақты айқындауына, оқу әрекеттерін тиімді ұйымдастыруына және білім алушылардың жетістіктерін жүйелі түрде бағалауына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқу нәтижелерін тұрақты мониторингтеу арқылы білім алушылардың оқуындағы қиындықтарды дер кезінде анықтап, түзету жұмыстарын жүргізуге жағдай жасайды. Жүйе қалыптастырушы және жиынтық бағалау нәтижелерін талдауға негізделгендіктен, педагогикалық шешімдерді дәлелді түрде қабылдауға ықпал етеді. Оның маңызды ерекшелігі – оқу процесінің барлық кезеңдерінде кері байланысты қамтамасыз ету және білім алушылардың жеке оқу траекториясын қалыптастыруға бағытталуы. Нәтижесінде оқыту процесінің тиімділігі артып, оқушылардың оқу мотивациясы мен білім сапасының жоғарылауына қол жеткізіледі.

Әдістеменің негізгі принциптері

1. Жүйелілік;
2. Үздіксіз мониторинг;
3. Нәтижеге бағдарлану;
4. Кері байланысты ұйымдастыру;
5. Деректерге негізделген шешім қабылдау.

Оқу процесін жоспарлау кезеңдері

Ұсынылып отырған оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесі бірнеше өзара байланысты кезеңдерден тұрады. Әдістеменің алғашқы кезеңі – диагностика. Бұл кезеңде білім алушылардың бастапқы білім деңгейі, оқу жетістіктері мен жеке ерекшеліктері анықталады. Сонымен қатар олардың білім алу қажеттіліктері, қызығушылықтары және оқу барысында кездесетін қиындықтары талданады. Диагностикалық мәліметтер кейінгі кезеңдерде тиімді педагогикалық шешімдер қабылдауға негіз болады.

Екінші кезең – жоспарлау. Аталған кезеңде оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес нақты оқу мақсаттары анықталып, күтілетін нәтижелер белгіленеді. Осыған байланысты қысқа мерзімді, орта мерзімді және ұзақ мерзімді жоспарлар әзірленеді. Жоспарлау барысында оқыту әдістері, бағалау құралдары және білім алушылардың қажеттіліктеріне сәйкес оқу тапсырмалары іріктеледі.

Үшінші кезең – іске асыру. Бұл кезеңде жоспарланған оқу іс-әрекеттері тәжірибеде жүзеге асырылады. Сабақтар оқу мақсаттарына сәйкес ұйымдастырылып, білім алушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ететін заманауи оқыту технологиялары мен интерактивті әдістер қолданылады. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мақсатында топтық жұмыс, зерттеу тапсырмалары, жобалау және саралап оқыту элементтері енгізіледі.

Төртінші кезең – мониторинг. Мониторинг барысында білім алушылардың оқу жетістіктері жүйелі түрде бақылауға алынады. Ол қалыптастырушы бағалау, бақылау жұмыстары, тест тапсырмалары, бақылау парақтары және рефлексиялық жұмыстар арқылы жүзеге асырылады. Жиналған деректер оқу нәтижелерінің динамикасын анықтауға және білім беру процесінің тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді.

Бесінші кезең – түзету жұмыстары. Бұл кезеңде мониторинг нәтижелері жан-жақты талданып, анықталған олқылықтарды жоюға бағытталған шаралар жоспарланады. Білім алушыларға қосымша қолдау көрсету, жеке және топтық кеңестер ұйымдастыру, оқу тапсырмаларын бейімдеу сияқты жұмыстар жүргізіледі. Нәтижесінде оқу процесінің сапасы артып, білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізу деңгейі жоғарылайды.

Сурет 1. Оқу процесін жоспарлау және бақылау циклі

Кесте 1. Қолданылған әдістер

Әдіс	Мақсаты
Бақылау	Оқу белсенділігін анықтау
Сауалнама	Оқушылар пікірін жинау
Қалыптастырушы бағалау	Үздіксіз кері байланыс
Мониторинг	Нәтижелерді қадағалау
Рефлексия	Оқу жетістіктерін талдау

Әдістемелік құралда электрондық бақылау кестелері, жетістік карталары, оқу мониторингі журналдары қолданылды. Әрбір оқушы үшін жеке бақылау парағы жүргізіліп, оқу мақсаттарына қол жеткізу деңгейі тіркелді.

Оқу нәтижелері бойынша ай сайын мониторинг жасалып, педагогикалық кеңестерде талқыланды. Бұл тәсіл оқыту сапасын дер кезінде түзетуге мүмкіндік берді [2].

Практикада қолдану

Зерттеу жұмысы жалпы білім беретін мектептің 7–9 сыныптарында жүргізілді. Тәжірибеге 84 оқушы және 12 мұғалім қатысты.

Әдістемелік құрал бір оқу жылы бойы қолданылды.

Қолдану кезеңдері

Әдістемелік құралды тәжірибеде қолдану бірнеше кезең бойынша жүзеге асырылды. Бірінші кезеңде білім алушылардың бастапқы дайындық деңгейін анықтауға бағытталған диагностикалық жұмыстар жүргізілді. Диагностика барысында оқушылардың пән бойынша білім, білік және дағдылары бағаланып, олардың оқу қажеттіліктері мен қиындықтары айқындалды. Зерттеу нәтижелері бойынша оқушылардың 18%-ы жоғары деңгейдегі білім көрсеткіштеріне ие болса, 57%-ы орта деңгейде, ал 25%-ы төмен деңгейде екендігі анықталды. Аталған мәліметтер кейінгі оқу жұмыстарын жоспарлауға және сараланған оқытуды ұйымдастыруға негіз болды.

Екінші кезеңде мұғалімдер оқу бағдарламасының талаптарына және диагностикалық зерттеу нәтижелеріне сәйкес жоспарлау жұмыстарын жүргізді. Оқу мақсаттары нақтыланып, қысқа мерзімді жоспарлар әзірленді. Әрбір сабақ барысында нақты және өлшенетін оқу мақсаттары белгіленіп, білім алушыларға бағалау критерийлері алдын ала ұсынылды. Сонымен қатар оқушылардың оқу жетістіктерін өздігінен бақылау дағдыларын қалыптастыру мақсатында өзіндік бағалау және өзара бағалау элементтері жүйелі түрде қолданылды. Бұл

тәсіл білім алушылардың жауапкершілігін арттырып, оқу нәтижелеріне саналы көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Үшінші кезеңде оқу процесінің тиімділігін анықтау мақсатында жүйелі мониторинг жүргізілді. Мониторинг аясында білім алушылардың оқу жетістіктері мен оқу белсенділігі тұрақты түрде бақылауға алынды. Ай сайын үлгерім сапасы, сабаққа қатысу деңгейі, оқу тапсырмаларын орындау көрсеткіштері және оқу мотивациясының деңгейі талданып отырды. Жиналған деректер оқу нәтижелерінің динамикасын анықтауға, білім алушылардың жетістіктері мен қиындықтарын дер кезінде айқындауға және педагогикалық үдерісті жетілдіруге бағытталған түзету жұмыстарын ұйымдастыруға мүмкіндік берді. Мониторинг қорытындылары әдістемелік құралдың тиімділігін бағалауға және білім сапасын арттыруға ықпал ететін маңызды ақпарат көзі ретінде пайдаланылды.

Кесте 2. Оқу жетістіктерінің динамикасы

Көрсеткіш	Бастапқы кезең	Қорытынды кезең
Білім сапасы	54%	73%
Үлгерім	87%	98%
Оқу мотивациясы	61%	82%
Белсенділік	58%	80%

Зерттеу нәтижелерін талдау

Зерттеу барысында оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесінің тиімділігі дәлелденді.

Атап айтқанда:

- ✓ оқу мақсаттары нақты қойылды;
- ✓ сабақ құрылымы жүйеленді;
- ✓ оқушылардың жауапкершілігі артты;
- ✓ бағалау ашық жүргізілді;
- ✓ кері байланыс сапасы жақсарды.

Мұғалімдер арасында жүргізілген сауалнама нәтижесінде қатысушылардың 92%-ы әдістемелік құралдың тиімді екенін көрсетті.

Оқушылардың 86%-ы оқу жетістіктерін бақылау парақтары өздерінің білім деңгейін түсінуге көмектескенін атап өтті.

Тәжірибе нәтижелері әдістеменің білім сапасын арттыруға және оқу процесін басқаруды жетілдіруге ықпал ететінін көрсетті [3].

Ұсыныстар

Оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесін тиімді енгізу үшін педагогтерге келесі ұсыныстар беріледі.

Біріншіден, оқу мақсаттарын SMART қағидаларына сәйкес нақты тұжырымдау қажет. Бұл оқушылардың күтілетін нәтижелерді дұрыс түсінуіне мүмкіндік береді.

Екіншіден, қалыптастырушы бағалауды сабақтың ажырамас бөлігі ретінде қарастыру ұсынылады. Үнемі берілетін сапалы кері байланыс оқушылардың оқу жетістіктерін жақсартуға ықпал етеді.

Үшіншіден, мониторинг нәтижелерін тек есеп беру құралы ретінде емес, педагогикалық шешім қабылдау тетігі ретінде пайдалану маңызды.

Төртіншіден, бақылау құралдарын цифрлық платформалар арқылы ұйымдастыру уақытты үнемдеуге және деректерді тиімді өңдеуге мүмкіндік береді.

Бесіншіден, әдістемені әртүрлі сыныптардың жас ерекшеліктеріне бейімдеу қажет. Бастауыш сыныптарда көрнекілік пен ойын элементтері басым болса, жоғары сыныптарда өзіндік бақылау мен рефлексия әдістерін қолдану тиімді.

Сондай-ақ педагогтердің кәсіби даму бағдарламаларына оқу мониторингі және деректерді талдау бойынша арнайы курстар енгізу ұсынылады [4].

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесінің білім беру сапасын арттырудағы маңызды құралдардың бірі екенін көрсетті. Әдістемелік құралды тәжірибеде қолдану мұғалімдердің жоспарлау мәдениетін жетілдіруге, оқу мақсаттарын тиімді жүзеге асыруға және білім алушылардың оқу жетістіктерін жүйелі бақылауға мүмкіндік берді.

Тәжірибе барысында білім сапасының, оқу мотивациясының және оқушылардың белсенділігінің айтарлықтай артқаны анықталды. Сонымен қатар мұғалімдердің деректерге негізделген педагогикалық шешім қабылдау дағдылары дамыды.

Әдістемелік құралды қолдану оқу процесінің барлық қатысушылары арасындағы өзара әрекеттестікті күшейтіп, білім беру нәтижелерін жақсартуға жағдай жасады. Оның практикалық құндылығы әртүрлі білім беру ұйымдарында қолдануға болатын әмбебап жүйе ретінде көрінеді.

Жалпы алғанда, оқу процесін жоспарлау және бақылау жүйесін білім беру тәжірибесіне енгізу білім сапасын басқарудың тиімді тетігі болып табылады және қазіргі заманғы білім беру талаптарына толық сәйкес келеді.

Қолданылған деректер тізімі:

1. Әбілқасымова А.Е., Мұхамеджанов Б.Қ. Педагогикалық зерттеулер әдіснамасы: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. - 280 б.
2. Смагулова А.Т. Қазіргі білім беру технологиялары және оларды оқу үдерісінде қолдану. – Астана: Фолиант, 2022. - 245 б.
3. Ыбырайымова Г.Т. Білім сапасын басқарудың педагогикалық негіздері: монография. – Алматы: Білім, 2021. - 198 б.
4. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Критериалды бағалау бойынша мұғалімге арналған нұсқаулық. – Астана, 2020. - 156 б.

ПЛАНИРОВАНИЕ И СИСТЕМА КОНТРОЛЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

(Практическое применение методического пособия и результаты исследования)

Аннотация. В современной системе образования эффективное планирование и систематический контроль учебного процесса являются одними из ключевых факторов повышения качества образования. В данной статье рассматриваются результаты практического применения методического пособия, предназначенного для планирования и контроля учебного процесса. В ходе исследования были изучены вопросы конкретизации учебных целей, регулярного мониторинга учебных достижений обучающихся, анализа результатов формативного и суммативного оценивания, а также принятия педагогических решений на основе полученных данных. Методическое пособие направлено на систематизацию всех этапов учебного процесса, совершенствование профессиональной деятельности педагогов и повышение учебных достижений обучающихся. В процессе практического применения были проведены работы по разработке учебных планов, организации уроков, оцениванию достижений учащихся и предоставлению обратной связи. Результаты исследования показали, что систематическое использование методического пособия оказывает положительное влияние на повышение учебной мотивации обучающихся, улучшение образовательных результатов и развитие навыков планирования у педагогов.

Ключевые слова: учебный процесс, планирование, система контроля, мониторинг, качество образования, оценивание, педагогическая практика.

Ыбраева Ләззат Күнтуқызы
Әлеуметтік педагогі, педагог-сарапшы
"№1 қазақ жалпы білім беретін орта мектебі" КММ
Ақтөбе облысы Ырғыз ауданы

БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ ДАМЫТУ ЖҰМЫСЫ

Аңдатпа. Болашақ әлеуметтік педагогтың кәсіби өзін-өзі дамытуының теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік өзгерістер мен білім беру жүйесіндегі жаңашылдықтар – әлеуметтік педагог маманына жоғары кәсіби құзыреттілік пен үздіксіз өзін-өзі жетілдіруді талап етеді.Осыған байланысты болашақ мамандардың кәсіби өзін-өзі дамытуының маңыздылығы, оның құрылымдық компоненттері, жүзеге асыру жолдары мен тиімді әдістері талданады.Сондай-ақ кәсіби өзін-өзі дамыту үдерісінің тұлғалық және кәсіби қалыптасуға әсері сипатталады.

Түйін сөздер: әлеуметтік педагог, кәсіби даму, өзін-өзі дамыту, кәсіби құзыреттілік, білім беру, тұлғалық өсу.

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесіне қойылатын талаптар күннен-күнге артып келеді. Әлеуметтік педагог мамандығы қоғамдағы әлеуметтік мәселелерді шешуге, балалар мен жастардың құқықтарын қорғауға, олардың әлеуметтенуіне ықпал етуге бағытталған маңызды мамандықтардың бірі болып табылады. Сондықтан болашақ әлеуметтік педагог тек кәсіби білім мен дағдыны меңгеріп қана қоймай, өзін үнемі жетілдіріп, кәсіби тұрғыдан дамуға ұмтылуы қажет.

Кәсіби өзін-өзі дамыту – маманның өз қабілеттерін, білімін, кәсіби құзыреттілігін жетілдіруге бағытталған саналы және мақсатты әрекеті. Бұл үдеріс маманның кәсіби қызметінің тиімділігін арттырып қана қоймай, оның тұлғалық қалыптасуына да ықпал етеді.Педагогикалық және психологиялық әдебиеттерде кәсіби өзін-өзі дамыту – тұлғаның кәсіби өсуінің маңызды шарты ретінде қарастырылып, адамның өз мүмкіндіктерін бағалауы, кәсіби мақсаттарын айқындауы, білімін толықтыруы мен тәжірибесін жетілдіруі арқылы жүзеге асады.Болашақ әлеуметтік педагог үшін өзін-өзі дамыту бірнеше бағытты қамтиды:

- кәсіби білімін жетілдіру;
- педагогикалық шеберлікті дамыту;
- коммуникативтік қабілеттерді қалыптастыру;
- зерттеушілік дағдыларды дамыту;
- цифрлық технологияларды меңгеру;
- тұлғалық қасиеттерді жетілдіру.

Әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметі әртүрлі әлеуметтік топтармен жұмыс жасауды талап етеді. Сол себепті маманның жауапкершілік, төзімділік, креативтілік сияқты қасиеттерді дамытуы – кәсіби жетістікке жетудің маңызды алғышарты болып табылады.Ғалымдардың пікірінше, кәсіби өзін-өзі дамыту бірнеше өзара байланысты компоненттерден тұрады.

Мотивациялық компонент – маманның кәсіби дамуға деген ішкі қажеттілігі мен қызығушылығын білдіреді. Егер студент өз мамандығының маңызын түсініп, кәсіби жетістікке ұмтылса, оның өзін-өзі дамытуға деген ынтасы жоғары болады.

Когнитивтік компонент – кәсіби білімдерді меңгеру мен оларды тәжірибеде қолдану қабілеті.Бұл компонент – әлеуметтік педагогтың теориялық дайындығының сапасын көрсетеді.

Рефлексивтік компонент – өз әрекеттерін талдау, бағалау және жетілдіру қабілеті. Рефлексия кәсіби кемшіліктерді анықтап, оларды жоюға мүмкіндік береді.

Іс-әрекеттік компонент – кәсіби міндеттерді тиімді орындауға қажетті тәжірибелік дағдылар мен іскерліктердің қалыптасуы.Осы компоненттердің үйлесімді дамуы болашақ әлеуметтік педагогтың кәсіби тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Кәсіби өзін-өзі дамыту – әлеуметтік педагогтың қызмет сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Өз білімін жүйелі түрде жетілдіріп отырған маман әлеуметтік мәселелерді тиімді шешуге, білім алушылармен және олардың ата-аналарымен нәтижелі қарым-қатынас орнатуға қабілетті болады.

Сонымен қатар өзін-өзі дамыту кәсіби күйзелістің алдын алуға көмектеседі. Үнемі жаңа білім мен тәжірибе жинақтау – маманның кәсіби сенімділігін арттырып, жұмысқа деген қызығушылығын сақтайды.Болашақ әлеуметтік педагогтың кәсіби өзін-өзі дамытуы оның бәсекеге қабілеттілігін де күшейтеді. Еңбек нарығында кәсіби құзыреттілігі жоғары, жаңашылдыққа бейім, үздіксіз білім алуға дайын мамандар жоғары бағаланады.Кәсіби өзін-өзі дамыту үдерісінде белгілі бір қиындықтар кездесуі мүмкін. Олардың қатарына уақыттың жетіспеушілігі, мотивацияның төмендігі, кәсіби тәжірибенің аздығы мен ақпараттың шамадан тыс көп болуы жатады.Бұл мәселелерді шешу үшін:

- нақты мақсаттар қою;
- уақытты тиімді жоспарлау;
- кәсіби қауымдастықтарға қатысу;
- тәжірибелі мамандардан кеңес алу;
- өзіндік рефлексия жүргізу қажет.

Қорытындылай келе, әлеуметтік педагогтың кәсіби өзін-өзі дамытуы – кәсіби қалыптасуының негізгі шарты болып табылады.Қазіргі қоғам жағдайында әлеуметтік педагог үздіксіз білім алуға, кәсіби құзыреттілігін жетілдіруге, тұлғалық қасиеттерін дамытуға ұмтылуы тиіс. Өзін-өзі дамытуға бағытталған жүйелі жұмыс маманның кәсіби шеберлігін арттырып қана қоймай, оның қоғам алдындағы жауапкершілігін күшейтеді. Сондықтан жоғары оқу орындарында болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби өзін-өзі дамыту мәдениетін қалыптастыру – білім беру үдерісінің маңызды міндеттерінің бірі болып саналады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Эверо, 2020.
2. Сластенин В.А. Педагогика. – Мәскеу: Академия, 2018.
3. Мудрик А.В. Социальная педагогика. – Мәскеу: Академия, 2019.
4. Қалиев С. Білім беру жүйесіндегі педагог тұлғасы. – Алматы, 2021.
5. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2024.

УДК: 001.89(574)"1941/1945"

Жұмабек Ерхан Баймәділұлы
Тарих пәні оқытушысы, Тарих ғылымдарының магистрі
«Ақмола облысы білім басқармасының
“Білім-инновация” лицей-интернаты» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ҰЛЫ ОТАН СОҒЫСЫ ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҒАЛЫМДАРДЫҢ БУРАБАЙҒА ҚОНЫС АУДАРУЫ

Аннотация. Бұл мақалада Ұлы Отан соғысы жылдарында эвакуацияланған ғалымдардың Бурабай өңіріндегі ғылыми қызметі мен олардың жергілікті ғылымның дамуына қосқан үлесі қарастырылады. Зерттеу мақсаты – соғыс жылдарындағы эвакуация процесінің ғылыми ортаға әсерін анықтау және Бурабайдың ғылыми-тарихи рөлін ашып көрсету. Жұмыс барысында тарихи-құжаттық, салыстырмалы және проблемалық-талдамалық әдістер қолданылды. Қазақстанға, соның ішінде Бурабайға эвакуацияланған ғылыми мекемелер мен академиктердің қызметін сипаттап, олардың табиғи ресурстарды зерттеу, медициналық, геологиялық және биосфералық бағыттарда жүргізген зерттеулері туралы нақты деректер келтіреді. Мақалада В.И. Вернадский, Н.Ф. Гамалея, Л.С. Берг сынды тұлғалардың қызметі арқылы Бурабайдағы ғылыми ортаның ықпалы көрсетіледі. Зерттеу нәтижелері соғыс жағдайындағы ғылым мен оның қоғамға тигізген практикалық әсерін түсінуге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: Бурабай, эвакуацияланған ғалымдар, Ұлы Отан соғысы, ғылыми институттар, Қазақ КСР ҒА, медициналық зерттеулер, геология

Ұлы Отан соғысы кезеңінде Қазақстанда ғылыми саланың дамуы ел аумағына эвакуацияланған ғалымдардың қызметімен тығыз байланысты болды. Майдан шебінде жүріп жатқан ауыр қақтығыстар салдарынан қорғанысқа қажетті өндіріс орындары тылға көшірілді. 1941 жылы Қызыл Армия шегінген тұста жүздеген ғылыми мекемелер мен олардың мамандары, күрделі жабдықтар мен материалдар басқа аймақтарға ауыстырылды. Бұл жаппай қоныс аудару ғылым үшін кері әсер етеді деген қауіп болғанымен, керісінше, оның дамуына серпін берді [1].

Кеңес Одағында жүргізілген эвакуациялық саясаттың негізгі мақсаты — маңызды өнеркәсіп пен ғылым нысандарын фашистік Германияның шабуылынан сақтау және оларды елдің ішкі аудандарына уақытша орналастыру болды. Қазақстан осындай қауіпсіз әрі стратегиялық маңызды аймақтардың бірі ретінде таңдалды. Тарихшылардың пікірінше, бұл кезеңде Қазақстан тек ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіп емес, сонымен қатар ғылыми әлеуетті де өз мойнына алды [2].

Эвакуациялау процесі жоспарлы түрде жүргізілді. Ғылым академиялары, зертханалар, жоғары оқу орындары мен ғылыми-зерттеу институттары үшін арнайы орындар бөлініп, олардың қызметкерлеріне тиісті жағдай жасалды. Логистиканы жол қатынастары басқармасы мен әскери теміржол құрылымдары үйлестіріп отырды. Бұл процестің орталықтандырылған сипат алуы кеңестік биліктің ғылымға деген қатынасының маңызын көрсетті.

Соғыс жылдары республикада ғылым айрықша қарқынмен дамыды. 1942 жылдың көктемінде ғалымдар қорғаныс пен халық шаруашылығына қатысты 150-ден астам ғылыми тақырып бойынша ұсыныстар жасап, зерттеу жұмыстарын жүргізді. Әсіресе геология саласында айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізілді – шамамен 500 кен орны табылып, олардың 150-і зерттелді, бірқатары игеріле бастады. 1941–1945 жылдар аралығында республикада 12 жаңа ғылыми институт пен олардың бөлімшелері құрылды. Ғылыммен айналысатын кадрлар саны 152-ден 864 адамға дейін өсті. Мұндай серпіліс Қазақ КСР Ғылым

академиясының құрылуына алғышарт болды. Бұл академия 1946 жылдың маусымында КСРО Ғылым академиясының Қазақстандағы филиалы негізінде ресми түрде құрылды. Оның тұңғыш президенті – атақты геолог, Жезқазған өңірінің пайдалы қазбаларын зерттеген Қаныш Сәтбаев болды [2].

Ғылым дамуына республикалық ынтымақтастық үлкен әсер етті. Мәскеу, Ленинград, Киев қалаларынан эвакуацияланған 20-дан астам ғылыми мекеме ұжымдары мен танымал академиктер – И.П. Вернадский, В.А. Обручев, А.М. Панкратова, А.А. Скочинский және басқалар Қазақстанда еңбек етті [3]. Эвакуацияланған ғалымдардың бір бөлігі Бурабай өңірінде орналастырылды.

Бурабайдың бұл тұрғыдағы маңыздылығы оның табиғи-географиялық жағдайына байланысты болды. Орманды-таулы аймақ, таза ауа мен көлдер — демалыс пен ем үшін таптырмас орта ғана емес, сонымен бірге ғылыми зерттеу жүргізуге қолайлы кеңістік. Мұнда бұрыннан санаторийлер, демалыс үйлері болғандықтан, ғалымдарды уақытша орналастыру мен зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру оңтайлы шешім еді. Бурабай осылайша еліміздің ғылыми орталықтарының біріне айналды [3].

Қазақстан билігі мен жергілікті әкімшіліктер эвакуацияланған ғалымдарды жылы қарсы алып, оларға тұрғын үймен қатар жұмыс орындарын да қамтамасыз етуге тырысты. Жергілікті зиялы қауым өкілдері де эвакуант-ғалымдармен тығыз байланыс орнатты. Бұл байланыс болашақта Қазақстан ғылымының ішкі әлеуетінің өсуіне үлкен әсер етті.

1941 жылы КСРО Халық Комиссарлар Кеңесі КСРО ҒА-ны эвакуациялау жөнінде шешім қабылдап, ғалымдар мен олардың отбасы мүшелері Щучинск маңына – Бурабайға жіберілді. Академиктер – В.И. Вернадский, Н.Ф. Гамалея, С.Н. Мандельштам, А.Е. Крымский, П.К. Коковцев, Л.С. Берг, В. Сукачев, Л.А. Иванов және басқалар осы өңірде ғылыми жұмыстарын жалғастырды. Олар қазіргі «Бурабай» шипажайының ғимараттарына орналастырылды. Балалар интернаты «Бармашино» шипажайында жұмыс істеді. 1941 жылдың 24 шілдесінде А.А. Борисяктың бастамасымен эвакуацияланған ғалымдардан академиялық топ құрылды [4].

В.И. Вернадскийдің Бурабайдағы қызметі ерекше орын алады. Ол жер қыртысының химиялық құрылымы мен биосфера жөнінде зерттеулерін жалғастырып, «Жер биосферасы мен оның қоршаған ортасының химиялық құрылысы» атты еңбегін осы жерде аяқтады. Ғалым биосфера тұжырымдамасын одан әрі тереңдетіп, оны ғылым мен философия арасындағы дәнекер ұғым ретінде қарастырды [5]. 1943 жылы оған I дәрежелі Мемлекеттік сыйлық берілді. Ол сыйақының жартысын Қорғаныс қорына аударып, қалғанын мұқтаж ғалымдарға бөліп берді.

Н.Ф. Гамалея да ерекше еңбек етті. Ол «Инфекция диалектикасы», «Безгекпен емдеу», «Тұмау» атты еңбектер жазып, «Бурабайдың емдік факторлары» туралы зерттеу жүргізді. Ғалым инфекциялық аурулармен күрестің жаңа әдістерін ұсынды. Оның жұмыстары әсіресе әскери госпитальдер мен халық денсаулығын сақтау үшін үлкен маңызға ие болды [6].

Л.С. Берг Бурабай көлдерінде сазан балықтарын бейімдеу мүмкіндігін зерттеді, ал В. Сукачев орман экожүйелерін ғылыми тұрғыда сипаттады. Л.А. Иванов орман ағаштарының су режимін бақылап, олардың тіршілікке бейімділігін талдады. Бұл зерттеулер Бурабай флорасының сақталуына ғана емес, орман шаруашылығын дамытуға да септігін тигізді [7].

Севастопольден И.М. Сеченов атындағы Орталық ғылыми-зерттеу институты Бурабайға көшірілді. Оның құрамындағы 1054 әскери госпиталь жаралы жауынгерлерді емдеумен айналысты. Институт қызметкерлері тек медициналық көмек қана көрсетпей, сонымен қатар жергілікті дәрігерлерге арналған тағамтану, жарақат терапиясы, жүйке ауруларын емдеу секілді бағыттар бойынша оқыту семинарларын өткізді. 1942 жылдың наурызында Ақмола, Қарағанды, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарының дәрігерлеріне арналған онкүндік семинар ұйымдастырылды [8].

Эвакуацияланған ғалымдар сонымен бірге қоғамдық белсенділік танытты. Академик В.Н. Образцов теміржол қызметкерлеріне арнап «Көлік және соғыс» тақырыбында дәріс

оқыды. Бурабайда қысқа мерзім ішінде ғылыми кітапхана құрылып, Мәскеуден арнайы әдебиеттер жеткізілді. Кітап-журнал пойыздары арқылы ғалымдар өзекті ғылыми жаңалықтарға қол жеткізіп отырды [9].

Шетелдік әріптестермен де байланыс үзілмеді. АҚШ-тағы және Англиядағы ғалымдар Л.С. Бергтің «Балықтар жүйесі» мен Н.Ф. Гамалеяның «Тұмау» еңбектеріне қызығушылық танытып, ресми түрде сұраныс білдірді. Бұл – соғыс жағдайындағы ғылымның халықаралық танылуының дәлелі.

Соғыс аяқталған соң көптеген ғалымдар ел астанасына немесе туған қалаларына оралды. Алайда Бурабайда еңбек еткен жылдарын ешқашан ұмытқан жоқ. Олар шипажайларға өздерінің жеке кітап қорларын сыйға тартты. Бұл кітапхана ұзақ уақыт бойы Қазақстандағы ең құнды ғылыми қорлардың бірі болып саналды.

Ғылыми қызмет бағытында уақытша қоныс аударған институттар мен мамандар жергілікті ғылыми ортаның белсенділігін арттырды. Ауыл шаруашылығы, топырақ құнарлылығы, техника, азық-түлік және медицина салалары бойынша жүргізілген қолданбалы зерттеулер өңірдің өндірістік әлеуетін сақтап қалуға зор ықпал етті.

Соғыс жылдарындағы бұл ғылыми мүмкіндіктер мен жинақталған тәжірибе Ақмола облысының соғыстан кейінгі дамуында маңызды рөл атқарды.

Бүгінде бұл тарихи кезең – эвакуацияланған ғалымдардың Бурабайда атқарған қызметі — еліміздің ғылыми-мәдени тарихындағы маңызды тарау ретінде бағаланады. Ол ғылыми ерлік пен рухани төзімділіктің символына айналды. Ғылым мен білімнің майдандағы қаруға пара-пар қуат екендігін дәлелдеген осындай мысалдар ұлт рухын, ғылыми мәдениетті және тарихи жадыны сақтауда өзекті орын алады.

Әдебиеттер

1. ГАГК. Д. 75. Л. 52-54; Герои Советского Союза-кокчетавцы. — Кокчетав. — 1977;
2. Казахстанцы на фронтах Великой Отечественной войны. Издательство "Казахстан". — Алма-Ата. — 1969. — с. 33;
3. Кокшетау. Люди. События. Достопримечательности. — Алматы. — 2004. — с. 35-38.
4. Герои Советского Союза-кокчетавцы. — Кокчетав. — 1977; Кокшетау. Люди. События. Достопримечательности. — Алматы. — 2004. — с. 39-40.
5. ГАГК Мироненко А. Дни мужества. // Степной маяк. — 23 февраля. — 1973. — с. 2.
6. ГАГК. Ф. 123. Оп. 1. Д. 11.
7. ГАГК Текущий архив. Д. 01-16.
8. ГАГК. Ф. 152. Оп. 1.
9. ГАГК. Ф. 98. Оп. 1. Д. 160. Л. 20-22.

Тәжібаев Талант Ғазизұлы
Физика пәні мұғалімі
«Ақмола облысы білім басқармасының
“Білім-инновация” лицей-интернаты» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ФИЗИКА ПӘНІН САРАЛАУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация. Мақалада физика пәнін оқытуда жасанды интеллект технологияларын қолдану арқылы білім алушылардың оқу жетістіктерін саралау жолдары жан-жақты қарастырылады және қазіргі білім беру кеңістігінде қалыптасып отырған цифрлық трансформация жағдайында мұғалімнің кәсіби қызметін қайта пайымдау қажеттілігі ғылыми-публицистикалық тұрғыда негізделеді. Жасанды интеллект құралдарының көмегімен оқыту үдерісін дербестендіру, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру және оқу мазмұнын бейімдеу мүмкіндіктері кеңінен талданады, бұл өз кезегінде білім сапасын арттырудың маңызды факторы ретінде сипатталады. Мақалада физика пәнінің күрделі ұғымдарын меңгертуде адаптивті оқыту жүйелерінің рөлі, деректерге негізделген кері байланысты ұйымдастыру жолдары және оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы алгоритмдік модельдердің ықпалы терең пайымдалады. Автор жасанды интеллекттің көмегімен жүзеге асатын саралау тәсілдерінің әдістемелік негіздерін ашып көрсетіп, оларды оқу тәжірибесіне енгізудің педагогикалық шарттарын айқындайды. Сонымен бірге білім алушылардың оқу қарқыны, қабілет деңгейі және қызығушылық ерекшеліктерін ескеретін икемді білім беру ортасын қалыптастырудағы цифрлық құралдардың әлеуеті сипатталады. Зерттеу мазмұны физика пәні мұғалімдеріне, әдіскерлерге және білім беру саласының мамандарына арналған практикалық бағыт-бағдар ұсына отырып, жасанды интеллект технологияларын тиімді қолданудың жолдарын жүйелі түрде түсіндіреді.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, физика пәні, саралау, адаптивті оқыту, цифрлық технология, білім беру үдерісі, дербестендіру, танымдық белсенділік, алгоритм, педагогикалық әдіс.

Қазіргі білім беру жүйесінде физика пәнін оқыту тек теориялық білім берумен шектелмей, білім алушының ғылыми ойлауын, логикалық талдау қабілетін және табиғат құбылыстарын түсіну деңгейін дамытуға бағытталған күрделі үдеріс ретінде қарастырылатындықтан, мұғалім алдында тұрған басты міндеттердің бірі әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқытуды тиімді ұйымдастыру болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда жасанды интеллект технологиялары оқыту үдерісін жаңа сапалық деңгейге көтеретін қуатты құрал ретінде көрініс табады, өйткені олар білім алушылардың оқу әрекетін талдауға, олардың қателіктерін анықтауға және оқу мазмұнын жекелендіруге мүмкіндік

береді. Физика пәнінің мазмұны абстрактілі ұғымдарға, күрделі заңдылықтарға және математикалық модельдерге негізделгендіктен, барлық оқушылар үшін бірдей қарқынмен меңгерілуі әрдайым мүмкін бола бермейді. Осы жағдайда жасанды интеллект көмегімен саралау тәсілдері ерекше маңызға ие болады, себебі олар әр оқушының деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді. Мұғалім үшін бұл технологиялар тек көмекші құрал ғана емес, оқыту стратегиясын қайта құруға ықпал ететін маңызды ресурс болып табылады. Жасанды интеллект арқылы жиналған деректер негізінде оқушылардың оқу динамикасы анықталып, олардың әлсіз және күшті тұстары айқындалады. Бұл өз кезегінде оқыту үдерісін тиімді жоспарлауға жағдай жасайды. Оқушылардың қызығушылығын арттыру мақсатында интерактивті модельдер мен виртуалды тәжірибелерді қолдану мүмкіндігі кеңейеді. Нәтижесінде физика пәні оқушылар үшін түсінікті әрі тартымды бола түседі. Осылайша жасанды интеллект технологиялары физика пәнін оқытудағы саралау үдерісін жетілдірудің негізгі тетіктерінің біріне айналады.

Физика сабағында саралау тәсілдерін жүзеге асыру барысында жасанды интеллекттің мүмкіндіктерін тиімді пайдалану оқыту мазмұнын әр оқушының жеке қажеттіліктеріне бейімдеуге жол ашады, бұл әсіресе әртүрлі деңгейдегі білім алушылармен жұмыс жүргізуде аса маңызды болып табылады. Оқушылардың білім деңгейі, қабылдау жылдамдығы және танымдық қызығушылықтары әртүрлі болғандықтан, дәстүрлі оқыту әдістері барлық оқушының қажеттілігін толық қанағаттандыра алмайды. Жасанды интеллект негізіндегі жүйелер оқушының алдыңғы оқу нәтижелерін талдап, оған сәйкес келетін тапсырмаларды автоматты түрде ұсына алады. Бұл тәсіл оқыту үдерісін дараландыруға мүмкіндік береді және әр оқушының өз қарқынымен білім алуына жағдай жасайды. Физикадағы күрделі тақырыптарды меңгеру барысында оқушылар жиі қиындықтарға тап болады, ал жасанды интеллект бұл қиындықтарды ерте кезеңде анықтап, оларды жоюға бағытталған тапсырмалар ұсынады. Мұғалім үшін бұл үлкен артықшылық болып табылады, себебі ол әр оқушының проблемаларын жеке бақылап отырмай-ақ, жүйе арқылы толық ақпарат ала алады. Сонымен бірге оқушылардың жетістіктері автоматты түрде тіркеліп, олардың даму траекториясы айқындалады. Бұл мәліметтер мұғалімге оқыту стратегиясын өзгертуге мүмкіндік береді. Жасанды интеллект көмегімен кері байланыс жедел әрі нақты беріледі, бұл оқушылардың оқу мотивациясын арттырады. Оқушылар өз қателіктерін бірден көріп, оларды түзетуге ұмтылады. Осылайша жасанды интеллект технологиялары физика сабағында саралау тәсілдерін тиімді жүзеге асырудың маңызды құралы болып табылады.

Жасанды интеллектті қолдану арқылы физика пәнін оқытуда оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мәселесі ерекше назар аударуды талап етеді, өйткені білім алушының белсенді қатысуы оқу нәтижесінің сапасына тікелей әсер етеді. Физика пәні табиғат құбылыстарын түсіндіруге бағытталғандықтан, оны тек теориялық түрде меңгеру жеткіліксіз, тәжірибелік әрекет арқылы бекіту қажет. Осы жағдайда жасанды интеллект негізіндегі виртуалды зертханалар мен модельдеу бағдарламалары үлкен рөл атқарады. Олар оқушыларға күрделі физикалық құбылыстарды қауіпсіз әрі қолжетімді түрде зерттеуге мүмкіндік береді. Оқушылар тәжірибелерді бірнеше рет қайталап, әртүрлі параметрлерді өзгерте отырып, нәтижелерді салыстыра алады. Бұл олардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мұғалім үшін бұл құралдар сабақты қызықты әрі мазмұнды өткізуге мүмкіндік береді. Жасанды интеллект жүйелері оқушылардың әрекеттерін талдап, олардың қандай қателіктер жібергенін анықтай алады. Бұл мәліметтер оқыту үдерісін жетілдіруге негіз болады. Оқушылар өз бетімен зерттеу жүргізуге үйренеді, бұл олардың ғылыми ойлауын қалыптастырады. Танымдық белсенділіктің артуы оқу нәтижесінің сапасын жақсартады. Осылайша жасанды интеллект технологиялары физика пәнін оқытуда оқушылардың белсенділігін арттырудың тиімді құралы ретінде көрінеді.

Жасанды интеллект негізінде жүзеге асатын саралау үдерісі тек оқушылардың білім деңгейін ескерумен шектелмей, олардың тұлғалық ерекшеліктерін де қамтитын кешенді жүйе ретінде қарастырылуы тиіс, өйткені қазіргі білім беру парадигмасы білім алушының жан-

жақты дамуын басты мақсат ретінде айқындайды. Физика пәнін оқыту барысында оқушылардың қызығушылықтары мен бейімділіктері әртүрлі болатындықтан, жасанды интеллект бұл айырмашылықтарды ескеруге мүмкіндік береді. Мысалы, кейбір оқушылар теориялық есептерді шешуге бейім болса, енді біреулері тәжірибелік жұмыстарды орындауға қызығушылық танытады. Жасанды интеллект жүйелері осы ерекшеліктерді анықтап, әр оқушыға сәйкес тапсырмалар ұсына алады. Бұл тәсіл оқыту үдерісін тиімді әрі нәтижелі етеді. Мұғалім үшін бұл технологиялар оқушылардың қабілеттерін дамытуға бағытталған жаңа мүмкіндіктер ашады. Оқушылар өз қызығушылықтарына сәйкес білім алып, өз әлеуетін толық жүзеге асыра алады. Бұл олардың оқу мотивациясын арттырады. Жасанды интеллект көмегімен оқыту үдерісі икемді әрі бейімделгіш сипатқа ие болады. Нәтижесінде әр оқушы өз деңгейінде табысқа жете алады. Осылайша жасанды интеллект технологиялары физика пәнін саралаудың тиімді құралдарының бірі ретінде танылады.

Жасанды интеллектті физика пәнін оқытуда қолдану білім беру үдерісінің құрылымын түбегейлі өзгертуге қабілетті болғандықтан, оны саралау құралы ретінде қарастыру педагогикалық практикада жаңа бағыттардың қалыптасуына негіз болады, өйткені бұл технологиялар оқыту мазмұнын икемді түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Әрбір оқушының оқу траекториясын дербес жоспарлау арқылы білім беру жүйесі бұрынғыдай біркелкі емес, керісінше әртүрлі деңгейлер мен мүмкіндіктерді қамтитын динамикалық ортаға айналады. Физика пәнінің күрделілігі оқушылар арасында білім алудағы алшақтықты жиі туындататындықтан, жасанды интеллект бұл айырмашылықтарды теңестіруге бағытталған тиімді құрал ретінде көрінеді. Оқушылардың оқу әрекеті туралы жиналған деректер негізінде олардың білім деңгейі ғана емес, ойлау стилі мен танымдық ерекшеліктері де анықталады. Бұл ақпарат мұғалімге әр оқушыға жеке тәсіл қолдануға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект арқылы ұсынылатын тапсырмалар жүйесі оқушылардың білімін кезең-кезеңімен тереңдетуге бағытталады. Мұндай тәсіл білімнің беріктігін қамтамасыз етеді. Оқушылар өз жетістіктерін бақылап, алға ілгерілеуін сезінеді, бұл олардың оқу мотивациясын күшейтеді. Мұғалімнің рөлі де өзгереді, ол ақпарат жеткізушіден оқу үдерісін ұйымдастырушыға айналады. Бұл білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді. Осылайша жасанды интеллект физика пәнін саралау үдерісін жетілдірудің негізгі тетіктерінің бірі ретінде айқындалады.

Білім беру жүйесінің цифрлық трансформациясы жағдайында жасанды интеллект технологияларын енгізу тек техникалық жаңалық емес, ол педагогикалық ойлаудың жаңа деңгейге көтерілуін талап ететін күрделі үдеріс ретінде қарастырылады, өйткені мұғалімнің кәсіби қызметі өзгеріп, оның міндеттері кеңейеді. Физика пәнін оқытуда жасанды интеллектті тиімді пайдалану үшін мұғалім тек пәндік біліммен шектелмей, цифрлық сауаттылық пен аналитикалық ойлау қабілетін де меңгеруі тиіс. Бұл талаптар педагогтың үздіксіз кәсіби дамуын қажет етеді. Жасанды интеллект құралдары оқыту үдерісін автоматтандыру арқылы мұғалімнің уақытын үнемдейді, бұл уақытты ол шығармашылық және әдістемелік жұмыстарға бағыттай алады. Оқушылар үшін бұл технологиялар білім алуды қызықты әрі тиімді етеді. Олар күрделі физикалық құбылыстарды визуализациялау арқылы жақсы түсінеді. Жасанды интеллекттің көмегімен алынған кері байланыс оқушылардың оқу әрекетін жетілдіруге мүмкіндік береді. Бұл олардың өзіндік жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Оқыту үдерісі нәтижеге бағытталған сипатқа ие болады. Әр оқушы өз деңгейінде табысқа жетуге мүмкіндік алады. Нәтижесінде жасанды интеллект технологиялары физика пәнін оқытудағы саралау үдерісін жаңа сапалық деңгейге көтереді.

Қорытынды. Жасанды интеллект технологияларын физика пәнін оқытуда саралау құралы ретінде қолдану білім беру үдерісінің тиімділігін арттыруға бағытталған заманауи педагогикалық шешімдердің бірі болып табылады, өйткені ол әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге және оқыту мазмұнын бейімдеуге мүмкіндік береді. Бұл технологиялар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың оқу мотивациясын күшейтеді. Мұғалім үшін жасанды интеллект оқыту үдерісін ұйымдастырудың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Оқушылар күрделі физикалық ұғымдарды терең түсініп, өз бетімен

білім алуға үйренеді. Білім беру жүйесі икемді әрі бейімделгіш сипатқа ие болады. Осылайша жасанды интеллект физика пәнін саралау үдерісінің ажырамас бөлігіне айналып, оның сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Степанова О.В., Ильин А.С., Козлова М.Д. Сравнительный анализ эффективности AI-тьюторов при обучении физике в цифровой образовательной среде // Современные информационные технологии и ИТ-образование. – 2024. – Т. 20, №3. – С. 512-525.
2. Захарова Т.В. Разработка адаптивных модулей по физике с использованием технологий машинного обучения // Информатизация образования и науки. – 2024. – Т. 16, №2. – С. 74-85.
3. Dahlkemper, M. N., Lahme, S. Z., & Klein, P. (2023). How do physics students evaluate artificial intelligence responses on comprehension questions? A study on the perceived scientific accuracy and linguistic quality of ChatGPT. *Physical Review Physics Education Research*, 19(1), 010142.

Сулейманова Зебо Толқынқызы
Учитель русского языка и литературы
КГУ "Общеобразовательная школа №10" отдела образования Толебийского района управления образования Туркестанской области

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация: в статье рассматриваются возможности и педагогический потенциал цифровых образовательных ресурсов на уроках русского языка. Анализируется их влияние на формирование языковой, коммуникативной и читательской грамотности учащихся, на развитие познавательной активности, критического мышления и самостоятельности. Особое внимание уделяется методическим аспектам интеграции цифровых инструментов в традиционную систему обучения, а также роли учителя в организации эффективной цифровой образовательной среды.

Ключевые слова: цифровые образовательные ресурсы, русский язык, медиаграмотность, учебная мотивация, интерактивное обучение, информационные технологии, школьное образование.

В условиях стремительной цифровизации общества школа уже не может оставаться в рамках исключительно традиционных форм и методов обучения. Современный ученик живет в информационно насыщенной среде, где текст, изображение, звук и видео переплетаются в едином медиапространстве. Именно поэтому уроки русского языка сегодня требуют не только сохранения классических подходов к формированию языковой культуры, но и осмысленного включения цифровых образовательных ресурсов, способных сделать процесс обучения более наглядным, динамичным и личностно значимым для учащихся. Использование цифровых инструментов перестает быть данью моде и становится необходимым условием повышения качества образования.

Русский язык как учебный предмет выполняет особую миссию, связанную с формированием речевой культуры, логического мышления, умения работать с текстом и осознанно использовать язык в различных коммуникативных ситуациях. Цифровые образовательные ресурсы расширяют возможности учителя в решении этих задач, позволяя сочетать традиционные методы с интерактивными формами работы. Электронные тексты, мультимедийные презентации, обучающие платформы, онлайн словари и тренажеры создают условия для более глубокого и осмысленного усвоения языковых явлений, поскольку ученик получает возможность не только воспринимать информацию, но и активно взаимодействовать с ней.

Особую ценность цифровые ресурсы представляют в развитии навыков работы с текстом. Современные платформы позволяют анализировать художественные и публицистические тексты с использованием гиперссылок, комментариев, интерактивных заданий, что способствует формированию у школьников умения видеть структуру текста, понимать авторскую позицию, выделять ключевые идеи и аргументы. Такой подход развивает не только языковую компетенцию, но и читательскую грамотность, которая сегодня рассматривается как одна из базовых составляющих функциональной грамотности личности.

Не менее важным является влияние цифровых технологий на мотивацию к изучению русского языка. Интерактивные задания, элементы геймификации, визуализация сложных языковых явлений делают учебный процесс более привлекательным для учащихся. Ребенок перестает быть пассивным слушателем и превращается в активного участника образовательного процесса, который самостоятельно ищет информацию, проверяет свои гипотезы, анализирует ошибки и делает выводы. Такая форма работы способствует формированию устойчивого познавательного интереса и ответственности за собственные результаты обучения.

Цифровые образовательные ресурсы открывают новые возможности для дифференциации и индивидуализации обучения. Учитель может предлагать задания разного уровня сложности, учитывать темп работы каждого ученика, организовывать самостоятельную и проектную деятельность с опорой на электронные источники. Это особенно важно в условиях разноуровневых классов, где традиционная фронтальная работа не всегда позволяет в полной мере раскрыть потенциал каждого школьника. Цифровая среда помогает создать более гибкую и адаптивную модель обучения, ориентированную на личностное развитие учащихся.

Важным аспектом является формирование у школьников медиаграмотности и критического мышления. Работа с цифровыми текстами требует умения анализировать источники информации, отличать достоверные сведения от недостоверных, оценивать качество и целесообразность использования того или иного материала. На уроках русского языка эти навыки могут развиваться через анализ различных типов текстов, сравнение авторских позиций, обсуждение языковых и стилистических особенностей медиаматериалов. Таким образом, предмет «Русский язык» становится не только средством формирования языковой культуры, но и инструментом воспитания ответственного и критически мыслящего пользователя информации.

При этом роль учителя в цифровой образовательной среде не уменьшается, а, напротив, становится еще более значимой. Именно педагог определяет дидактическую целесообразность использования тех или иных ресурсов, выстраивает логику урока, направляет познавательную деятельность учащихся и помогает им осмыслить полученную информацию. Цифровые технологии не заменяют учителя, а расширяют его профессиональные возможности, позволяя более эффективно организовывать учебный процесс и учитывать современные образовательные потребности школьников.

Следует подчеркнуть, что внедрение цифровых образовательных ресурсов требует продуманного и системного подхода. Их использование должно быть не эпизодическим, а методически обоснованным и встроенным в общую структуру урока. В противном случае существует риск подмены содержательной работы с языком внешней эффектностью и формальной активностью. Поэтому важнейшей задачей современного учителя русского языка является поиск баланса между традиционными и инновационными методами обучения, при котором цифровые инструменты становятся средством углубления понимания языковых явлений, а не самоцелью.

В перспективе использование цифровых образовательных ресурсов на уроках русского языка способствует формированию у учащихся целостной языковой и коммуникативной компетенции, развитию их познавательной самостоятельности и готовности к обучению в течение всей жизни. Современная школа, ориентированная на подготовку личности к жизни в информационном обществе, не может игнорировать потенциал цифровых технологий, однако их педагогическая ценность раскрывается только в руках профессионально подготовленного и методически грамотного учителя.

Отдельного внимания заслуживает использование цифровых образовательных ресурсов при формировании орфографической и пунктуационной грамотности учащихся. Традиционно эти разделы русского языка требуют большого объема тренировочных упражнений и систематической работы над ошибками. Цифровые тренажеры, интерактивные диктанты и онлайн-платформы позволяют организовать такую работу в более гибком и персонализированном формате. Ученик получает возможность сразу видеть результат, анализировать допущенные ошибки и возвращаться к сложным темам в удобном для него темпе. Это способствует формированию осознанного отношения к языковой норме и развивает навык самоконтроля, который является важнейшим элементом учебной самостоятельности.

Важным направлением является применение цифровых ресурсов при изучении лексики и фразеологии. Электронные словари, корпуса текстов, мультимедийные энциклопедии дают учащимся доступ к богатству современного и классического русского языка. Работа с такими источниками помогает не только расширять словарный запас, но и понимать стилистические оттенки слов, особенности их употребления в разных контекстах. Учащиеся учатся сравнивать значения, находить примеры в художественной и публицистической речи, анализировать, как выбор слова влияет на выразительность и точность высказывания. Таким образом, цифровая среда становится пространством для углубленного и осмысленного изучения языковых средств.

Цифровые технологии также открывают новые возможности для развития письменной речи. Работа с текстовыми редакторами, совместными документами и онлайн-платформами для проектной деятельности формирует у школьников умение планировать текст, редактировать его, учитывать адресата и цель высказывания. Процесс написания сочинения или эссе перестает быть разовым актом и превращается в поэтапную работу, включающую обсуждение, корректировку и доработку. Это позволяет ученикам осознать, что текст является результатом мыслительной деятельности, требующей анализа, отбора языковых средств и логической организации материала.

Особое значение имеет использование цифровых ресурсов в организации проектной и исследовательской деятельности на уроках русского языка и литературы. Учащиеся могут

работать с электронными архивами, медиатеками, онлайн-библиотеками, создавая собственные проекты, презентации и мультимедийные тексты. Такая деятельность способствует развитию не только языковых навыков, но и универсальных учебных умений: умения искать и отбирать информацию, критически ее оценивать, структурировать материал и представлять результаты своей работы в логичной и убедительной форме. В результате русский язык выступает не только как объект изучения, но и как средство познания и коммуникации.

Необходимо отметить и воспитательный потенциал цифровых образовательных ресурсов. Работа с текстами разных жанров и эпох в электронной среде позволяет обсуждать вопросы культуры речи, ответственности за слово, этики общения в медиапространстве. Учащиеся учатся осознавать силу слова, его влияние на людей и общество, что особенно важно в условиях современного информационного потока. Таким образом, уроки русского языка становятся пространством формирования не только грамотной, но и культурно ответственной личности.

Вместе с тем использование цифровых ресурсов требует от учителя высокого уровня методической культуры и критического подхода к выбору инструментов. Не каждый электронный ресурс обладает достаточной дидактической ценностью, поэтому педагог должен уметь соотносить цифровые средства с целями и задачами урока, возрастными особенностями учащихся и уровнем их подготовки. Только в этом случае технологии действительно будут способствовать повышению качества обучения, а не подменять содержание внешней активностью.

В перспективе интеграция цифровых образовательных ресурсов в преподавание русского языка позволяет выстроить более современную, гибкую и личностно ориентированную модель обучения. Такая модель сочетает в себе лучшие традиции классической методики и возможности цифровой среды, обеспечивая условия для формирования языковой, коммуникативной и культурной компетенции учащихся. Именно в этом заключается стратегическая задача современного учителя русского языка, работающего в условиях цифровой трансформации образования.

Таким образом, цифровые образовательные ресурсы в преподавании русского языка следует рассматривать как мощный инструмент обновления содержания и методов обучения, способный повысить качество образования, усилить мотивацию учащихся и создать условия для формирования языковой культуры, соответствующей требованиям современного общества. Их грамотное и осмысленное использование позволяет соединить лучшие традиции отечественной методики преподавания русского языка с возможностями цифровой эпохи, открывая новые горизонты для развития школьного образования.

Список литературы:

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. — М.: Лабиринт, 2011.
2. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Смысл, 2005.
3. Немов Р. С. Психология: В 3 кн. Кн. 1. — М.: Владос, 2012.
4. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. — М.: Академия, 2010.
5. Ушакова О. С. Развитие речи школьников. — М.: Просвещение, 2013.

Ибрагимов Али Азизович
Химия пәні мұғалімі, педагог
«Ақмола облысы білім басқармасының
“Білім-инновация” лицей-интернаты» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ОҚУШЫЛАРДЫ ХИМИЯ ПӘНІНЕ ҚЫЗЫҚТЫРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация: мақалада химия пәнін оқыту барысында оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырудың инновациялық тәсілдері қарастырылады. Заманауи білім беру жағдайында цифрлық технологияларды, зерттеушілік оқытуды, жобалық қызметті, STEM білім беруді және жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту мәселелері талданады. Сонымен қатар химия сабақтарында оқыту сапасын арттыруға бағытталған тиімді педагогикалық әдістер мен технологиялардың рөлі ғылыми тұрғыдан негізделеді.

Кілт сөздер: химия, инновациялық оқыту, STEM, зерттеушілік оқыту, цифрлық технологиялар, виртуалды зертхана, жасанды интеллект, функционалдық сауаттылық, жобалық оқыту, химиялық білім.

Қазіргі қоғамның ғылыми-технологиялық дамуы білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып отыр. Әлемдік экономикадағы өзгерістер, өндірістің цифрландырылуы және ғылымның қарқынды дамуы оқушылардың тек теориялық білімді меңгеруін ғана емес, оны тәжірибеде қолдана алу қабілеттерін де талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда химия пәні табиғаттағы заттар мен құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсіндіретін, зерттеушілік мәдениетті қалыптастыратын және функционалдық сауаттылықты дамытатын маңызды пәндердің бірі болып табылады.

Алайда тәжірибе көрсеткендей, көптеген оқушылар химия пәнін күрделі және абстрактілі ғылым ретінде қабылдайды. Әсіресе химиялық формулалар, реакциялар теңдеулері және молекулалық құрылымдар кейбір білім алушылар үшін қиындық туғызады. Сондықтан қазіргі химия мұғалімінің басты міндеттерінің бірі – оқушылардың пәнге деген тұрақты қызығушылығын қалыптастыру және олардың химиялық білімді өмірмен байланыстыра алуына жағдай жасау.

Қазіргі педагогика ғылымында қызығушылық оқу мотивациясының негізгі компоненттерінің бірі ретінде қарастырылады. Қызығушылық жоғары болған жағдайда оқушының танымдық белсенділігі артып, оқу материалының меңгерілу деңгейі жақсарады. Осы себепті химия сабақтарында инновациялық әдістерді қолдану пәннің мазмұнын қызықты әрі қолжетімді етіп ұсынуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды пайдалану кеңінен дамып келеді. Химия сабақтарында интерактивті модельдер, анимациялар және үшөлшемді визуализация құралдары күрделі химиялық процестерді түсіндірудің тиімді тәсілі болып табылады. Молекулалардың құрылысын, атомдар арасындағы байланыстарды және химиялық реакциялардың механизмдерін визуалды түрде көрсету оқушылардың түсінуін жеңілдетеді және пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Виртуалды зертханаларды пайдалану химияны оқытудағы маңызды инновациялардың бірі болып табылады. Кейбір тәжірибелерді мектеп жағдайында өткізу материалдық немесе қауіпсіздік талаптарына байланысты шектеулі болуы мүмкін. Ал виртуалды зертханалар оқушыларға химиялық тәжірибелерді қауіпсіз ортада орындауға мүмкіндік береді. Мұндай технологиялар оқушылардың эксперименттік дағдыларын қалыптастырып, ғылыми зерттеу әдістерімен танысуына жағдай жасайды.

Зерттеушілік оқыту қазіргі химия сабағының негізгі бағыттарының біріне айналуда. Бұл тәсілде оқушылар дайын ақпаратты қабылдаушы емес, мәселені өздігінен зерттеп, қорытынды жасайтын белсенді тұлға ретінде қарастырылады. Зертханалық жұмыстар, ғылыми

тәжірибелер және шағын зерттеу жобалары оқушылардың ғылыми ойлауын қалыптастырып, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Химияны өмірмен байланыстыра оқыту да мотивацияны арттырудың маңызды құралы болып табылады. Оқушылар күнделікті өмірде кездесетін көптеген құбылыстардың химиялық негіздерін түсінген кезде пәннің практикалық маңызын сезіне бастайды. Тамақ өнімдерінің құрамы, тұрмыстық химия, дәрілік заттар, косметика өндірісі және қоршаған ортаны қорғау мәселелері химиялық білімнің өмірдегі қолданысын көрсететін тиімді мысалдар болып табылады.

Соңғы жылдары STEM-білім беру тұжырымдамасы ерекше танымалдыққа ие болды. STEM химияны физика, биология, математика және информатика пәндерімен ықпалдастыра оқытуға мүмкіндік береді. Мұндай пәнаралық байланыстар оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтіп, күрделі мәселелерді кешенді тұрғыдан шешуге үйретеді. STEM жобалары барысында оқушылар нақты проблемаларды зерттеп, ғылыми шешімдер ұсына алады.

Жобалық оқыту технологиясы химия сабақтарының мазмұнын жандандырудың тиімді тәсілдерінің бірі болып табылады. Оқушылар химиялық зерттеулерге негізделген жобаларды әзірлеу арқылы ғылыми ақпаратпен жұмыс істеуді, тәжірибе жүргізуді және нәтижелерді талдауды үйренеді. Мұндай жұмыстар олардың жауапкершілігін арттырып, пәнге деген қызығушылығын күшейтеді.

Қазіргі уақытта жасанды интеллект технологиялары білім беру саласында кеңінен қолданыла бастады. Химия пәнінде жасанды интеллект оқушыларға күрделі тақырыптарды түсіндіруде, тапсырмаларды саралауда және оқу нәтижелерін талдауда көмек көрсете алады. Интеллектуалды платформалар әр оқушының білім деңгейіне сәйкес жеке тапсырмалар ұсыну арқылы оқытуды дербестендіруге мүмкіндік береді.

Геймификация технологиялары да оқушылардың қызығушылығын арттыруда маңызды рөл атқарады. Ойын элементтерін пайдалану оқу процесін тартымды әрі белсенді етеді. Химиялық викториналар, квесттер, интеллектуалдық жарыстар және виртуалды ойындар оқушылардың оқу мотивациясын күшейтіп, пәнді меңгеру сапасын арттырады.

Химия пәнін оқыту барысында сыни ойлауды дамыту әдістерін қолдану ерекше маңызға ие. Оқушыларға дайын жауаптарды берудің орнына проблемалық жағдаяттар ұсыну олардың талдау, салыстыру және қорытынды жасау қабілеттерін дамытады. Мұндай тәсіл химиялық құбылыстардың мәнін терең түсінуге ықпал етеді.

Экологиялық білім беру де химияға қызығушылықты арттырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады. Қоршаған ортаның ластануы, қалдықтарды қайта өңдеу, су сапасы және жасыл химия мәселелерін зерттеу оқушылардың пәнге деген көзқарасын өзгертеді. Олар химияның тек зертханалық ғылым ғана емес, жаһандық мәселелерді шешуге қатысатын маңызды сала екенін түсінеді.

Қазіргі жастар визуалды ақпаратты жақсы қабылдайтындықтан, мультимедиалық технологияларды пайдалану сабақтың тартымдылығын арттырады. Бейнематериалдар, интерактивті презентациялар және ғылыми фильмдер химиялық ұғымдарды түсіндірудің тиімді құралдарына айналуда.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыруда олимпиадалар, ғылыми байқаулар және ғылыми фестивальдердің маңызы зор. Мұндай іс-шаралар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, ғылымға деген қызығушылықтарын күшейтеді.

Заманауи химия мұғалімі тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушылардың ғылыми ізденістерін ұйымдастырушы және зерттеушілік мәдениетін қалыптастырушы маман болуы тиіс. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен инновациялық технологияларды тиімді қолдануы оқушылардың пәнге деген көзқарасына тікелей әсер етеді.

Қазіргі уақытта химиялық білім берудің маңызды бағыттарының бірі – оқушылардың болашақ мамандықтарға деген қызығушылығын қалыптастыру болып табылады. Химия

ғылымының медицина, фармацевтика, экология, нанотехнологиялар, биотехнология және өндіріс салаларымен тығыз байланысы оқушыларға пәннің кәсіби маңыздылығын көрсетуге мүмкіндік береді. Сабақ барысында нақты ғылыми жетістіктерді, инновациялық өндірістерді және қазіргі заманғы химиялық зерттеулерді мысалға келтіру арқылы оқушылардың болашақ мамандық таңдауға деген ынтасын арттыруға болады. Бұл тәсіл пәннің теориялық мазмұнын өмірлік мақсаттармен байланыстырып, оқуға деген ішкі мотивацияны күшейтеді.

Заманауи білім беру жүйесінде химиялық сауаттылық ұғымы ерекше маңызға ие болып отыр. Химиялық сауаттылық тек формулалар мен реакцияларды білу емес, сонымен қатар күнделікті өмірде кездесетін химиялық ақпараттарды дұрыс талдау, ғылыми негізделген шешім қабылдау және қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарау қабілетін білдіреді. Сондықтан химия сабақтарында тұрмыстық химия өнімдерінің құрамы, тағамдық қоспалар, косметикалық құралдар және дәрілік заттар туралы ақпараттарды талдау оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың функционалдық сауаттылығын да дамытады.

Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруда ғылыми жаңалықтарды білім беру процесіне енгізу маңызды рөл атқарады. Соңғы жылдары химия ғылымында жасанды материалдар, нанобөлшектер, экологиялық таза отын көздері және биологиялық ыдырайтын полимерлер саласында көптеген жаңалықтар ашылды. Мұндай заманауи ғылыми жетістіктер туралы ақпараттар оқушылардың ғылымға деген қызығушылығын күшейтіп, химияның болашақ технологиялардың негізі екенін түсінуге мүмкіндік береді.

Химияны оқытудағы инновациялық бағыттардың бірі – азаматтық ғылым (Citizen Science) жобаларына қатысу болып табылады. Бұл тәсіл бойынша оқушылар нақты ғылыми зерттеулердің қатысушыларына айналады. Мысалы, су сапасын бақылау, атмосфералық ауаның құрамын зерттеу немесе қоршаған ортаның химиялық ластануын анықтау жобалары арқылы оқушылар ғылыми деректер жинап, оларды талдауға қатыса алады. Мұндай жұмыстар олардың зерттеушілік мәдениетін қалыптастырып, пәнге деген қызығушылығын тұрақты етеді.

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесінде аралас оқыту технологиялары кеңінен таралуда. Аралас оқыту дәстүрлі сабақтарды цифрлық білім беру ресурстарымен үйлестіруге мүмкіндік береді. Химия сабақтарында бұл тәсіл оқушылардың оқу материалын өз қарқынымен меңгеруіне жағдай жасайды. Бейнесабақтар, интерактивті платформалар және онлайн зертханалар арқылы оқушылар күрделі тақырыптарды бірнеше рет қайталап оқи алады. Нәтижесінде пәнді меңгеру сапасы артып, оқу мотивациясы жоғарылайды.

Заманауи психологиялық зерттеулер эмоциялық әсердің білімді есте сақтауға ықпал ететінін дәлелдейді. Сондықтан химия сабақтарында таңғалдыратын тәжірибелерді пайдалану оқушылардың қызығушылығын арттырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады. Түрлі түсті реакциялар, газдардың бөлінуі, жарық шығару құбылыстары немесе заттардың ерекше қасиеттерін көрсету сабақтың эмоционалдық әсерін күшейтіп, білім алушылардың есте сақтау қабілетін жақсартады.

Химияны оқытуда ғылыми коммуникация дағдыларын дамыту да маңызды орын алады. Оқушылар өз зерттеулерінің нәтижелерін қорғау, ғылыми постерлер дайындау және шағын ғылыми баяндамалар жасау арқылы ғылым тілінде сөйлеуге үйренеді. Мұндай жұмыстар олардың сыни ойлауын, аналитикалық қабілеттерін және көпшілік алдында сөйлеу мәдениетін қалыптастырады. Сонымен қатар бұл тәсіл оқушылардың пәнге деген жауапкершілігін арттырады.

Білім берудегі жаңа бағыттардың бірі – дизайн-ойлау технологиясын қолдану. Бұл технология нақты мәселелерді шешуге бағытталған шығармашылық тәсіл болып табылады. Химия сабақтарында оқушылар экологиялық таза өнімдер жасау, су тазарту әдістерін ұсыну немесе қалдықтарды қайта өңдеу жолдарын әзірлеу сияқты жобалармен айналыса алады. Мұндай тапсырмалар пәндік білімді тәжірибелік мәселелерді шешумен байланыстырып, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытады.

Қазіргі жастар үшін визуалды және интерактивті форматтағы ақпараттардың маңызы жоғары болғандықтан, толықтырылған шынайылық технологияларының мүмкіндіктері ерекше қызығушылық тудырады. Бұл технологиялар арқылы оқушылар молекулалардың үшөлшемді модельдерін зерттеп, атомдардың кеңістіктік құрылымын көре алады. Мұндай көрнекілік химиялық ұғымдарды түсінуді жеңілдетіп, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын айтарлықтай арттырады.

Химияны оқытудағы тағы бір маңызды бағыт – кәсіпкерлік құзыреттілікті дамыту. Қазіргі қоғамда ғылыми білім мен кәсіпкерлік дағдылардың өзара байланысы күшейіп келеді. Оқушылар химиялық өнімдерді өндірудің қарапайым бизнес-жобаларын әзірлеу арқылы химия ғылымының экономикалық маңызын түсінеді. Бұл тәсіл олардың қаржылық сауаттылығын дамытып, болашақтағы кәсіби бағдарлануына ықпал етеді.

Болашақта химиялық білім беру жасанды интеллект, виртуалды шынайылық, үлкен деректер технологиялары және интеллектуалды зертханалар негізінде дами түсетін болады. Осындай өзгерістер жағдайында химия мұғалімінің міндеті тек білім беру емес, сонымен қатар оқушыларды ғылыми ізденіске баулу, олардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту және ғылымға деген тұрақты қызығушылық қалыптастыру болып табылады. Сондықтан инновациялық тәсілдерді тиімді пайдалану қазіргі химия мұғалімінің кәсіби қызметінің маңызды құрамдас бөлігіне айналуда.

Осылайша, оқушыларды химия пәніне қызықтырудың инновациялық тәсілдері білім беру сапасын арттырудың маңызды факторы болып табылады. Цифрлық технологиялар, виртуалды зертханалар, STEM жобалары, зерттеушілік оқыту, жасанды интеллект құралдары және геймификация элементтері оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың ғылыми сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сондықтан қазіргі химия мұғалімі инновациялық технологияларды меңгеріп, оларды білім беру процесінде тиімді қолдана алатын кәсіби маман болуы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Габриелян О.С. Теория и методика обучения химии. – Москва: Просвещение, 2023. – 384 с.
2. Ерыгин Д.П. Современные технологии преподавания химии в школе. – Москва: Юрайт, 2024. – 296 с.
3. Ахметов Н.С. Общая и неорганическая химия в современном образовании. – Москва: Академия, 2022. – 512 с.
4. Полосин В.С. Методика обучения химии: инновационные подходы. – Санкт-Петербург: Питер, 2021. – 278 с.
5. Беспалько В.П. Педагогические технологии в современном образовании. – Москва: Академия, 2022. – 368 с.

Калниязова Рабия Сагитовна[1] **-** қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Акболтаева Гулнар Дуйсенбаевна[2] - қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
[1,2]Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Тараз қаласының білім бөлімінің
"Мағжан Жұмабаев атындағы №21 орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

КҮНДЕЛІКТІ ҚАЗАҚ ТІЛІ: ӨМІРЛІК ҚАРЫМ ҚАТЫНАСТА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ТІЛДІК ҚҰРАЛДАР

«Күнделікті қазақ тілі» бағдарламасы — бұл теория мен практиканың ұштасқан жері. Ол оқушының тілдік қорқынышын сейілтіп, қазақ тілін өмір сүрудің, дамудың және жетістікке жетудің құралы ретінде қабылдауына жол ашады. Бұл бағдарлама 6-сынып оқушыларына арналған және қазақ тілін күнделікті өмірлік қарым-қатынаста еркін қолдана алатын, мәдени тұрғыдан сауатты және коммуникативтік қабілеті жоғары тілдік тұлғаны қалыптастыруды мақсат етеді. Қазіргі қоғамда тілдің коммуникативтік қызметі ерекше маңызға ие. Осыған байланысты білім алушылардың қазақ тілін күнделікті өмірде еркін, тиімді қолдану дағдыларын қалыптастыру қажеттілігі артып отыр.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының алған білімін практикада қолдана алу дағдысы бірінші орынға шығып отыр. 6-сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, оларды тек грамматикалық ережелерді жаттауға емес, тілдік ортада өзін еркін сезінуге, түрлі өмірлік жағдаяттарда (дүкенде, емханада, қоғамдық көлікте, интернет кеңістігінде) сауатты қарым-қатынас орнатуға баулу — бағдарламаның негізгі міндеті.

Бағдарламаның негізгі идеясы – қазақ тілін академиялық тұрғыдан ғана емес, тірі қарым-қатынас құралы ретінде меңгерту. Оқушыларды құрғақ ереже жаттаудан гөрі, күнделікті өмірлік жағдаяттарда (функционалдық сауаттылық) тілдік құралдарды орынды қолдана білуге баулу. Тілдік дағдыларды (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) шынайы өмірмен байланыстыра отырып, оқушының коммуникативтік құзыреттілігін және мәдениеттілігін арттыру.

Бағдарламаның басты мақсаты – қазақ тілін күнделікті өмірлік қарым-қатынаста еркін қолдана алатын, мәдени тұрғыдан сауатты және коммуникативтік қабілеті жоғары тілдік тұлғаны қалыптастыру. Бұл мақсат оқушылардың және тіл үйренушілердің тілдік білімін өмірлік тәжірибемен ұштастыруға, сөйлеу дағдысын шынайы жағдаяттарда дамытуға бағытталған.

Негізгі міндеттері:

1. Оқушылардың ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастыру және әртүрлі өмірлік жағдаяттарда өз ойын еркін жеткізуге үйрету;
2. Тілдік және коммуникативтік құзыреттілікті дамыту арқылы қазақ тілін қолдану мәдениетін арттыру;
3. Әлеуметтік және кәсіби қарым-қатынаста тілдің рөлін түсіндіру және сөйлеу әдебін меңгерту;
4. Қазақ тіліндегі ұлттық этикет формаларын, фразеологизмдер мен тұрақты тіркестерді күнделікті қолданысқа енгізу;
5. Тілдік жағдаяттар арқылы оқушылардың сыни ойлау, тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын кешенді дамыту;
6. Оқушыларды заманауи цифрлық және мультимедиялық құралдарды пайдалана отырып, тілдік ортада еркін әрекет етуге баулу;
7. Тілдік кедергіні жою, сөйлеу кезінде сенімділік пен дербестікті қалыптастыру.

Бұл авторлық бағдарлама оқушылардың қазақ тіліндегі сөйлеу әрекетінің сапасын жаңа деңгейге көтеруге бағытталған. Бағдарламада қамтылған глоссарий, шығармашылық жобалар жиынтығы, дидактикалық материалдар мен мониторинг жүйесі курстың толыққанды әрі жүйелі әдістемелік кешен екенін дәлелдейді.

Мейремхан Маржангул
Тәрбиеші
"Амина" бөбекжайы
Ақмола облысы, Шортанды ауданы

«СУ ЗЕРТТЕУ»

Экологиялық жоба

Кіріспе

Жобаның өзектілігі

"Ең жақсы жаңалық - баланың өзі жасайтын жаңалық". Мектепке дейінгі балалық шақ – адам тұлғасын қалыптастырудың бастапқы кезеңі. Осы кезеңде тұлғалық мәдениеттің негіздері қаланады. Қазіргі уақытта мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық тәрбиесі өте өзекті, өйткені ғылыми-техникалық прогресс дәуірінде табиғатты және қоршаған ортаны қорғау ерекше өткір тұр.

Экологиялық тәрбиенің басты мақсаты – экологиялық мәдениеттің бастауларын қалыптастыру: баланың табиғатқа, қоршаған ортаға, өзіне және адамдарға табиғаттың бір бөлігі ретінде, өзі пайдаланатын табиғи текті заттар мен материалдарға дұрыс қатынасы. Экологиялық білім – бұл белгілі бір өсімдіктер мен жануарлардың тіршілік ету ортасымен байланысы, олардың оған бейімделуі туралы ақпарат. Бұл білім балаға оның жанында тірі жан бар екенін түсінуге көмектеседі, оған адам да жатады, яғни. өзі. Сондай-ақ, адамға өзін қалыпты сезінуі, дені сау болуы үшін жақсы жағдайлар қажет. Экологиялық сипаттағы білімге адамдардың табиғи ресурстарды пайдалануы, табиғатты қорғауы туралы қарапайым мәліметтер де жатады.

Білім экологиялық тәрбиенің түпкі мақсаты емес, ол қоршаған ортаға деген қарым–қатынасты дамытудың қажетті шарты болып табылады, ол эмоционалды-тиімді сипатта болады және танымдық қызығушылық, гуманистік және эстетикалық сезімдер, практикалық дайындық түрінде көрінеді. біреудің еңбегі болғандықтан ғана емес, сонымен бірге табиғаттан алынған материалдар жұмсалғандықтан да айналамызда заттарды ұқыпты ұстауға, ұқыпты ұстауға. Мен Т.В. Потапованың ұстанымына жақынмын: "Мектепке дейінгі экологиялық білім берудің мақсаты балалардың заттар мен құбылыстар туралы білімдерін игеруден гөрі, оларды ұқыпты және бүлдірмейтін тәсілдермен өңдеу дағдыларын қалыптастырудан және дәл осылай жасауға деген белсенді ұмтылудан тұрады: жұмсақ және үнемді түрде". Балалардың білім деңгейлерін талдағаннан кейін балаларына арналған "Табиғатты аялайық" жобасы жасалды.

Балалардың күнделікті өмірде кездесетін алғашқы табиғи материалдарының бірі - құм мен су. Балалардың сумен ойнауын, сондай-ақ жуу, қатайту процедуралары, өсімдіктерге күтім жасау кезінде біз таңдалған тақырыптың өзектілігіне, атап айтқанда, судың қасиеттері мен маңызы туралы білім мен түсінік алу қажеттілігіне көз жеткіздік. тіршілік иелері мен

адамдардың денсаулығы үшін, сондай-ақ құмды бірлескен және тәуелсіз ойындарда пайдалану.

Эксперимент – ерекше, ақылды балаларды тәрбиелеудің тура жолы.

Балаларға арналған сумен ойындар:

Экологиялық жобаның мақсаты - балаларда жансыз табиғат объектілеріне ұқыпты қарау қажеттілігі туралы түсінік қалыптастыру. Жоба зорлық-зомбылықсыз даму қағидаты бойынша құрылған, онда балалардың жас ерекшеліктері, қызығушылықтары мен талғамдары ескерілген.

Жобаның төлқұжаты.

Жобаның атауы.	" Жансыз табиғат зертханасы."
Жоба жетекшісі.	Тәрбиеші: Мейремхан Маржангул
Балалардың жас шамасы.	«Балырған» ересек тобы 4 жас.
Білім беру салаларын интеграциялау.	Танымдық-зерттеушілік, тіршілік қауіпсіздігінің негіздері, тіл дамыту, көркем әдебиетті оқу, көркем шығармашылық (модельдеу, сурет салу).
Жоба түрі.	Танымдық.
Жоба түрі	Зерттеу.
Жобаның мақсаты.	Балалардың жансыз табиғат объектілеріне ұқыпты қарау қажеттілігі туралы түсініктерін қалыптастыру.
Жобаның міндеттері.	1. Тәрбиелік. Балалардың сөйлеуін белсендіру және сөздік қорын байыту; Танымдық-зерттеушілік іс-әрекетке қызығушылығын қалыптастыру; Балаларды белсенді өзіндік тәжірибелік іс-әрекетке тарту. 2. Дамытушылық. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, Эмоционалды жауаптылығын дамыту; ізденімпаздық, ізденімпаздық. 3. Тәрбиелік. Жансыз табиғат объектілеріне ұқыптылықпен және қамқорлықпен қарауға тәрбиелеу. Тәрбиешілер, балалар мен ата-аналар арасында серіктестік қатынастарды қалыптастыру.
Өтетін орны.	«Амина » бөбекжайы.
Жобаның орындалу мерзімі.	20.09.2025 жылдан 20.11.2025 жылға дейін.
Мәселе.	Жансыз табиғатпен қалай танысуға болады?
Жобаны жүзеге асыру шарттары.	Балалардың, ата-аналардың қызығушылығы, жүйелілігі.
Болжам	Балалардың су, ауа туралы түсініктері қалыптасады, егер олар суға, ауаға қызығушылық танытса, танымдық белсенділігі көрінеді.
Зерттеу әдістері.	Балалардың тәжірибелік-эксперименттік іс-әрекеті.
Ұсынылатын өнімдер (өнім).	1. Жобалық папканың дизайны. 2. жобаның тұсаукесері. Ашық ұйымдастырылған іс-әрекет
Жоба бойынша жұмыс кезеңдері:	1) кезең: Дайындық. 1. Жобаның мақсаты мен міндеттерін анықтау.2. Топтағы, балабақшадағы бар жағдайларды талдау. 3. Кешенді-тақырыптық жұмыс жоспарын әзірлеу. 4. "Жансыз табиғат зертханасы" жұмысын ұйымдастыруға жағдай жасау. 5. Балалардың су, ауа туралы білімдерін анықтау үшін балалармен әңгімелесу. 2) кезең: Негізгі. 1. Жансыз табиғат объектілері туралы танымдық іс-шаралар циклі (негізгі ғылыми мәліметтер). 2 Балалардың жансыз табиғат объектілерін зерттеудегі ғылыми-практикалық қызметі.

	3) кезең: Қорытынды. 1. Балалардың зерттеушілік іс-әрекеті барысында алынған нәтижелерді талдау және жалпылау. 2. "Жансыз табиғат зертханасы" фотостендінің дизайны. 3. Көңіл көтеру. **Жобаны жүзеге асыру.** Жоба аясындағы тәрбиелік іс-шаралар екі формада жүзеге асырылды: режимдік сәттердегі ересектердің бірлескен іс-әрекетінде: ұйымдастырылған тәрбиелік іс-шаралар, көркем шығармаларды оқу, әңгімелесу.
Ұсынылған нәтижелер.	Балалар жансыз табиғат объектілерімен қарапайым эксперименттік әрекеттерді үйренеді және қарапайым қорытынды жасайды.
Ресурстармен қамтамасыз ету.	Альбомдар мен иллюстрацияларға шолу**.** Көркем шығармаларды оқу: ертегілер, әңгімелер, өлеңдер, питомниктер. Жоба тақырыптары бойынша әңгімелер. Балалардың су, ауа туралы әндерін тыңдау және орындау. Әлеуметтік-коммуникативті даму орталығы - сюжеттік суреттер, жоба тақырыбындағы альбомдар. Тіл дамыту орталығы. Магниттердегі тақырыптық суреттер таңдалған магниттік тақта. Бейнелеу өнері орталығы.- Балалар шығармашылығына арналған көрнекі материал. Қағаз, түрлі-түсті қарындаштар. Гуашь. Қылқаламдар, түрлі-түсті қарындаштар, поке, тақта, губкалар, мақта тампондары. Музыка орталығы, - "Табиғаттағы судың дыбыстары" аудиожазбалары, "Шулы жаңбыр тамшылары" биі. Магнитофон. Табиғат орталығы. Маусымдық киімдер жиынтығы бар дидактикалық қуыршақ. Раковиналар, тастар жинағы. Суреттер – барлық мезгілдердің бейнесі бар пейзаждар. Еңбек дағдыларын дамытуға арналған материалдар: суару ыдыстары, бассейндер. Эксперимент орталығы. – Тастар, жер. Суды өлшеуге, құюға, зерттеуге, сақтауға арналған ыдыстар. Жеке эксперименттерге арналған мөлдір шыныаяқтар.

"Жансыз табиғат зертханасы." жобасы бойынша балалар мен ересектердің бірлескен іс-әрекетін жоспарлау.

Білім беру дағдысы	**Зерттелетін объект немесе құбылыс. Іс-шараның атауы.**	**Тәжірибе тапсырмалары.**	**Материал, жабдық.**
1. Білім беру дағдысы. "Таным дық дағдылар". Тақырыбы: Су.	1. Мөлдір су.	Судың қандай екенін анықтаймыз. Судың қасиеттері туралы түсінік қалыптастыру: салмағы бар, мөлдір, құйылады.	Қақпақтармен жабылған екі бірдей банка: бірі бос, екіншісі таза сумен; - ұсақ заттар жиынтығы, науа.
	2. Су – сиқыршы. Тақырыбы: "Түрлі-түсті су".	Судың қасиеттері туралы түсінік қалыптастыруды жалғастырыңыз: ол иіссіз, кейбір заттар суда ериді. Судың қасиеттерімен таныстыруды жалғастырыңыз (бояу).	Екі бірдей бөтелке су; - малтатас, гуашь бояуы; балалар саны бойынша бірдей шыныаяқтар.
2. Білім беру дағдысы. "Танымдық даму". Тақырыбы: Ауа.	3. Пакетте не бар?	Қоршаған әлемдегі ауаны анықтаңыз, ауаның қасиеттеріне назар аударыңыз: мөлдір, көрінбейтін, жеңіл.	Полиэтилен пакеттер, ойыншық қонжық.

	4. Сабанмен ойнау.	Балаларды адамның ішінде ауа бар екендігімен таныстыру, оны ашу.	Коктейльге арналған сабандар; - кесе су.
	5. Ауа барлық жерде**.** Шарлармен ойындар.	Балаларды адамның ішінде ауа бар екендігімен таныстыруды жалғастырыңыз, оны ашыңыз.	Екі шар (біреуі әлсіз үрленген – жұмсақ, екіншісі қатты үрленген – серпімді). Суы бар ыдыс, бос пластик бөтелке, қағаз парақтары.
	6. Сабын көпіршіктерін үрлеу.	Сабын көпіршіктерін үрлеуге үйрету; ауа кірген кезде сабынды суда көпіршік пайда болатындығымен таныстыру.	Сабын көпіршіктеріне арналған ерітінді.
	7. Ауа жұмыс істейді. Жел теңізде жүреді.	Ауаны анықтау. Балаларға ауаның заттарды қозғалтуы мүмкін екендігі туралы түсінік беру.	Су қоймасы; - қағаз қайық.
3. Білім беру дағдысы "Сөйлеуді дамыту".	8. "Су, су..." ойын жағдаяты.	Сумен тәжірибе жасау барысында баланың танымдық қызығушылығын дамыту.	гүлдер, ойыншық-қуыршақ, су шелектері, су құятын ыдыстар, су ыдысы, "Су - құм" орталығы.
	9"Табиғаттағы су" тақырыбындағы суреттер мен иллюстрацияларға шолу.	Мақсаты. Балалардың судың, қардың, мұздың қасиеттері туралы түсініктерін бекіту. Судың қасиеттері туралы түсініктерін кеңейту (мөлдір, түссіз және т.б.). Өз бетінше қорытынды жасауға деген ынтаны ояту.	"Табиғаттағы су" тақырыбындағы суреттер мен иллюстрациялар.
4. Білім беру саласы. "Көркемдік-эстетикалық даму". Сурет салу.	11. "Барлық мұздақтар жылады" тақырыбында сурет салу.	Балаларды сурет салуда мұздақтың бейнесін беруге үйрету; сызықтардан (тік) тұратын заттарды салу. Балаларды бояулар мен қылқаламдарды қолдануға үйретуді жалғастырыңыз. Балалардың жыл мезгілдері туралы білімдерін бекіту, иллюстрациялар арқылы балалардың көктем туралы түсініктерін нақтылау. Байланыстырылған сөйлеуді, тірі және тірі емес табиғатқа сезімталдықты дамыту. Сұрақтарға жауап бере білу.	Көктем тақырыбындағы иллюстрациялар, мұздақтың сұлбасы, күн, қылқалам, ақ гуашь, стакан су, көк қағаз парақтары, майлықтар, сурет үлгісі.
5. Білім беру саласы. "Танымдық даму". Табиғатпен таныстыру.	12. Серуендеу кезінде бақылау. Суды бақылау. Судың қасиетін бақылау.	Судың алуан түрлілігі туралы түсінік қалыптастыру. Табиғаттың әртүрлі құбылыстарымен таныстыру.	

Ата-аналармен жұмыс жоспары.

№/п	**Жұмыстың мазмұны.**	**Мақсаттар.**	**Ай.**
1.	Ата-аналардың сауалнамасы.	Ата-аналардың экологиялық білім деңгейін анықтау.	Қыркүйек
2.	" мектеп жасына дейінгі балаларды жансыз табиғатпен қалай таныстыруға болады?" консультациясы.	Балалардың жансыз табиғат объектілерін қабылдауының жас ерекшеліктерін ашу.	Қазан.
3.	"Эксперименттерді сумен, құммен, ауамен қалай өткізуге болады" ұсыныстары.	Сумен, құммен және ауамен үлгілі тәжірибелермен таныстыру.	Қараша.

Ата-аналарға арналған сауалнама.

"Отбасындағы экологиялық тәрбие"

Мақсаты: ата-аналардың экологиялық білім деңгейін, ата-аналардың балабақшадағы мектеп жасына дейінгі балаларды экологиялық тәрбиелеу мәселелеріне қатынасын және оның отбасында нақты жүзеге асырылуын анықтау.

• Сізде жабық өсімдіктер бар ма, қайсысы? (Егер жоқ болса, неге?)

а) иә б) жоқ _____

• Отбасында ит, мысық немесе басқа жануарлар бар ма?

а) иә б) жоқ _____

• Жануарларға немесе өсімдіктерге кім қамқорлық жасайды?_____

• Бұл жағдайда бала не істейді (тамақтандырады, серуендейді, ойнайды, суарады немесе ештеңе жасамайды)? - Астын сызу немесе толықтыру._____

_____

• Сіз балаңызға табиғат туралы кітаптар оқисыз ба?

а) иә б) жоқ

• Сіз балаңызбен табиғат аясындасыз ба? (Олай болса, қайда?)

а) иә _____ ә) жоқ

• Сіз балаңызға ағаштардың, дәрілік шөптердің, жидектердің, жәндіктердің, құстардың пайдасы туралы айтып бересіз бе?

а) иә б) жоқ

• Сіздің балаңыз жануарларға, өсімдіктерге қамқорлықпен қарай ма?

а) иә б) жоқ

• Балаларыңыздың табиғатқа деген теріс көзқарасын байқайсыз ба?

а) иә б) жоқ

• Балабақшада экологиялық білім беруді ұйымдастыру бойынша сіздің ұсыныстарыңыз._____

Сауалнамаға 10 ата-ана қатысты.

Сауалнамаларды өңдегеннен кейін келесі нәтижелер алынды:

Сауалнамаға қатысқан ата-аналардың 73% -ы балалардың экологиялық тәрбиесі туралы біледі және балаларды табиғат әлеміне деген оң көзқарасқа тәрбиелейді.

24% -ында бұл мәселе бойынша ақпарат жеткіліксіз, бірақ балаларды экологиялық тәрбиелеу бойынша балабақшаның жұмысын қолдайды.

3% - балабақша балаларды табиғат әлемімен таныстыратынын түсінеді, бірақ балаларды экологиялық мәдениетке тәрбиелеуді жұмыстың маңызды бағыты деп санамайды.

Жоба жұмысының нәтижелері.

Балалар судың, ауаның, судың (мөлдір, құйылатын) не екенін біледі. Тәрбиешімен бірлесе отырып, олар жобаны жүзеге асыруға жағдай жасайды және барлық қатысушыларды жобаны жүзеге асыру жұмыстарына белсенді түрде қосады.

Жобалық әдістің негізінде жатқан іс-әрекеттік тәсіл тәрбиешілер мен баланың толыққанды және белсенді ынтымақтастығын көздейді. Бірлескен іс-әрекеттің мазмұндық жағы балалардың танымдық дамуына айтарлықтай әсер етеді деп санаймыз. Балалардың білімін тереңдету және байыту, қарастырылып отырған объектінің қасиеттері мен өмірде қолданылуы арасындағы заңдылықтар мен өзара байланыстарды анықтау, белсенді сөздік қорын байыту жүріп жатыр. Балаларда іс-әрекет тәсілін қарапайым бақылаудың көрінісі. Нәтижеге деген қызығушылықты және іс-әрекетке қанағаттану сезімін тәрбиелеу.

Жобаның қысқаша мазмұны.

"Жансыз табиғат зертханасы" жобасы 3 айға созылды. Жоба барысында балалар эксперимент аймағындағы топтағы суды, ауаны жан-жақты зерттеді, суға қарады, қолын тигізді, иіскеді, барлық балалар эксперименттерге үлкен қызығушылықпен белсенділік танытты, қорытынды жасады. .

"Жансыз табиғат зертханасы" жобасы барысында балалардың шығармашылық, танымдық іс-әрекетке деген тұрақты қызығушылығы пайда болды; бірқатар дағдылар қалыптасты, балалар су, ауа туралы қарапайым білімдерді игеріп, шоғырландырды, олар судың иіссіз екенін, кейбір заттардың суда еритінін жақсы біледі.

Жоба барысында балалар бір-біріне едәуір жақындай түсті, сөйлеу белсенділігі артты, балалардың байқағыштығы, зейіні дамыды, қарапайым салыстыруды үйренді - суық - ыстық. Жобаның соңғы өнімі ретінде біз "Жансыз табиғат зертханасы" фотостендін ұсындық. Ойын-сауық "Су, су..."

Жоба барысында балалар ашық аспан астындағы ойындарды, Әуе шарларымен ойындарды қуанышпен және ықыласпен ойнады. Біз су туралы жаңа көркем шығармалармен, көркем әдебиеттерді оқумен таныстық (К.И.Чуковский "Мойдодыр", "Федорино горе", С.Прокофьев "Сұр бұлт туралы". Өлеңдерді, тақпақтарды, су туралы әндерді жатқа білу. Су туралы жұмбақтармен танысу. "Су және оны пайдалану" тақырыбында әңгімелер жүргізілді. Әңгіме "Су не үшін қажет?"

Тәжірибелік іс–шаралар барысында сумен тәжірибелер жүргізілді: "Су - сиқыршы", ауамен: "Пакетте не бар?", "Сабанмен ойнау", "Сабын көпіршіктерін үрлеу", "Жел теңізде жүреді", және оның барысында балалар ауаның: мөлдір, көрінбейтін, жеңіл екенін білді. Сондай-ақ, адамның ішінде ауа бар екенін білдік.

Осылайша, жүргізілген жұмыстарды талдау педагогикалық процесті мақсат пен міндеттерге сәйкес құрудың орындылығы мен тиімділігіне көз жеткізуге мүмкіндік береді. Балалар жансыз табиғат объектілерімен қарапайым эксперименттік әрекеттерді үйреніп, қарапайым қорытынды жасай білді. Ата-аналардың адамгершілік және экологиялық құзыреттілігі, ата-аналардың оқу-тәрбие үдерісіне қатысуы, ата-аналардың коммуникативтілігі жоғарылады. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінің педагогикалық ұжымы мен ата-аналар арасындағы ынтымақтастықтың әзірленген әдістері мен тәсілдері балалардың табиғатқа, адамдарға, қоршаған әлемге саналы және ұқыпты қарауына ықпал етті. экологиялық мәдениеттің негізі.

Имашева Айгуль Акушевна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Бәйтерек ауданы білім беру бөлімінің
"Новенькое жалпы орта білім беретін мектебі " КММ

ТІЛ - ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ

Аннотация. Мақалада тілдің ұлттың тарихи жадын, мәдени кодын және рухани құндылықтарын сақтаушы негізгі тетік ретіндегі маңызы ғылыми-публицистикалық тұрғыдан қарастырылады. Қазақ тілін орыс сыныптарында оқытудың өзекті мәселелері, мемлекеттік тілге деген құрметті қалыптастырудың тиімді жолдары, оқушының коммуникативтік құзыреттілігін дамытудағы мұғалімнің рөлі мен заманауи педагогикалық тәсілдердің ықпалы жан-жақты талданады. Тілдік білімді ұлттық тәрбиемен сабақтастырудың маңыздылығы дәлелденіп, білім беру кеңістігінде оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттырудың практикалық мүмкіндіктері сараланады. Ұлттық құндылықтарды дәріптеу арқылы тұлғаның азаматтық ұстанымын қалыптастырудың ерекшеліктері ғылыми пайымдаулар негізінде сипатталады.

Кілт сөздер: тіл, ұлттық құндылық, қазақ тілі, мемлекеттік тіл, ұлттық мәдениет, білім беру, оқыту әдістемесі, коммуникативтік құзыреттілік, тәрбие, рухани мұра.

Тіл – халықтың өткені мен бүгінін, болашағы мен тағдырын жалғайтын қасиетті рухани көпір. Әлемдік өркениет тарихына зер салғанда қай халықтың болмасын өміршеңдігі оның тілінің өміршеңдігімен тікелей байланысты екендігі айқын аңғарылады. Ұлттың болмысын айқындайтын ең басты белгі оның материалдық игілігі емес, ең алдымен ана тілінде сақталған тарихи жад, дүниетаным және мәдени тәжірибе болып саналады. Қазақ халқы ғасырлар бойы өзінің тәуелсіз рухын, салт-дәстүрін, дүниеге көзқарасын тіл арқылы ұрпақтан ұрпаққа жеткізіп отырды. Халық ауыз әдебиетіндегі мақал-мәтелдер, шешендік сөздер, жыраулар поэзиясы мен тарихи дастандар тілдің тек қатынас құралы ғана емес, ұлттық рухтың алтын арқауы екенін дәлелдейді. Ана тілінің әрбір сөзі ғасырлардың сүзгісінен өткен рухани тәжірибені бойына жинақтайды. Сондықтан тілді қорғау дегеніміз тек грамматикалық нормаларды сақтау емес, ұлттың тұтас тарихи санасын қорғау деген сөз. Қазіргі жаһандану жағдайында көптеген халықтар тілдік ассимиляция қаупіне тап болып отырған кезеңде мемлекеттік тілдің мәртебесін арттыру бұрынғыдан да өзекті мәселеге айналды. Әсіресе білім беру ұйымдарында жүргізілетін жүйелі жұмыстар ұлттық құндылықтарды сақтаудың басты кепілі болып есептеледі. Осы тұрғыдан алғанда қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби қызметі қоғамдық маңызы ерекше стратегиялық міндеттердің біріне айналып отыр.

Орыс сыныптарында қазақ тілін оқыту үдерісі тек белгілі бір пәнді меңгертумен шектелмейді, ол мәдениеттер арасындағы өзара түсіністікті қалыптастыратын маңызды

әлеуметтік алаң ретінде қарастырылады. Сабақ барысында оқушы жаңа сөздерді жаттап қана қоймай, қазақ халқының дүниетанымымен, ұлттық ерекшеліктерімен, тарихи тәжірибесімен және рухани мұрасымен танысады. Осындай кешенді танымдық әрекет нәтижесінде мемлекеттік тілге деген құрмет біртіндеп ішкі қажеттілікке айналады. Мұғалім оқушының тілдік қорын байыту арқылы оның ойлау қабілетін, шығармашылық әлеуетін және коммуникативтік мәдениетін де дамытады. Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей тілге деген қызығушылық күштеп талап қою арқылы емес, мазмұнды әрі өмірмен байланысты оқыту нәтижесінде қалыптасады. Сондықтан әрбір мәтіннің тәрбиелік әлеуеті, ұлттық мазмұны және танымдық құндылығы алдын ала мұқият сараланауы қажет. Оқушылар көркем шығармалардағы ұлттық бейнелерді таныған сайын қазақ халқының рухани әлеміне тереңірек бойлай бастайды. Бұл үдеріс олардың мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын да жетілдіреді. Тілді меңгерген тұлға қоғамдағы әлеуметтік байланыстарға белсенді араласып, азаматтық жауапкершілікті саналы түрде сезінеді. Демек, мемлекеттік тілді оқыту еліміздің қоғамдық келісімі мен ұлттық бірлігін нығайтатын маңызды факторлардың бірі болып қала береді.

Ұлттық құндылықтардың өзегін құрайтын тілдің тәрбиелік әлеуеті бүгінгі білім беру жүйесінде ерекше мәнге ие болып отыр. Жас ұрпақтың дүниетанымын қалыптастыру барысында тіл арқылы берілетін ақпараттың мазмұны ғана емес, оның эмоционалдық ықпалы мен рухани салмағы да маңызды рөл атқарады. Әдеби шығармаларды оқу кезінде оқушы кейіпкерлердің әрекеттеріне баға беріп, адамгершілік ұстанымдарды салыстырады және өзіндік көзқарасын қалыптастырады. Бұл үдерісте мұғалім тек білім көзі емес, рухани бағыт-бағдар беруші тұлға ретінде көрінеді. Сабақта тарихи тұлғалардың өмір жолын, ұлттық салт-дәстүрлерді, халықтық дүниетанымды және мәдени мұраны байланыстыра оқыту оқушылардың тарихи санасын нығайтады. Әрбір мәтіннің астарында жатқан ұлттық идеяларды түсіндіру арқылы оқушы туған елінің құндылықтарын тереңірек сезінеді. Тілдік тапсырмалар ұлттық мазмұнмен ұштасқанда білімнің өмірлік мәні артады. Осындай сабақтарда оқушы сөздің тек лексикалық мағынасын ғана емес, оның мәдени және тарихи астарын да қабылдайды. Нәтижесінде мемлекеттік тіл тұлғаның ішкі дүниесіне еніп, азаматтық болмысын қалыптастырудың маңызды құралына айналады. Сондықтан қазақ тілін оқыту ұлттық тәрбиенің ажырамас құрамдас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс.

Қазіргі цифрлық қоғам жағдайында тілдік білім беру жаңа технологиялармен тығыз байланыста дамып келеді. Ақпараттық ресурстардың көбеюі оқушылардың танымдық мүмкіндіктерін кеңейткенімен олардың назарын ұзақ уақыт тұрақтандыруды қиындататын факторлар да аз емес. Осындай жағдайда мұғалімнің кәсіби шеберлігі ерекше маңызға ие болады. Интерактивті платформаларды, мультимедиалық материалдарды, жобалық жұмыстарды және зерттеушілік тапсырмаларды тиімді пайдалану оқушылардың белсенділігін арттырады. Алайда технология ешқашан мұғалімнің тәрбиелік ықпалын алмастыра алмайды. Себебі тұлғаның құндылықтық бағдарлары ең алдымен адамаралық қарым-қатынас барысында қалыптасады. Оқушылардың қазақ тілінде еркін сөйлеуге деген сенімі қолайлы психологиялық ортада нығая түседі. Сабақтағы ашық пікірталастар, шығармашылық жобалар және бірлескен тапсырмалар олардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді. Мұндай жұмыстар барысында оқушылар өз ойын дәлелдеуге, пікірін мәдени түрде жеткізуге және өзгенің көзқарасын құрметтеуге үйренеді. Бұл қасиеттер заманауи қоғам талап ететін әмбебап құзыреттердің қатарына жатады. Сондықтан жаңа технологиялар мен ұлттық құндылықтарды үйлестіре қолдану қазақ тілін оқытудың тиімділігін арттыратын маңызды бағыт болып саналады.

Мемлекеттік тілдің қоғамдық мәртебесін көтеру тек заңнамалық құжаттар арқылы емес, әр азаматтың күнделікті өмірдегі тілдік тәжірибесі арқылы жүзеге асады. Мектеп қабырғасында қалыптасқан оң көзқарас кейінгі өмірлік ұстанымдардың негізіне айналады. Егер оқушы қазақ тілінде еркін сөйлесудің әлеуметтік және мәдени артықшылықтарын сезінсе, ол бұл тілді табиғи қажеттілік ретінде қабылдай бастайды. Сол себепті мұғалім әр

сабақта білім берумен қатар ынталандырушы, бағыттаушы және шабыттандырушы қызмет атқарады. Оқушылардың жетістіктерін уақытылы бағалау олардың оқу мотивациясын күшейтеді. Шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыру арқылы әр баланың жеке қабілетін ашуға мүмкіндік туады. Әдеби шығармаларды сахналау, пікірсайыстар өткізу, ұлттық мерекелерге арналған жобалар әзірлеу тілдік ортаны табиғи түрде қалыптастырады. Мұндай іс-шаралар барысында оқушылар мемлекеттік тілді өмірлік қарым-қатынас құралы ретінде пайдалана бастайды. Ұжымдық жұмыс олардың өзара ынтымақтастығын арттырып, мәдениетаралық сыйластықты қалыптастырады. Осылайша мектептегі тілдік орта қоғамдағы тілдік мәдениеттің берік іргетасына айналады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби миссиясы бүгінгі таңда бұрынғыдан да ауқымды сипатқа ие. Ол тек оқу бағдарламасын орындаушы емес, ұлттық құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіретін мәдени дәнекер қызметін атқарады. Әсіресе орыс сыныптарында жұмыс істейтін педагогтің әдістемелік ізденісі мен шығармашылық бастамалары білім сапасына тікелей ықпал етеді. Сабақ мазмұны оқушылардың өмірлік тәжірибесімен байланыстырылған сайын олардың тілге деген қызығушылығы арта түседі. Заманауи педагог тұлғалық-бағдарлы оқыту қағидаларын басшылыққа алып, әр оқушының ерекшелігін ескеруі қажет. Диалогтік оқыту, жобалық әдіс, мәселелік жағдаяттарды шешу сияқты тәсілдер оқушылардың белсенді танымдық әрекетін дамытады. Бұл бағыттағы жұмыстар тек тілдік біліммен шектелмей сыни ойлау, шығармашылық ізденіс және әлеуметтік жауапкершілік сияқты қасиеттерді де қалыптастырады. Мұғалімнің жеке тұлғалық үлгісі де оқушылар үшін маңызды тәрбиелік фактор болып табылады. Өз ісіне адал, мемлекеттік тілге құрметпен қарайтын педагогтің ықпалы кез келген теориялық түсіндіруден әлдеқайда әсерлі болады. Сондықтан мұғалімнің үздіксіз кәсіби дамуы мен өзін-өзі жетілдіруі білім беру сапасының басты алғышарттарының бірі саналады.

Тіл – ұлттық қауіпсіздікпен, мәдени сабақтастықпен және қоғамдық тұрақтылықпен тығыз байланысты стратегиялық құндылық. Ана тілін құрметтеу туған жерге, елге және халыққа деген сүйіспеншіліктің нақты көрінісі болып табылады. Мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту тек тіл мамандарының ғана емес, бүкіл қоғамның ортақ міндеті екені барған сайын айқындала түсуде. Әрбір ұстаз өзінің күнделікті еңбегі арқылы осы маңызды міндеттің жүзеге асуына үлес қосады. Оқушылардың бойында тілге деген сүйіспеншілікті қалыптастыру олардың ұлттық сана-сезімін нығайтады және болашақтағы азаматтық ұстанымдарын айқындайды. Қазақ тілін меңгерген жас ұрпақ еліміздің әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуына белсенді қатыса алады. Ұлттық құндылықтарға негізделген білім ғана тұлғаның жан-жақты қалыптасуына мүмкіндік береді. Тілдің тағдыры ұлттың тағдырымен біте қайнасқандықтан оны сақтау мен дамыту әр кезеңнің басты міндеттерінің бірі болып қала береді. Білім ордасында жүргізілетін жүйелі әрі мазмұнды жұмыс осы қасиетті мұраттың орындалуына негіз қалайды. Сондықтан тілге деген құрметті тәрбиелеу – келешек ұрпаққа жасалатын ең құнды рухани инвестициялардың бірі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Изгуттинова Р.Т. Орыс тілді топтарда қазақ тілін оқытудағы – тіл дамыту жұмыстары // Вестник КАСУ. - 2012. - №2.

2. Сыздыкова Р. История казахского литературного языка. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – 288 с.

3. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.

Рустемова Айнагуль Мухтаровна
Тәрбиеші
"Гаухартас" бөбекжай балабақшасы ЖШС
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жылы су а/о

"ТӘРБИЕШІНІҢ БАЛА ӨМІРІНДЕГІ РӨЛІ"

Менің ойымша, тәрбиеші - бұл тек мамандық емес, бұл әр адамның қолынан келе бермейтін кәсіп, бұл кәсіпті өз еңбегімен, талантымен, үнемі өзгеруге, өзгеруге және жетілуге деген ұмтылысымен табу керек. . Әр баланың жанында тәрбиелейтін, білім беретін, баланың айналасында балалық шақтың достық атмосферасын, достық пен эмоционалды жайлылықты қалыптастыратын тәрбиешінің болуы өте маңызды. Тәрбиеші әдепті ғана емес, білімді, мейірімді, жаңашыл, кәсіби маман болуы керек.

Тәрбиешінің басты қасиеті — балаларға деген сүйіспеншілік, әр балаға өзінше болуға мүмкіндік беру, оған барлық жақсы қасиеттерін көрсетуге көмектесу, күн сайын қуануға, өмірде өзін табуға, табандылық танытуға үйрету. Біздің өміріміз күрделі, онда әр түрлі оқиғалар үнемі болып тұрады, олар әрдайым балаларға жағымды әсер ете бермейді, сондықтан балалар әсіресе ата-аналардың ғана емес, тәрбиешілердің де назарын, жылуын, сүйіспеншілігі мен қамқорлығын қажет етеді. . Балабақшада жұмыс істейтін әрбір адам үшін балабақша өз үйіне айналып, басты міндет - табысты тұлғаны тәрбиелеуді жүзеге асыруы керек. Бала бізден көптеген жаңа және қызықты нәрселерді үйренеді. Әр балаға пайдалы болу, оны түсінуді үйрену және анасы жұмыста бос емес, ақыры жай ғана дос болған кезде оның екінші анасы болу қандай үлкен бақыт.

Сонымен, заманауи тәрбиеші баланы бақытты етіп тәрбиелеу үшін қандай қасиеттерге ие болуы керек? Тәрбиешінің сыртқы келбеті бала тәрбиесінде де маңызды рөл атқарады. Тәрбиеші сүйкімді, ұқыпты киінген, шашы жақсы, көңілді, көңілді, әзіл-оспақты болса, балалар оны өте жақсы көреді. Жағымды келбеті, жұмсақ қарым-қатынасы балаларды ғана емес, ата-аналарды да жақсы әсер қалдырады. Тәрбиешінің алдында күрделі міндет тұр - баланы дамытатын және тәрбиелейтін, балалар әлемін түсінуге және сезінуге, қаталдық пен мейірімділікті, кішкентай адамға деген құрмет пен талапшылдықты үйлестіретін ересек адам ретінде. Балалар әр түрлі! Біреулер ересектер әлемімен танысуды сезінетін ережелер бойынша өмір сүруді ұнатады, ал басқалары керісінше. Мен мүмкін емес нәрсені жасағым келеді - осылайша олар өздерінің жеке басын қорғайды. Сондықтан тәрбиешілерге педагогика мен психологиядан алған білімдерін жеке және дәл қолдана білу үшін шыдамдылық пен ойлау икемділігі қажет. Балаларды оқыту, дамыту және тәрбиелеудің негізгі әдісі - ойын. Ақылды тәрбиешілер аз тыйым салады және көп ойнайды, балалар ойын түрінде өмір сүреді, мен өз тәжірибемнен әлсіздерді ренжіткенде қаншалықты жағымсыз болатынын және қажет болған жағдайда көмек алу қаншалықты қуанышты екенін білемін. . Олар "шалқанды жұлу" немесе "қасқырдан қашу" арқылы өздерін және басқаларды құрметтеуге үйренеді. Тәрбиешінің

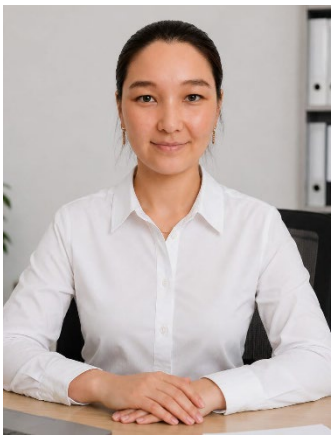
шеберлігі - ол батыл емес баланы "қасқыр етіп тағайындау" арқылы қолдау көрсету керектігін біледі, ал агрессивті баланы "оны бала қылу" арқылы жанашырлыққа үйретеді. Баланың бойындағы қабілеттерін байқай отырып, тәрбиеші іс-әрекеттің әлсіз өркендерін қолдап қана қоймай, ата-аналарды баланы дамыту қажеттілігіне сендіруі керек. Мұнда ол байқампаздықсыз, жақсы есте сақтау қабілетімен және әдептілікпен жасай алмайды. Кез-келген тәрбиешінің бойында болуы керек қасиет - жақсы есте сақтау. Иә, иә! Балалық шақта сенімен болған оқиғалар туралы естелік. Балалық шақтың барлық жағдайлары мен барлық шытырман оқиғалары, балалық шағыңызды және балалық шақтағы тәжірибеңізді еске түсіре отырып, сіз баланың белгілі бір жағдайда өзін қалай сезінетінін елестете аласыз, оның белгілі бір әрекеттерге реакциясын түсіне аласыз, балаға қиын кезде көмектесе аласыз. .

Әр адам өзі үшін өмірдегі өз орнын анықтайды, оны қуанышқа, шабытқа толтыратын және ләззат алуға, өз білімін, талантын, жоспарлары мен армандарын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін сүйікті ісін табады. Егер адам өз жұмысын жақсы көретін болса, онда ол қуанышпен және ықыласпен табысты жұмыс істейді, жасайды, көбейтеді, кәсіби тұрғыдан өседі және жақсы нәтижелер мен жетістіктерге жетеді, және бұл мамандық таңдаудағы басты мәселенің шешімі. Ешкімге құпия емес, сүйікті ісіңнен көз жана бастайды, ұшқын пайда болады, жан жарқын нұрға толады. Балабақша тәрбиешісі болу деген нені білдіреді? Мен үшін бұл дегеніміз:

Жылы-мұқият
О-жауапты
С-әділ
Р-шыншыл
Және -шын жүректен
Т-толерантты
А-көркем
Т-еңбекқор
Е - әлі де мейірімді
Л-сүйетін
В-жұмсақ.

Балабақша - бұл ерекше әлем, онда сіз айналаңыздағы адамдарға қызықты болуыңыз керек, балаларыңызға өз энергияңызды, біліміңізді, жаңа нәрселерді білуге дағдыландыруыңыз керек. Нағыз мұғалім - шебер тәрбиеші және жарқын тұлға, қызықты адам, оған балалар ауырлық сезімін, жақын болуға деген ұмтылысты сезінуі керек. Сондықтан мен эссемді К.Д. Ушинскийдің сөзімен аяқтағым келеді: "Тәрбиеде бәрі тәрбиешінің жеке басына негізделуі керек, өйткені тәрбиелік күш тек адамның жеке басының тірі қайнар көзінен шығады. Тұлғаның дамуына шын мәнінде тек "тұлға" ғана әрекет ете алады, мінезді тек мінез арқылы қалыптастыруға болады.

Айдар Айдын Қасымбекқызы
Тәрбиеші
"Гаухартас" бөбекжай балабақшасы ЖШС
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жылы су а/о

«БАЛАБАҚША ТӘРБИЕ МЕН БІЛІМНІҢ БАСПАЛДАҒЫ»

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың!»

Балабақшада берілген тәрбие – барлық тәрбиенің бастамасы

Әрі жан – жақты тәрбиемен дамыту ісінің түпкі негізін қалайтын орын.

Балабақша – білім мен ортаға бейімделудің тірегі, бастамасы десек, ал тәрбиеші – сол балабақшаның жүрегі, яғни олардың қолында баланың тағдыры тұрады. Біздің мамандығымыздың қыры да, сыры да сол – күн сайын көз алдымызда өсіп, дамып келе жатқан жас ұрпақпен жұмыс істеу. Өмірге келген әрбір нәресте отбасында ата-анасынан бастап барлық туған туыстардың махаббаты мен жылулық шапағатына бөленіп өседі.Әр отбасында тәлім – тәрбие алып 2 жасқа толғанда ата-аналар жүректерінің бір бөлшегін сеніп толықтай бір күнге балабақшаға әкеліп тапсырады.Сол орайда ананың орнына ана бола білетін ол-балабақша тәрбиешісі. Балабақша баланың өмірге аттаған алғашқы қадамы. Басқан алғашқы қадамынан баланың болашағы қаланады. Әр бір кішкентай ғана бүлдіршінді өмірге енді аяқ басқан сәтте көңілін тауып, олардың тұлға болып қалыптасуына сүбелі үлес қосатын алтын ұя. Аса сабырлықты, шыдамдылықты, жылулықты қажет ететін үлкен кәсіп иелері жұмыс атқарады. Өйткені бұл мамандық иелерінің мойнына, ешнәрседен хабары жоқ, мыңдаған тарыдай ғана бүлдіршіндердің бойына білім нәрін сеуіп, тәрбие ұрығын егіп, таудай азамат етіп шығару міндеті жүктелген. Баланың дамуының іргетасы қаланып, тұлғаның «Мені» қаланатын кезеңі – балабақшада. Ары қарай өмірдің өсу сатысында білім мен тәрбие ұйымдарында қалыптасқан бірізділік жүйе арқылы өз көзқарастарын қалыптастырып, «Мені»-танылып, жеке тұлға ретінде қоршаған ортада өз орындарын табады.

Отбасында еркелеп, өздегенін, қалауын орындатып қоятын ерке балалар да жоқ емес. Бір үйдің кенжесі, бірі тұла бойы тұңғышы. Бірақ, балаларға бірдей тәрбие беріп, бірыңғай тәртіпке баулитын орта тағы да балабақша.Бақшадағы оқу қызметтері бес сала бойынша іске асып барлығы ойын түрінде балалар бойына білім нәрін сусындатады.

Тілін дамытып ортаға бейімдеп қарым-қатынасқа икемдейді, Қарапайым математикалық ұғымдарын қалыптастыру арқылы оң мен солын,ұзын қысқа үлкен кішісін ажыратуға, жапсыру, мүсіндеу, суретсалу арқылы шығармашылығы дамып, түрлі ойындар арқылы әлеуметтік ортаға бейімдейді, қоршаған ортада табиғат құбылыстарымен жақынырақ танысады. Өздері түрлі рөлдерді сомдай отырып, сонымен бірге шығып, салауатты өмір салтын ұстап өсу жолында да берілетін осы балабақша жұмысының еңбегі ұшан теңіз.

Тәрбиеші балаларға білім беру үшін баланың іс-әрекеті ойын арқылы ойлау дағдыларын, таным белсенділігін арттырып, көздеген мақсатқа жеткізуші. Қиыны мен жеңілі, қызығы мен қуанышы мол болған еңбек жолындағы педагогикалық ұстанымым –үнемі жаңалыққа ұмтылып, алдыңғы қатардан көріну және әр баланың бойынан жақсылық тауып, бұлақтың көзін ашу арқылы биік мақсаттарға жетелеу.

Бақшаны-бала бағбандарының мекені деп тани отырып, балабақшаны болашақтың қақпасына деп білуіміз керек. Болашақтың қақпасы-әрбір бақша табалдырығын аттаған бүлдіршіндердің қадамдарында ертеңге деген нық сенім, жүректерінде патриоттық сезімдері жалындаған ұлт ұрпағын тәрбиелейтін білім мен тәрбие беретін алтын қақпа болуы тиіс. Қазіргі заман талабына сай өнерлі, шығармашылыққа бай, жан-жақты дамыған, өздерінің жағымды жақтарын көрсете білетін, өз ойларын ашық айтатын ұрпақ тәрбиелей отырып, мәңгілік ел болып қалыптасудың алғашқы қадамдары деп білемін. Салыстырмалы түрде сөйлейтін болсақ, кімнің пікірі мен бөліссек те бақшаға барған баламен, бақшаға бармаған баланың арасындағы айырмашылық жер мен көктей. Қай жағынан болмасын–адамдар мен қарым-қатынас жасағанда да, сөйлеу мәнерлерінде де, өз ойларын жеткізе білуде де тағысын сол сияқты көптеген құбылыстарда да айырмашылықты байқап жатамыз. Ата-ана балаларын балабақшаға берместен бұрын «ол жерде балам не үйреніп шығады, тәрбиеші қандай болады екен?»- деген сұрақтар мазалайтыны түсінікті. Сондықтан да бақша-тек балаға бас көз болып қарайтын, осы еңбектері үшін мемлекеттен жалақы алатын адамдардың жұмыс орны деп қарамау керек. Керісінше, бақша менің балама білмегенді үйретіп, жақсыны беріп, жаманнан жирендіретін, білімді де білікті мамандардың ордасы деп білуі керек. Сонымен бірге балаларын өздерінен де асқан жауапкершілікпен бала тәрбиесіне мән беретін–сенімді тұлғалардың мекені деп те баға беретіндей дәрежеге жеткізуіміз керек.

Балабақшада дұрыс тәлім – тәрбие бере алсақ, ол ертең мектепке барып саналы түрде сапалы білім алуға тырысады. Соның нәтижесінде елін сүйген азамат болып шығады. Біз, тәрбиешілер, түрлі болашақ маман иелерін тәрбиелеп жатырмыз десем артық болмас. Болашақ заңгерлерді – әділдікке үйрету, дәрігерлерді – жауапкершілікке баулу, мейірімділікке үйрету, құрылысшыларды – нақтылыққа тәрбиелеу – барлығы тәрбиешінің қолында. Сондықтан да өз бойымызда әділдік те, мейірімділік те, жауапкершілік те болу қажет.

Балабақша – баланың жүйелі түрде білім – тәрбие алатын ең алғашқы қоғамдық ошағы. Балабақшаның балаға беретін тәлім – тәрбиесінің қаншалықты мықты болуы, сол балабақшада қызмет ететін педагогикалық ұжымға, нақтырақ айтар болсақ, ұстазға байланысты. Баланың болашаққа қадам алып,жан-жағымен, қоршаған ортасымен танысып,ең бірінші білім, тәрбие мен сусындайтын орны – балабакша. Сондықтан тәрбиешілер бүгінгі күннің жаңалығынан сырт қалмай, үнемі ізденіс үстінде жүру керек. «Мұғалімнің ең жауапты міндеті, орындайды – ол адамды қалыптастырады.» М.И.Калинин, міне, біздің міндетіміз айқын.Олай болса заман талабынан қалмай, заманауи болашақ жастарымызды тәрбиелейік. Балабақша баланы ең алдымен тәртіпке, жауапкершілікке үйретеді. Бала тәрбиесі бесіктен басталады. Отбасындағы тәрбие мен балабақшадағы тәрбиені ұштастыра отырып, әрі қарай жақсы жолға түсуіне себепкер болады. Қазіргі заманда әр отбасында дүниеге келген сәбиді, өсіп жатқан буынды өзінің ана тілімен сөйлету-ұлттық қасиетіміздің дамуының бірден бір жолы. Мектепке дейінгі тәрбие саласында ұлттық тәрбиенің негізгі міндеттерінің бірі-халқымыздың ежелден келе жатқан салт-дәстүрлерін ана тілінде түрлендіріп, сол арқылы баланың тілін дамыту. Әрбір бөбектің өз ана тілінде тілі шығып, осы тілде ойлау қабілетінің дамуы ұлттық мінез-құлықтың қалыптасу жолы. Ана тілінің қадір-қасиетін жастайынан түсініп өскен баланың жақсылыққа жаны құмар, таза, пәк, инабатты, биязы болып өсетініне өмір тәжірибесі куә. Сондықтан, алдымызға келген әрбір бүлдіршінге балабақшадан бастап тәлім-тәрбие беріп ұлт жандылыққа тәрбиелейік. Балабақша бақыттың ең бірінші баспалдағы, баланың болашағы!

Суттибаева Меруерт Амановна
Тәрбиеші
"Гаухартас" бөбекжай балабақшасы ЖШС
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жылы су а/о

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ – БАЛАБАҚШАДА

Халықаралық білім беру кеңістігінде болып жатқан үдерістер педагогикалық процестің түбегейлі өзгеруіне ықпал етті. Бұл өзгерістер білім беру мазмұнын, оқытудың әдістері мен оқушылардың оқу жетістігін бағалаудың жаңа жүйесін құрды.

Қазақстан Республикасында қазіргі даму кезеңінде мектепке дейінгі білім беру жүйесіне жаңа тәсілдерді және оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа тиімді нысандарын іздестіруді талап ететін терең әлеуметтік-экономикалық өзгерістер орын алуда.

Осы орайда, Н.Ә.Назарбаев: «Білім беру реформасы – Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдардың бірі» – деп атап өткен болатын [1].

Білім мазмұнының жаңаруы, жаңа инновациялық технологиялардың дамуы, ғылым мен білімнің интеграциялық сабақтасуы, педагогикалық теорияның қарқынды дамуы, білім үрдісінің әлем кеңістігіне бағытталуы жоғарыда айтылған өзгерістердің негізі болмақ. Елбасы Н.Ә. Назарбаев «XXI ғасырда білімін дамыта алмаған елдің тығырыққа тірелері анық» - деген болатын [2].

Еліміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыртын тың бағдарлама болды. Оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Білім беру парадигмасының ауысуы, оның тұжырымдамалық негіздерін қайта бағалау, білім беру мақсаттарын, міндеттерін, мазмұнын қайта пайымдау жалпы білім беру жүйесінде және оның мектепке дейінгі буынында көптеген өзгерістер болуда.

Мектепке дейінгі білім беру – бұл жалпы мәдени, ұлттық құндылықтар негізінде балалардың үйлесімді дамуы, баланы жалпы орта білім берудің бастауыш сатысына дайындау, қоғамдық өмірге белсенді қатысу үшін қажетті жағдайлар жасау, олардың қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында құрылатын білім беру ұйымы [3].

Балабақша – балаларды қоғамда өмір сүруге үйрететін алғашқы әлеуметтік институт болып табылады. Дәл осы жерде баланың қоршаған адамдармен дербес байланысы жүзеге асады, ол қарым-қатынас жасауды және өзара әрекеттесуді үйренеді.

Қазіргі уақытта ғылыми зерттеулер саласында, білім беру жүйесінде болып жатқан өзгерістер мектепке дейінгі ұйымдардың алдында бала тұлғасын жан-жақты дамыту, баланы жоғары сапалы деңгейде тәрбиелеу міндеттерін қояды. Бұл міндеттерді шешу жаңартылған білім мазмұны арқылы жүзеге аспақ.

Білім мазмұнын жаңарту – білім беру бағдарламасының құрылымы мен мазмұнын, оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен тәсілдерін қайта қарастыру болып табылады. Сондықтан да мектепке дейінгі білім беру үрдісінің мазмұны жаңа әдістер мен педагогикалық технологияларды қолданумен ерекшеленеді.

Балабақшада педагогикалық процесті ұйымдастыруда ұлттық құндылықтар және баланың тұлғалық құзыреттілігін дамыту мәселесі негізге алынады. «Денсаулық», «Коммуникация», «Таным», «Шығармашылық», «Әлеумет» атты білім беру бағыттарында инновациялық технологиялар мен ұлттық тәрбие үлгілері кіріктіріліп, заманауи талаптарға сай пайдаланылады [4]. Заманауи тенологиялар мен әдістерді пайдалану балалардың қызығушылығын оятады. Мысалы, «Шығармашылық» білім беру бағыты бойынша балалардың шығармашылық әрекетін ұйымдастыру барысында белсенді әдістерді қолдануға болады. Атап айтсақ, миға шабуыл, диалог, топтық шығармашылық жұмыс, пазл, синквейн т.б.

Мектепке дейінгі білім берудің педагогикалық үрдісінде жиі қолданылатын әдістердің бірі -ойын. Ойын – мектепке дейінгі жастағы бала қызметінің жетекші түрі, тиімді әдісі және балалардың сөйлеу белсенділігін ынталандыратын оқыту мен тәрбиелеудің бір түрі.

Тілді дамыту отбасында, бала-бақшада және мектепте әртүрлі пәндердің интерграциялық байланысы негізінде жүзеге асады. Сөйлеу тілі мен сөздік қоры молая бастаған сайын бала айналадағы адамдармен, құрдастарымен белсенді түрде сөздік қатынас жасайды. Баланың тілін дамытуда ойынның маңызы ерекше. Баланың қоршаған ортаны тануы, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасады.

Ойын – мектепке дейінгі жастағы бала қызметінің жетекші түрі, тиімді әдісі және балалардың сөйлеу белсенділігін ынталандыратын оқыту мен тәрбиелеудің бір түрі болып табылады. Ойын балалар үшін айналаны танып-білу тәсілі. Ойын кезінде бала өзін еркін ұстайды. Дидактикалық ойындар арқылы балалар қоршаған ортадағы заттармен танысып, қасиеті мен сапасын ажыратуға, әртүрлі құбылыстардың ерекшеліктерін білуге талпыныс жасайды, өзіне қажетті көптеген мәліметтер жинайды және олардың сөздік қорлары кеңейеді. Л.С.Выготскийдің айтуы бойынша, «Ойын – адамның өмір танымының алғашқы қадамы» [5].

Балабақшада лего-конструктор мектепке дейінгі мекемелер жұмысында жаңа бағыт болып табылады. Бұл тек қана құрастыру ғана емес, сонымен қатар мектепке дейінгі жастағы балалардың техникалық дағдыларын, ұжымда жұмыс істей алу іскерлігін дамыту құралы. Құрастыру кезінде ұсақ моторикасымен бірге, баланың ойлау қабілеті дамыйды. Лего арқылы оқыту ойын түрінде жүзеге асады. Құрастырмалар жеңіл болғандықтан оларды кез келген кеңістікте пайдалануға болады. Мәселен, үстел үстінде, кілемшенің үстінде т.б. Бала еркін сезіне отырып, құрастырмаларын жалғыз немесе топпен де, жұппен де ойнай алады. Конструкторлар баланың үйлесімді және жан-жақты дамуына көмектеседі. Конструктілеу мен робототехника жаңа заманауи бағыт.

Бұл әрекеттің түрі баланың шығармашылық қабілеттерін дамытады. Конструктордың көмегімен балалар кез келген қиялдарды іске асыра алады, өзінің қайталанбас әлемін құрады, күрделі физикалық және геометриялық заңдарды меңгереді, мотрикаңы, қимылдарды үйлестіруді, көз өлшегіштерді дамыта алады.

Заманауи әдістердің бірі – арт-терапия әдісі болып табылады. Арт-терапия жаттығулары балаға өзінінің шығармашылық қабілетін ашуға мүмкіндік береді. Арт – терапия бейнелеу, мүсіндеу, музыка өнерінің элементтерін қолдану арқылы ұйымдастырылады.

Көркемдік талғам қалыптастырудың өзекті құралы ретінде баланы өз халқының эстетикалық мұраларын игеруіне, халық өнерінің айшықты туындыларынан ләззат алуға, рухани дамуына және халық талантын қастерлеуге, сүйе білуге баулыйды. Баланың қоршаған ортадағы шынайылықты суреттеуі, мүсіндеуі, құрастыруы бейнелеу өнері арқылы жүзеге асады. Баланың шығармашылық қабілетін дамыту құралы ретінде сурет салуды қарастырып көрейік. Суреттердің тақырыбы әр түрлі болуы мүмкін. Балалар өздері қызыққан суреттерді салады. Қоршаған ортаны, жекелеген заттарды, әдеби кейіпкерлерді және т.б.

Педагогикалық процесте балаларды сурет салуға үйретудің әртүрлі әдістері қалыптасқан. Олар былай топтастырылады: Құммен сурет салу, бастарма, бір бастырма, нүкте арқылы сурет салу, әртүрлі заттарды пайдалану арқылы далаппен сурет салу, сия тамшысымен сурет салу, жіппен сурет салу т.б. Мысалы: сәбилер тобында балалар алақанмен, бастырмамен, саусақпен сурет салуды үйренсе, ересек топтарда қағазды екіге бүктеу арқылы, түтікшемен үрлеу, шашырату әдісімен, далаппен салуды және жіпті, жапырақтарды қолданып сурет салуды үйренеді.

Қызықты әдістердің бірі құммен сурет салу. Құммен сурет салу бүгінгі білім беру жүйесінің инновациялық әдістерінің бірі болып табылады. Құмды алақанымен ұстаған кезде бала белгілі бір шексіздікті сезінеді. Р.В. Паранюшкиннің айтуы бойынша, құм адам бойындағы жағымсыз энергияны тазартады, адамға позитивті психологиялық ахуал сыйлайды. Арт – терапия баланың бойында төмендегі құзыреттіліктерді қалыптастырады:

1. Шығармашылық
2. Танымдық
3. Интеллектуалдық
4. Коммуникативтілік

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы қызығушылықты ояту, мағынаны тану, ой толғаныс кезеңдерінен түзіледі. Осы технологияны тәрбиешілер әр сабақтың ерекшелігіне қарай қолдануына болады. Бес жолды өлең, Венн диаграммасы, Еркін жазу, Миға шабуыл т.б. Монтессори әдістемесі бала-бақшаның педагогикалық процесінің маңызды бөлігіне айналды.

Қорыта айтқанда мектепке дейінгі кезеңде білім берудің мазмұнын жаңарту – бұл ең алдымен «құзыретті тұлға» ұғымының басты мағынасын ашу, білім беру үдерістерін дұрыс талдау, білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік беретін жаңа инновациялық технологияларды қолдана білу.

Мырзахметова Балнур Бахытовна
Тәрбиеші
Түркістан облысының білім басқармасының Қазығұрт ауданының білім бөлімінің
"Шарбұлақ" бөбекжай-бақшасы" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны

САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫ – БАЛА ДЕНСАУЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ

Мектепке дейінгі кезең – баланың дене және психикалық дамуы қарқынды жүретін маңызды уақыт. Осы кезеңде қалыптасқан дағдылар оның болашақ өміріне тікелей әсер етеді. Сондықтан балабақшада салауатты өмір салтын қалыптастыру – тәрбиешінің негізгі міндеттерінің бірі.

Балалардың денсаулығын нығайту мақсатында күн тәртібі жүйелі ұйымдастырылады. Таңертеңгілік жаттығулар, қимылды ойындар, серуендер мен шынықтыру шаралары балалардың қозғалыс белсенділігін арттырып, иммунитетін күшейтеді. Дұрыс тамақтану мәдениетін үйрету де – маңызды бағыттардың бірі.

Тәрбиеші балаларға жеке бас гигиенасын сақтау, тазалыққа мән беру, қауіпсіздік ережелерін орындау туралы үнемі түсіндіріп отырады. Күнделікті дағдылар арқылы бала өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды үйренеді.

Сонымен қатар, психологиялық жайлылық та салауатты өмір салтының бір бөлігі. Жылы қарым-қатынас, қолдау көрсету, жағымды орта қалыптастыру – баланың эмоционалдық саулығын қамтамасыз етеді.

Қорытындылай келе, салауатты өмір салтын қалыптастыру – баланың жан-жақты дамуының негізі. Ал осы бағыттағы жүйелі жұмыс – тәрбиешінің кәсіби шеберлігі мен жауапкершілігінің айқын көрінісі.

Қылишаева Жанат Есбергенқызы
Математика пәні мұғалімі, педагог-модератор
"Манашы жалпы білім беретін мектеп" КММ
Маңғыстау облысы, Бейнеу ауданы, Бейнеу ауылы

МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация. Мақалада математикалық сауаттылықты дамыту үдерісі арқылы оқушылардың рухани-адамгершілік құзыреттілігін қалыптастырудың ғылыми-теориялық және әдістемелік негіздері жан-жақты талданады. Қазіргі білім беру кеңістігіндегі құзыреттілікке негізделген тәсіл аясында математиканы оқытудың тек пәндік нәтижемен шектелмей, тұлғаның ішкі мәдениетін, жауапкершілігін, әділдігін, табандылығын қалыптастыруға ықпал ететіні дәйектеледі. Математикалық мазмұндағы есептерді өмірлік жағдаяттармен ұштастыру арқылы оқушылардың құндылықтық бағдарын дамыту жолдары көрсетіледі. Математика пәні мұғалімінің кәсіби ұстанымы мен педагогикалық шеберлігінің рухани-адамгершілік тәрбиеге әсері ғылыми-публицистикалық тұрғыда сипатталады. Оқыту үдерісінде логикалық ойлау, дәлелдеу мәдениеті, академиялық адалдық, әділ бағалау қағидаларының маңызы ашылады. Математикалық сауаттылықтың тұлғалық дамуға ықпал ететін тетіктері сараланып, оны жүзеге асырудың тиімді әдістері ұсынылады.

Кілт сөздер: математикалық сауаттылық, рухани-адамгершілік құзыреттілік, құндылықтық бағдар, логикалық ойлау, дәлелдеу мәдениеті, тұлғалық даму, педагогикалық шеберлік, білім беру.

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесіне қойылатын талаптар түбегейлі өзгеріп, мектеп түлегінің тек академиялық біліммен қаруланауы жеткіліксіз екендігі айқындала түсті, өйткені қоғамға күрделі әлеуметтік-экономикалық үдерістерді түсіне алатын, саналы шешім қабылдайтын, адамгершілік қағидаттарды басшылыққа алатын тұлға қажет. Осындай күрделі талаптар аясында математикалық сауаттылық ұғымы тек формулалар мен теоремаларды меңгеру деңгейімен шектелмей, оны өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілетімен, деректерді талдау мәдениетімен, дәлелді ой қорытуымен сипатталады. Математикалық сауаттылықты дамыту оқушының ойлау тәртібін қалыптастырып, оның ішкі жауапкершілігін, әділдікке ұмтылысын, шындықты іздеу ниетін жетілдіреді, себебі математикадағы әрбір тұжырым дәлелді талап етеді, ал дәлелсіз пікір қабылданбайды. Осы тұрғыдан алғанда математиканы оқыту рухани-адамгершілік тәрбиеден бөлек қарастырылмайды, керісінше ол осы тәрбиенің мазмұндық және әдіснамалық тірегіне айнала алады. Оқушы есеп шығару барысында табандылық танытып, қателескен жағдайда қайта талдау жасап, өз қатесін мойындауға үйренеді, бұл қасиеттер тұлғаның мінез-құлқында да орнығады. Математикалық ойлаудың жүйелілігі баланың өмірлік ұстанымдарының да бірізді болуына ықпал етеді, себебі жүйелі ойлайтын адам әрекетін де жоспарлы түрде ұйымдастырады. Қоғамдағы әділетсіздік, жалған ақпарат, үстірт шешімдер мәселесі көбейген заманда дәлдікке негізделген математикалық мәдениет жас ұрпақтың санасын тұрақтандыратын маңызды фактор болып табылады. Демек математикалық сауаттылық арқылы рухани-адамгершілік құзыреттілікті қалыптастыру – уақыт талабы, педагогикалық жауапкершілік әрі стратегиялық міндет.

Рухани-адамгершілік құзыреттілік ұғымы адамның ішкі құндылықтары мен мінез-құлық нормаларының үйлесімділігін білдіреді, бұл құзыреттілік білім мазмұны арқылы ғана емес, оқыту үдерісіндегі қарым-қатынас мәдениеті арқылы да қалыптасады. Математика сабағында мұғалімнің әділ бағалауы, оқушылардың пікірін құрметтеуі, дәлелді жауапты талап етуі оқушының әділеттілік пен жауапкершілікке деген көзқарасын айқындайды. Егер оқушы есептің шешімін дәлелдеу барысында логикалық негіздеме ұсынса, оның пікірі қабылданады,

ал үстірт жауап түзетуді қажет етеді, мұндай тәжірибе әділдік қағидатын ішкі сенімге айналдырады. Сабақ барысында туындайтын пікірталастар, бір есептің бірнеше шешу жолын салыстыру, қателерді талдау үдерісі өзара сыйластық пен сындарлы ойлау мәдениетін дамытады. Оқушы математикалық заңдылықтарды түсіну арқылы әлемнің реттілігі мен үйлесімділігін сезінеді, бұл оның дүниетанымына ықпал етеді. Сандық деректермен жұмыс істеу барысында шынайылық пен нақтылыққа ұмтылу дағдылары қалыптасады, себебі бұрмаланған дерек қате қорытындыға әкеледі. Осындай тәжірибелер жинақтала келе оқушының рухани болмысы нығаяды, ол өз әрекетінің салдарын түсінуге бейімделеді. Математикалық сауаттылықты дамыту тек интеллектуалдық жетістік емес, сонымен бірге ішкі тәртіп пен мәдениетті қалыптастыру құралы болып табылады. Сондықтан мұғалім әр есептің мазмұнын тек техникалық тұрғыда емес, тәрбиелік әлеуеті тұрғысынан да қарастыруы қажет.

Математика пәні мұғалімінің құндылықтарды жеткізуші ретіндегі рөлі оның сабақ құрылымын жобалауынан, қолданатын әдіс-тәсілдерінен және оқушымен орнататын кәсіби диалог сипатынан айқын көрінеді, өйткені педагогикалық ықпал ең алдымен қарым-қатынас мәдениеті арқылы жүзеге асады. Сабақ барысында мұғалім әрбір есептің мазмұнын таңдау кезінде оның тек танымдық жүктемесін ғана емес, тәрбиелік әлеуетін де ескерсе, онда білім мазмұны тұлғаның ішкі сенімдерімен үйлесім табады. Оқушы математикалық ұғымдарды игеру үдерісінде себеп-салдарлық байланыстарды терең түсінуге дағдыланса, ол өмірдегі құбылыстарға үстірт қарамай, мәнін пайымдауға ұмтылады. Мұғалімнің сұрақ қою мәдениеті де ерекше мәнге ие, себебі дұрыс қойылған проблемалық сұрақ оқушыны өз көзқарасын дәлелдеуге, пікірін негіздеуге, өзгенің дәлелін тыңдап, салыстыруға жетелейді. Осындай интеллектуалдық әрекет барысында оқушыда пікір алуандығына құрметпен қарау, қарсы уәжді сабырмен қабылдау, шындыққа жету жолында эмоцияға берілмеу дағдылары қалыптасады. Педагог есеп шығару кезінде жіберілген қателерді жазалау нысанына айналдырмай, оларды танымдық ресурс ретінде қарастырса, оқушы қателесуден қорықпай, ізденіске батыл қадам жасайды. Бұл ұстаным тұлғаның психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, оның өзіндік бағасының тұрақтануына ықпал етеді. Мұғалім сабақта дербес және топтық жұмыс түрлерін ұтымды үйлестірсе, оқушылар бір-біріне тәуелді бола отырып, ортақ нәтижеге жету жауапкершілігін сезінеді. Бірлескен талқылау барысында әркімнің үлесі бағаланатын орта қалыптасқанда, өзара қолдау мен сенім ахуалы нығаяды. Осындай жүйелі ұйымдастырылған оқу әрекеті нәтижесінде математикалық мазмұн тұлғаның рухани қалыптасуымен табиғи түрде сабақтасады.

Педагогтың кәсіби әдебі мен ішкі мәдениеті де оқушыға тікелей әсер ететін фактор болып табылады, өйткені мұғалімнің әділетті шешімі мен сөзіндегі бірізділік жасөспірімнің санасында үлгі ретінде орнығады. Егер мұғалім бағалау критерийлерін ашық жариялап, әрбір баланың жетістігін нақты дәлелдер арқылы негіздесе, онда оқушы бағалаудың субъективті емес, айқын өлшемдерге сүйенетінін түсінеді. Бұл тәжірибе жасөспірімнің әділдік туралы түсінігін нақтылап, өз әрекетін бағалауда да объективті болуға тәрбиелейді. Сабақ барысында уақытты тиімді пайдалану, тапсырмаларды жүйелі беру, талаптың тұрақтылығы оқушының тәртіпке деген көзқарасын қалыптастырады. Мұғалім өз пәніне деген құрметін іс-әрекеті арқылы көрсеткенде, оқушы да білімге салғырт қарамауды үйренеді. Педагог оқу материалының күрделілігін біртіндеп арттырып, оқушының шамасына сай қолдау көрсетсе, табандылық пен шыдамдылық қасиеттері дамиды. Осындай жағдайда оқушы жетістікке жетудің кездейсоқ емес, жүйелі еңбектің нәтижесі екенін ұғынады. Мұғалімнің мәдениетті сөйлеуі, ғылыми тіл нормаларын сақтауы, дәл терминологияны қолдануы оқушының тілдік сауаттылығына да ықпал етеді. Танымдық процестегі тәртіп пен нақтылық оқушының мінез-құлқына көшіп, оның әлеуметтік ортадағы әрекетінде көрініс табады. Нәтижесінде математикалық білім беру кеңістігі тұлғаның адамгершілік сапаларын шыңдайтын ортаға айналады.

Құзыреттілікке негізделген білім беру жағдайында оқушының дербес шешім қабылдау қабілетін дамыту басты назарға алынады, өйткені шынайы өмірде дайын алгоритмдер

әрдайым бола бермейді. Мұғалім оқу үдерісін проблемалық жағдаяттар арқылы ұйымдастырғанда, оқушы белгісіздік жағдайында ой қорытуға, баламаларды салыстыруға, тәуекелді бағалауға үйренеді. Осындай интеллектуалдық тәжірибе тұлғаның жауапкершілік сезімін арттырады, себебі қабылданған шешімнің салдарына өзі жауап беретінін түсінеді. Оқушы математикалық зерттеу элементтері бар тапсырмаларды орындау барысында болжам ұсынады, оны тексереді, нәтижесін талдайды, бұл ғылыми ойлау стилін қалыптастырады. Ғылыми ойлау стилі эмоцияға емес, дәлелге сүйенуді талап ететіндіктен, тұлғаның ішкі тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Сабақта деректерді интерпретациялау, диаграммалар мен кестелерді салыстыру әрекеті оқушыны ақпараттық кеңістікте бағдарлай білуге дағдыландырады. Ол әрбір санның артында нақты құбылыс тұрғанын түсініп, статистикалық мәліметтерді сын тұрғысынан қабылдайды. Мұндай дағды қоғамдағы манипуляцияларға қарсы иммунитет қалыптастырады, өйткені оқушы дәлелсіз мәлімдемеге күмәнмен қарайды. Құзыреттілік тәсіл оқушыны тек білім тұтынушы емес, білімді өндіруші субъект ретінде қарастырады. Осы ұстаным жүзеге асқанда математикалық сауаттылық тұлғаның азаматтық кемелденуінің негізіне айналады.

Білімді өмірлік жағдаяттарда қолдану қабілеті қалыптасқанда, оқушы өз тәжірибесін талдауға, әрекетінің тиімділігін бағалауға үйренеді, бұл рефлексия мәдениетін дамытады. Рефлексияға бейім тұлға өз қателігін мойындап қана қоймай, оны түзету жолдарын іздейді, сол арқылы өзін-өзі жетілдіру үдерісіне саналы түрде қатысады. Мұғалім сабақ соңында қорытындылау кезеңін жүйелі ұйымдастырып, оқушыларға өз жұмысына талдау жасатса, олар нәтижеге жету жолын түсінеді. Осындай талдау барысында оқушы мақсат қою, жоспар құру, уақытты бөлу дағдыларын меңгереді, бұл оның болашақ кәсіби өміріне де әсер етеді. Математикалық тапсырмаларды саралау арқылы әр оқушының мүмкіндігін ескеру инклюзивті орта қалыптастыруға ықпал етеді, өйткені әркім өз деңгейінде табысқа жете алады. Бұл тәжірибе тұлғаның өзіне деген сенімін нығайтып, өзгенің жетістігін қызғанышсыз қабылдауға тәрбиелейді. Сабақта нақты дәлелге сүйену, пікірді қисынды баяндау талап етілгенде, оқушы сөз бен әрекеттің үйлесімін сақтауға дағдыланады. Дәлдікке негізделген ойлау мінез-құлықтағы жауапсыздық пен үстірттікті азайтады, себебі тұлға әр әрекетінің салдарын есептей біледі. Осындай жүйелі жұмыс нәтижесінде математикалық білім өмірлік бағдарға айналып, тұлғаның рухани тұтастығын қамтамасыз етеді. Сондықтан құзыреттілікке негізделген оқыту моделі математикалық сауаттылықты тұлғалық кемелденудің іргетасы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, математикалық сауаттылық пен рухани-адамгершілік құзыреттілік өзара тығыз байланыста дамитын ұғымдар екендігі айқындалады, себебі математикалық ойлау мәдениеті тұлғаның ішкі тәртібін, әділдігін, жауапкершілігін қалыптастырады. Математика пәні мұғалімі оқыту үдерісінде құндылықтық мазмұнды жүйелі енгізу арқылы оқушының тек интеллектуалдық әлеуетін емес, рухани болмысын да дамыта алады. Әрбір есептің астарында өмірлік мән бар екендігін сезіндіру оқушыны саналы әрекетке тәрбиелейді. Дәлдікке, шындыққа, әділеттілікке негізделген математикалық мәдениет қоғамның тұрақты дамуына ықпал ететін тұлғаны қалыптастыруға қызмет етеді. Рухани-адамгершілік құзыреттілігі жоғары, математикалық сауатты ұрпақ қана жаһандық сын-қатерлерге төтеп бере алады. Осы міндетті жүзеге асыру педагог қауымының кәсіби жауапкершілігіне жатады және білім беру жүйесінің стратегиялық бағыты ретінде қарастырылуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Тұрлашова Г.Е. Жаңа технологияның тиімді әдіс-тәсілдерін пайдалану – сапалы білім негізі / Г.Е. Тұрлашова // Іс-тәжірибе. – 2019. – 22 б.

2. Шыныбеков Ә.Н. Математика сабағында оқушылардың өнегелі аспектілерін дамыту / Ә.Н. Шыныбеков // Білімділер порталы. – 2020. – 8 б.

3. Нысанбаева Ә.Қ. Рухани-адамгершілік тәрбиенің психологиялық-педагогикалық негіздері / Ә.Қ. Нысанбаева // Педагогика және психология. – 2018. – №1. – Б. 45-51.

Агынаева Рая Меретовна
Информатика пәні мұғалімі
"Манашы жалпы білім беретін мектеп" КММ
Маңғыстау облысы, Бейнеу ауданы, Бейнеу ауылы

БІЛІМ БЕРУДЕГІ STEM ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ

Аннотация: мақалада білім беру жүйесіндегі STEM бағыттары мен жасанды интеллект технологияларының интеграциясының педагогикалық маңызы қарастырылады. Информатика пәнін оқыту барысында интеллектуалды технологияларды қолданудың білім алушылардың ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуға, оқу мотивациясын арттыруға және оқу процесін дербестендіруге ықпалы талданады. Сонымен қатар STEM білім беру ортасында жасанды интеллект құралдарын қолданудың пәнаралық байланыстарды дамытудағы және білім сапасын арттырудағы рөлі сипатталады.

Кілт сөздер: STEM білім беру, жасанды интеллект, информатика пәні, цифрлық технологиялар, инновациялық оқыту, алгоритмдік ойлау, машиналық оқыту, пәнаралық байланыс, цифрлық білім беру, білім беру технологиялары.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – білім алушыларды жаңа технологиялық дәуірдің талаптарына бейімдеу және олардың ғылыми-техникалық ойлау қабілетін дамыту. Осы тұрғыдан алғанда STEM білім беру тұжырымдамасы мен жасанды интеллект технологияларының өзара ықпалдасуы білім беру жүйесінің сапасын жаңа деңгейге көтеретін маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Информатика пәні мұғалімі үшін бұл үрдіс тек жаңа технологияларды қолдану ғана емес, сонымен қатар оқушылардың логикалық, алгоритмдік және аналитикалық ойлауын дамытуға бағытталған педагогикалық тәсілдердің жиынтығын қалыптастыруды талап етеді. STEM білім беру жүйесінде ғылым, технология, инженерия және математика пәндері өзара байланыста қарастырылып, оқушылардың нақты өмірлік мәселелерді шешу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Ал жасанды интеллект технологиялары осы процесті автоматтандыру, деректерді талдау және білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқу ортасын құру арқылы STEM білім берудің тиімділігін арттырады.

Білім беру саласында STEM және жасанды интеллект интеграциясы оқыту әдістерінің мазмұны мен құрылымын түбегейлі өзгертуге ықпал етеді. Информатика сабақтарында алгоритмдеу, бағдарламалау және деректерді талдау сияқты тақырыптар жасанды интеллект технологиялары арқылы тәжірибелік тұрғыдан түсіндіріледі. Мысалы, оқушылар машиналық оқыту элементтерін қолдана отырып қарапайым интеллектуалды бағдарламалар құрастыра алады. Мұндай тәжірибелік жұмыстар оқушылардың теориялық білімдерін нақты жобалық қызметпен байланыстырып, олардың ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар STEM бағытындағы жобалық жұмыстар білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, оларды инновациялық ойлауға үйретеді. Бұл өз кезегінде оқушылардың болашақта инженерлік, технологиялық және ғылыми салаларда кәсіби бағдар алуына ықпал етеді.

Жасанды интеллект негізіндегі технологияларды STEM білім беру жүйесіне енгізу оқыту процесін дербестендіру мүмкіндігін кеңейтеді. Қазіргі интеллектуалды білім беру платформалары оқушылардың оқу әрекеттерін талдай отырып, олардың білім деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсына алады. Бұл тәсіл әр білім алушының жеке қабілеттерін ескеріп, оқу процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Информатика пәні мұғалімі үшін мұндай технологиялар оқушылардың оқу жетістіктерін бақылауға және олардың даму динамикасын анықтауға көмектеседі. Сонымен қатар жасанды интеллект негізіндегі жүйелер оқу барысында

кездесетін қиындықтарды анықтап, білім алушыларға қосымша түсіндіру немесе жаттығулар ұсына алады. Нәтижесінде оқыту процесі икемді және тиімді сипатқа ие болады.

STEM және жасанды интеллект интеграциясының маңызды аспектілерінің бірі – білім алушылардың зерттеушілік және жобалық дағдыларын дамыту. Информатика сабақтарында оқушылар әртүрлі технологиялық жобалар әзірлей отырып, нақты мәселелерді шешуге бағытталған тәжірибелік жұмыстар жүргізеді. Мысалы, интеллектуалды роботтар құрастыру, деректерді талдайтын бағдарламалар жасау немесе қоршаған ортаны бақылауға арналған сенсорлық жүйелер әзірлеу сияқты жобалар оқушылардың ғылыми-техникалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мұндай жобалық жұмыстар барысында оқушылар командалық жұмысқа үйреніп, өз идеяларын қорғау және ғылыми дәлелдеу дағдыларын меңгереді. Бұл олардың болашақ кәсіби қызметінде маңызды рөл атқаратын құзыреттерді қалыптастырады.

STEM білім беру жүйесінде жасанды интеллект технологияларын қолдану оқушылардың цифрлық мәдениетін қалыптастыруға да ықпал етеді. Қазіргі ақпараттық қоғамда цифрлық сауаттылық әрбір азамат үшін маңызды құзырет болып табылады. Информатика сабақтарында жасанды интеллект алгоритмдері, деректер қауіпсіздігі, ақпараттық этика және цифрлық жауапкершілік мәселелері қарастырылады. Бұл білім алушыларға технологияларды саналы және жауапкершілікпен пайдалануға үйретеді. Сонымен қатар цифрлық мәдениетті қалыптастыру білім алушылардың ақпараттық кеңістікте дұрыс бағдар алуына және жалған ақпараттан қорғана білуіне мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект пен STEM білім беру жүйесінің өзара байланысы мұғалімдердің кәсіби дамуына да жаңа талаптар қояды. Информатика пәні мұғалімі тек пәндік біліммен шектелмей, сонымен қатар заманауи технологияларды тиімді қолдана алатын цифрлық педагог болуы тиіс. Бұл үшін мұғалімдер үздіксіз кәсіби даму курстарына қатысып, жаңа бағдарламалау тілдерін, деректер талдау әдістерін және интеллектуалды жүйелерді қолдану тәсілдерін меңгеруі қажет. Сонымен қатар педагогтар ғылыми-зерттеу қызметімен айналысып, STEM және жасанды интеллект технологияларын оқыту процесіне енгізудің тиімді әдістерін іздестіруі тиіс. Мұндай кәсіби даму мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін арттырып, білім беру сапасын жақсартуға ықпал етеді.

STEM және жасанды интеллект интеграциясы білім беру жүйесінде инновациялық оқу ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мұндай ортада білім алушылар тек дайын ақпаратты қабылдаушы емес, білімді өз бетінше зерттеуші және жасаушы ретінде әрекет етеді. Информатика сабақтарында қолданылатын интеллектуалды технологиялар оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытып, олардың жаңа идеялар ұсынуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар бұл технологиялар оқушыларды болашақ цифрлық экономика жағдайында еңбек етуге дайындайды. Қазіргі таңда көптеген мамандықтар жасанды интеллект және деректер талдау технологияларымен байланысты болғандықтан, STEM білім беру жүйесінде алынған білім мен дағдылар оқушылардың болашақ кәсіби табысына негіз болады.

Білім беру жүйесінде STEM және жасанды интеллект технологияларының интеграциясы оқыту процесінің құрылымдық мазмұнын ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың танымдық белсенділігін ұйымдастырудың жаңа формаларын қалыптастырады. Информатика пәні сабақтарында қолданылатын цифрлық зертханалар, виртуалды модельдеу жүйелері және интеллектуалды бағдарламалық платформалар оқушылардың теориялық білімін тәжірибелік әрекетпен ұштастыруға мүмкіндік береді. Мұндай технологиялық ортада білім алушылар алгоритмдік модельдерді құрастырып қана қоймай, олардың жұмыс істеу принциптерін тәжірибе жүзінде тексеруге мүмкіндік алады. Нәтижесінде оқушылардың ғылыми ойлау қабілеті дамып, олар күрделі ақпараттық жүйелердің жұмыс істеу логикасын терең түсінуге үйренеді. Бұл өз кезегінде информатика пәнінің мазмұнын практикалық бағытта дамытуға және STEM білім беру философиясын нақты оқу әрекеті арқылы жүзеге асыруға ықпал етеді.

Сонымен қатар жасанды интеллект пен STEM интеграциясы білім беру жүйесінде пәнаралық байланыстың дамуына ерекше мүмкіндік береді. Информатика пәні қазіргі таңда тек бағдарламалау немесе ақпараттық технологиялар саласымен шектелмейді, ол физика,

математика, биология және инженерлік ғылымдармен тығыз байланыста қарастырылады. Мысалы, деректерді өңдеу және талдау әдістерін қолдану арқылы оқушылар экологиялық мониторинг жүргізу, климаттық өзгерістерді модельдеу немесе биологиялық процестерді зерттеу сияқты жобаларды жүзеге асыра алады. Мұндай пәнаралық зерттеулер оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтіп, олардың күрделі жүйелерді кешенді түрде түсінуіне мүмкіндік береді. Сонымен бірге бұл тәсіл білім алушылардың ғылыми-зерттеу мәдениетін қалыптастыруға және олардың танымдық қызығушылығын арттыруға жағдай жасайды.

STEM және жасанды интеллект технологияларының үйлесімді қолданылуы білім алушылардың инновациялық ойлау қабілетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Қазіргі цифрлық қоғамда жаңа идеяларды қалыптастыру және оларды технологиялық шешімдер арқылы жүзеге асыру қабілеті ерекше маңызға ие. Информатика сабақтарында жасанды интеллект алгоритмдерін қолдана отырып интеллектуалды жүйелердің қарапайым үлгілерін құрастыру оқушылардың шығармашылық және инженерлік ойлауын дамытады. Мысалы, оқушылар суреттерді тану, мәтіндерді талдау немесе қарапайым ұсыныс жүйелерін құрастыру сияқты жобалар арқылы жасанды интеллекттің жұмыс істеу принциптерін түсінеді. Бұл тәжірибелер оқушылардың технологиялық құзыреттілігін арттырып қана қоймай, олардың болашақта инновациялық жобалармен айналысуына негіз қалайды.

Информатика пәнін оқыту барысында жасанды интеллект технологияларын қолдану білім беру процесінің тиімділігін арттырумен қатар, оқушылардың оқу мотивациясын күшейтеді. Қазіргі білім алушылар цифрлық ортада өмір сүретін ұрпақ болғандықтан, олар интерактивті және технологиялық оқу құралдарына ерекше қызығушылық танытады. Жасанды интеллект негізіндегі білім беру платформалары ойын элементтері, интерактивті тапсырмалар және автоматты кері байланыс жүйелері арқылы оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Мұндай тәсіл оқушылардың білім алуға деген қызығушылығын арттырып, олардың оқу әрекетіне тұрақты мотивация қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар оқушылар өздерінің оқу жетістіктерін бақылап, жеке оқу мақсаттарын анықтауға үйренеді.

Қазіргі білім беру кеңістігінде STEM және жасанды интеллект технологияларының интеграциясы халықаралық білім беру стандарттарымен де тығыз байланысты. Көптеген дамыған елдерде білім беру жүйесі цифрлық трансформация кезеңін бастан кешіруде, ал бұл процесте жасанды интеллект негізгі технологиялардың бірі болып саналады. Сондықтан информатика пәні мұғалімдері білім алушыларды жаһандық технологиялық үрдістерге бейімдеу мақсатында жаңа педагогикалық тәсілдерді қолдануы тиіс. Бұл өз кезегінде білім беру жүйесінің халықаралық деңгейдегі бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, білім берудегі STEM және жасанды интеллект интеграциясы оқыту процесін жаңғыртудың тиімді құралы болып табылады. Информатика пәні мұғалімдері осы технологияларды қолдану арқылы білім алушылардың ғылыми-техникалық, аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады. Сонымен қатар бұл интеграция білім беру жүйесінің инновациялық дамуына және оқушылардың болашақта технологиялық қоғамда табысты өмір сүруіне қажетті құзыреттерді қалыптастыруға ықпал етеді. STEM білім беру мен жасанды интеллекттің үйлесімді қолданылуы білім сапасын арттыруға және жаңа буынның интеллектуалдық әлеуетін дамытуға бағытталған маңызды педагогикалық стратегия болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Сластенин В.А. Педагогика. – Москва: Академия, 2013. – 576 б.

2. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва: Академия, 2010. – 368 б.

3. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании. – Москва: Юрайт, 2014. – 312 б.

4. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence in Education. – London: UCL Institute of Education Press, 2018. – 210 б.

Омарова Гульназ Турдыбековна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-модератор
"К Нұрбаев атындағы Ақсуат орта мектебі" КММ
Абай облысы, Ақсуат ауданы, Ақсуат ауылы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУДАҒЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аннотация: мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жасанды интеллект технологияларын қолдану арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту мәселелері қарастырылады. Жасанды интеллект негізіндегі цифрлық құралдардың оқу үдерісіндегі мүмкіндіктері, оқушылардың сөздік қорын кеңейту, мәтінмен жұмыс істеу, сыни ойлау және зерттеушілік дағдыларын дамытудағы рөлі талданады. Сонымен қатар жасанды интеллектті тиімді қолданудың педагогикалық шарттары мен оның білім беру сапасын арттырудағы маңызы сипатталады.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, тілдік дағдылар, қазақ тілі мен әдебиеті, цифрлық білім беру, оқу үдерісі, сыни ойлау, сөздік қор, тілдік құзыреттілік, цифрлық сауаттылық.

Қазіргі жаһандану дәуірінде білім беру жүйесі жаңа технологиялық өзгерістермен тығыз байланыста дамып келеді. Соның ішінде жасанды интеллект технологиялары білім беру саласының мазмұны мен әдістемесіне елеулі ықпал ететін маңызды құралдардың біріне айналды. Әсіресе қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдері үшін жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді пайдалану оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда жаңа педагогикалық мүмкіндіктер ашады. Тілдік дағдыларды қалыптастыру – тек грамматикалық білім берумен шектелмейтін, күрделі коммуникативтік және когнитивтік процестерді қамтитын үдеріс. Сондықтан жасанды интеллект құралдарын қолдану арқылы оқушылардың тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын кешенді түрде дамытуға жағдай жасау қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі болып саналады.

Жасанды интеллект негізіндегі цифрлық платформалар оқушылардың тілдік қабілеттерін дамытуда интерактивті оқыту ортасын қалыптастырады. Мұндай технологиялар оқушылардың оқу әрекетін жекелендіруге мүмкіндік беріп, олардың білім алу қарқыны мен деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынуға жағдай жасайды. Мысалы, автоматтандырылған тілдік жаттығулар, мәтінді талдау бағдарламалары және интерактивті тесттер оқушылардың грамматикалық және лексикалық білімдерін жетілдіруге көмектеседі. Сонымен қатар жасанды интеллект жүйелері оқушылардың қателерін автоматты түрде анықтап, түзету бойынша ұсыныстар береді. Бұл оқушылардың тілдік нормаларды дұрыс меңгеруіне және олардың өзіндік оқу дағдыларын дамытуына ықпал етеді.

Сонымен қатар жасанды интеллект құралдарын қолдану оқушылардың жазылым дағдыларын дамытуда ерекше тиімділік көрсетеді. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың мәтін құрастыру, ойды жүйелі жеткізу және стильдік талаптарды сақтау қабілеттерін қалыптастыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Жасанды интеллект негізіндегі мәтіндік редакторлар мен тілдік талдау бағдарламалары оқушылардың жазған мәтіндерін талдап, грамматикалық, орфографиялық және стильдік қателерді анықтауға мүмкіндік береді. Мұндай кері байланыс оқушылардың жазбаша тілін жетілдіруге және олардың академиялық жазу мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен бірге бұл құралдар мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оқушылардың жазбаша жұмыстарын тиімді бағалауға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллекттің тағы бір маңызды мүмкіндігі – оқушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға қолдау көрсетуі. Қазіргі заманғы сөйлеуді тану технологиялары оқушылардың айтылым дағдыларын жетілдіруге арналған тиімді құрал ретінде қолданылуда. Мұндай бағдарламалар оқушылардың сөйлеу қарқынын, дыбыстау ерекшеліктерін және

сөздерді дұрыс айту деңгейін талдай отырып, олардың тілдік дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Қазақ тілі сабақтарында мұндай технологияларды қолдану оқушылардың дұрыс сөйлеу мәдениетін қалыптастырып, олардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар бұл әдіс оқушылардың өз сөйлеуін бақылауына және оны жетілдіруіне мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект технологияларын қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолдану оқушылардың мәтінді түсіну және талдау қабілеттерін дамытуға да ықпал етеді. Әдеби шығармаларды талдау барысында жасанды интеллект негізіндегі мәтіндік талдау құралдарын қолдану оқушыларға шығарманың құрылымын, тақырыбын және негізгі идеясын терең түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай технологиялар мәтіндегі негізгі ұғымдарды анықтауға, кейіпкерлердің әрекеттерін талдауға және әдеби шығарманың мазмұнын құрылымдық тұрғыдан түсіндіруге көмектеседі. Нәтижесінде оқушылар көркем мәтінді тек оқып қана қоймай, оны ғылыми тұрғыдан талдауға үйренеді.

Сонымен бірге жасанды интеллект технологиялары оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға да қолайлы жағдай жасайды. Қазақ әдебиеті сабақтарында оқушыларға мәтіннің жалғасын жазу, кейіпкер атынан хат құрастыру немесе оқиға желісін өзгертіп баяндау сияқты тапсырмалар ұсынылады. Осындай шығармашылық жұмыстарды орындау барысында жасанды интеллект оқушыларға идеялар ұсыну, мәтін құрылымын жоспарлау және тілдік құралдарды тиімді қолдану бойынша көмек көрсете алады. Бұл оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытып, олардың әдеби тілде еркін сөйлеу және жазу қабілеттерін жетілдіреді.

Жасанды интеллектті оқу үдерісіне енгізу мұғалімнің кәсіби қызметіне де жаңа талаптар қояды. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі тек пәндік білімді меңгерген маман ғана емес, сонымен қатар цифрлық технологияларды тиімді қолдана алатын педагог болуы қажет. Мұғалім жасанды интеллект құралдарын оқу мақсаттарына сәйкес таңдап, оларды сабақтың мазмұнына үйлестіре білуі тиіс. Сонымен қатар мұғалім оқушыларды технологияларды саналы және жауапкершілікпен қолдануға үйретуі қажет. Бұл оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастырып, олардың технологиялық ортада қауіпсіз жұмыс істеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту барысында жасанды интеллект технологияларын қолдану оқушылардың метатілдік қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Метатілдік қабілет дегеніміз – оқушының тіл туралы ойлай алу, тілдік құбылыстарды салыстыру, талдау және бағалау қабілеті. Жасанды интеллект негізіндегі интерактивті тілдік платформалар оқушыларға сөздердің мағыналық ерекшеліктерін, грамматикалық құрылымдарын және стилистикалық қызметін талдауға көмектеседі. Мұндай құралдар арқылы оқушылар тілдік бірліктердің құрылымы мен қызметін тереңірек түсінеді. Нәтижесінде оқушылар тек тілдік нормаларды меңгеріп қана қоймай, тілдің жүйелік құрылымын саналы түрде қабылдай бастайды. Бұл өз кезегінде олардың тілдік мәдениетін қалыптастыруға және функционалдық сауаттылығын дамытуға ықпал етеді.

Жасанды интеллектті қолданудың тағы бір маңызды бағыты – оқушылардың мәтіндік ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіру. Қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында оқушылар үлкен көлемдегі мәтіндік ақпаратты қабылдап, оны талдай білуі қажет. Жасанды интеллект жүйелері мәтінді қысқарту, негізгі ойды анықтау, мәтін мазмұнын құрылымдау сияқты әрекеттерді орындауға мүмкіндік береді. Мұндай технологияларды сабақ барысында қолдану оқушылардың мәтіндік ақпаратты тиімді өңдеу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар оқушылар мәтіннің мазмұнын логикалық жүйеге келтіріп, негізгі ақпаратты анықтауға үйренеді. Бұл олардың оқу сауаттылығы мен аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға оң әсер етеді.

Сонымен қатар жасанды интеллект технологиялары оқушылардың сөздік қорын жүйелі түрде кеңейтуге жағдай жасайды. Тіл үйрену барысында сөздік қордың бай болуы оқушының коммуникативтік қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Жасанды интеллект

негізіндегі тілдік қосымшалар жаңа сөздерді контекст арқылы меңгеруге мүмкіндік береді. Мұндай бағдарламалар оқушыларға сөздердің мағынасын түсіндірумен қатар, оларды түрлі сөйлемдерде қолдану үлгілерін ұсынады. Нәтижесінде оқушылар жаңа сөздерді тек жаттап қана қоймай, оларды нақты тілдік жағдаяттарда қолдануға үйренеді. Бұл оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамытуға және олардың тілдік белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

Жасанды интеллект технологияларын қолдану оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға да мүмкіндік береді. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушыларға мәтіннің мазмұнына талдау жасау, автордың көзқарасын анықтау, кейіпкерлер әрекеттеріне баға беру сияқты тапсырмалар ұсынылады. Жасанды интеллект құралдары оқушыларға мәтін бойынша түрлі пікірлер мен интерпретацияларды ұсыну арқылы олардың талдау қабілетін дамытуға көмектеседі. Оқушылар ұсынылған ақпараттарды салыстырып, өз пікірін дәлелдеуге үйренеді. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың сыни ойлау мәдениетін қалыптастырып, олардың интеллектуалдық белсенділігін арттырады.

Сонымен бірге жасанды интеллект технологиялары оқушылардың тілдік жобалармен жұмыс істеуіне қолайлы жағдай жасайды. Қазіргі білім беру жүйесінде жобалық оқыту әдісі кеңінен қолданылып келеді. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылар әдеби шығармаларды талдау, белгілі бір тақырып бойынша мәтіндер жинақтау немесе тілдік зерттеу жұмыстарын жүргізу сияқты жобалар орындай алады. Жасанды интеллект құралдары ақпарат іздеу, мәтіндерді талдау және деректерді жүйелеу сияқты жұмыстарды орындауға көмектеседі. Нәтижесінде оқушылардың зерттеушілік дағдылары дамып, олардың оқу әрекетіне деген қызығушылығы артады.

Жасанды интеллект технологияларын қолдану білім беру үдерісінің тиімділігін арттырумен қатар, оқушылардың цифрлық сауаттылығын қалыптастыруға да ықпал етеді. Қазіргі қоғамда ақпараттық технологияларды дұрыс пайдалану маңызды құзыреттердің бірі болып саналады. Сондықтан мұғалім оқушыларды жасанды интеллект құралдарын дұрыс қолдануға, ақпаратты сыни тұрғыдан бағалауға және дереккөздердің сенімділігін анықтауға үйретуі тиіс. Мұндай педагогикалық бағыт оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастырып, олардың жауапкершілікті цифрлық азамат ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Осылайша жасанды интеллект технологияларын қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында тиімді қолдану оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға бағытталған жаңа педагогикалық мүмкіндіктерді ашады. Бұл технологиялар оқу үдерісін жекелендіруге, оқушылардың тілдік қабілеттерін жан-жақты дамытуға және олардың шығармашылық әлеуетін арттыруға жағдай жасайды. Сонымен қатар жасанды интеллект құралдары мұғалімнің әдістемелік жұмысын жетілдіріп, білім беру үдерісінің сапасын арттыруға ықпал етеді. Нәтижесінде оқушылар заманауи ақпараттық қоғам талаптарына жауап беретін, тілдік құзыреттілігі жоғары, шығармашылық тұрғыдан ойлай алатын тұлға ретінде қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
2. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 2012.
3. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері. – Алматы: Білім, 2003.
4. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Лабиринт, 1999.
5. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: Bloomsbury Academic, 2016.

Абдиганиева Сауле Арстангалейевна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
«Ақмола облысы білім басқармасының Целиноград ауданы бойынша білім бөлімі
Ақжар ауылының жалпы орта білім беретін мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация: мақала ағылшын тілі сабақтарында жазылым дағдыларын дамыту әдістеріне арналған. Жобалық жұмыстар, интерактивті әдістер, үлгі мәтіндер және заманауи технологияларды қолдану арқылы оқушылардың жазбаша ойлау қабілетін, шығармашылық және коммуникативтік дағдыларын жетілдіру жолдары қарастырылады. Мұғалімнің мотивациялық қолдауы мен жеке тәсілдің маңызы атап көрсетілген.

Кілт сөздер: ағылшын тілі, жазылым дағдылары, жобалық әдіс, интерактивті әдіс, шығармашылық ойлау, коммуникативтік құзыреттілік, цифрлық ресурстар, оқушының жеке қажеттіліктері.

Ағылшын тілі сабақтарында жазылым дағдыларын дамыту қазіргі білім беру процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Қазіргі заман оқушысы тек тілдің коммуникативтік аспектісін меңгеріп қана қоймай, өз ойларын грамматикалық тұрғыдан дұрыс, мазмұнды әрі жүйелі жеткізе білуге үйренуі қажет. Жазылым – бұл тек мәтін жазу емес, сонымен қатар оқушының ойлау қабілетін, ақпаратты талдау және құрылымдау дағдыларын қалыптастыру құралы болып табылады. Мұғалім сабақ барысында оқушыларға жазбаша әрекетті тиімді меңгеруге бағытталған стратегияларды қолдануы қажет, өйткені жазылым тек тілдік білімді көрсетіп қана қоймай, оқушының логикалық және шығармашылық ойлауын дамытудың басты жолы болып саналады. Жазылым дағдыларын қалыптастыруда жобалық әдісті қолдану ерекше маңызға ие. Оқушылар өз бетімен тақырып таңдап, эссе, хат, баяндамалық жазба немесе ақпараттық мәтін дайындайды. Бұл әдіс оқушыларға тек грамматикалық және лексикалық білімді қолдануға мүмкіндік беріп қана қоймай, өз ойын жүйелі түрде жеткізуге, тақырыпты тереңірек зерттеуге және ақпаратты нақты құрылымдауға дағдыландырады. Мұғалім бұл үдерісте әр оқушыға жеке көмек көрсетіп, мәтіннің абзацтық құрылымын, ойлардың байланысын, логикалық реттілігін түсіндіруі қажет. Жобалық жұмыстың нәтижесі оқушының шығармашылық белсенділігін арттыра отырып, оның жазбаша коммуникациядағы сенімділігін қалыптастырады.

Интерактивті әдістерді пайдалану жазылым сабақтарын тиімді етуге септігін тигізеді. Мысалы, жұптық немесе топтық жұмыстар арқылы оқушылар бір-бірінің мәтіндерін талдайды, пікірлерімен бөліседі және түзетулер енгізеді. Мұндай әдіс оқушының өз қателерін түсінуіне, оларды түзетуге және өз ойларын нақты жеткізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қазіргі заманғы цифрлық платформалар мен электрондық ресурстарды қолдану қызығушылықты арттырады, мәтін құрастыру ойындары, грамматикалық тестілер және интерактивті тапсырмалар оқушының белсенділігін күшейтеді. Осы тәсілдер бір-бірімен байланыста қолданылғанда, жазылым дағдыларының дамуы тиімді әрі сапалы болады.

Үлгі мәтіндер мен жетекші материалдарды пайдалану оқушының жазбаша дағдыларын жетілдірудің тиімді жолы болып табылады. Мұғалім тақырыпқа сай үлгі мәтіндер ұсынып, олардың құрылымын, стильдік ерекшеліктерін талқылайды. Оқушылар өз мәтіндерін жазып, мұғалімнің түзету нұсқауларына сүйене отырып, жазбаны жетілдіреді. Бұл тәсіл оқушыға өз ойларын жүйелеп, грамматикалық және лексикалық дәлдікті сақтай отырып, мәтінді өздігінен құруға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, үлгі мәтіндер арқылы оқушы жазба жұмысына жауапкершілікпен қарауды үйренеді, мәтіннің мазмұнын терең түсінеді және шығармашылық ойлауға бағыт алады.

Жазылым сабақтарында грамматика мен сөздік қорды жүйелі дамыту аса маңызды. Сабақ барысында жаңа сөздер мен тіркестерді қолдану арқылы оқушы өз ойын нақты әрі дәл

жеткізе алады. Абзацтар арасындағы байланыс, сөйлемдердің логикалық реттілігі және мәтіннің жалпы құрылымы оқушының жазбаша ойлауын жетілдіреді. Сонымен қатар, қайта жазу және түзету әдістерін пайдалану оқушының шығармашылық ойлау қабілетін дамытып, мәтін жазу процесін қызықты әрі танымды етеді. Мұндай тәсіл оқушыны қателерден қорықпай, өз мәтінін жетілдіруге үйретеді.

Мұғалімнің психологиялық қолдауы мен мотивациясы жазылым дағдыларын дамытуда шешуші рөл атқарады. Оқушылар өз мәтініндегі қателер үшін сын көзбен қарамай, түзетулер арқылы қолдау көрсетілген кезде сабаққа деген қызығушылықтары артады. Мұғалім әр оқушының күшті жақтарын атап, жетістіктерін мақтап, жазбаша шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың сенімін арттырып, олардың шығармашылық және логикалық ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Ағылшын тілі сабақтарында жазылым дағдыларын дамыту тек грамматика мен лексикаға ғана емес, оқушының когнитивтік, эмоционалдық және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Жазылым үдерісі оқушының ойлау стилін жетілдіреді, ақпаратты талдап, жүйелеу дағдыларын дамытады. Сабақ барысында мұғалім әр оқушының жеке мүмкіндігіне назар аударып, мәтін құру барысында қадамдық нұсқаулар, үлгі мәтіндер, және рецензиялық әдістер қолдануы қажет.

Жобалық әдістер арқылы оқушы нақты тақырыпты зерттейді, эссе, баяндамалық жазба немесе қысқа мәтіндер дайындайды. Мұндай тәсіл оқушыны тек білім алушы емес, зерттеуші, автор ретінде қалыптастырады. Интерактивті тапсырмалар мен топтық талқылаулар оқушылардың бір-бірінің мәтінін бағалап, сын көзбен қарауға үйренуіне көмектеседі, бұл олардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытады.

Заманауи технологияларды пайдалану сабақ тиімділігін арттырады. Цифрлық платформалар, интерактивті редакторлар, мәтіндік ойындар мен электрондық портфолио оқушының жазу белсенділігін күшейтеді, шығармашылыққа ынтасын арттырады. Мұндай әдістер оқушыны өз мәтінін жетілдіруге, қателерін түсінуге және түзетуге үйретеді, сонымен қатар жазылым дағдыларын дамыту процесін қызықты және танымды етеді.

Мұғалімнің мотивациялық қолдауы ерекше маңызды. Қателер үшін сынға емес, түзету мен қолдауға бағытталған тәсіл оқушының сенімін арттырады, жазбаша коммуникацияға қызығушылығын күшейтеді. Бұл тәсіл оқушының өзіндік стилін қалыптастырып, жазу процесінде еркіндікті сезінуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әр оқушының күшті және әлсіз жақтарына жеке назар аудару олардың қабілеттерін тиімді қолдануға жағдай жасайды.

Жазылым сабақтары оқушының тілдік дағдыларын жүйелі түрде жетілдірумен қатар, логикалық ойлау, мәтінді құрылымдау, сөздік қорын кеңейту қабілетін дамытады. Бұл дағдылар оқушының ағылшын тілінде коммуникациялық құзыреттілігін арттырады, ақпаратты жеткізуде сенімділікті қалыптастырады. Сабақта қолданылатын әдістер біртұтас жүйе ретінде ұйымдастырылғанда, оқушы жазбаша ойлауын жетілдіріп қана қоймай, өз пікірін нақты және толық жеткізуге үйренеді. Осылайша, ағылшын тілі сабақтарында жазылым дағдыларын дамыту кешенді тәсілді қажет етеді. Жобалық жұмыстар, интерактивті әдістер, үлгі мәтіндер, грамматикалық тапсырмалар және психологиялық қолдау біртұтас жүйеде қолданылғанда, оқушылардың жазбаша ойлау қабілеті қалыптасады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен шығармашылық тәсілдері сабақ сапасын арттырып, оқушының тілдік құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жазылым дағдылары дамыған оқушы өз ойын еркін жеткізе біледі, ақпаратты логикалық түрде құрылымдайды және ағылшын тілінде коммуникацияны тиімді жүргізуге дайын болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Кузнецова Л.А. Методика обучения английскому языку в школе: учебное пособие. – М.: Просвещение, 2017. – 320 с.

2. Харрисон П., Джонсон М. Современные технологии в обучении иностранным языкам. – СПб.: Речь, 2019. – 288 с.

Сапина Корлан Токтаубековна
Әдіскер, педагог-модератор
"Еркетай" бөбекжайы" КМҚК
Абай облысы, Ақсуат ауданы, Үштөбе ауылы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастырудың заманауи бағыттары мен әдістемелік негіздері қарастырылады. Мақалада балабақша әдіскерінің кәсіби рөлі, оқу тәрбие жұмысын жоспарлау, дамытушы орта құру, инновациялық технологияларды қолдану, педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттыру, балалардың жеке ерекшеліктерін ескеру және ата аналармен серіктестік орнату мәселелері жан жақты талданады.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі ұйым, балабақша әдіскері, оқу тәрбие процесі, педагогикалық технология, дамытушы орта, инновациялық әдістер, ұлттық құндылық, ата анамен серіктестік, кәсіби құзыреттілік, цифрлық білім беру, мектепке даярлық.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыру бүгінгі күні балабақша әдіскерінің кәсіби құзыреттілігін, стратегиялық көзқарасын және педагогикалық жаңашылдығын талап ететін маңызды бағыттардың біріне айналып отыр. Қазіргі қоғамда баланың жан жақты дамуына қойылатын талап күшейген сайын, мектепке дейінгі ұйымдарда жүргізілетін әрбір іс әрекет баланың тұлғалық қалыптасуына, танымдық белсенділігіне, эмоционалдық тұрақтылығына және әлеуметтік бейімделуіне ықпал етуі тиіс. Осы тұста әдіскердің рөлі тек құжаттарды бақылаушы немесе жоспарларды тексеруші маман деңгейінде қалмайды, керісінше ол бүкіл педагогикалық ұжымның кәсіби дамуына бағыт беретін, тәрбиешілердің шығармашылық әлеуетін ашатын, заманауи білім беру технологияларын енгізетін ұйымдастырушыға айналады. Сонымен бірге әдіскер оқу тәрбие процесінің барлық құрамдас бөліктерінің өзара байланысын қамтамасыз етіп, балалардың жас ерекшелігіне сәйкес келетін мазмұнды, қызықты және нәтижелі орта қалыптастыруға міндетті.

Мектепке дейінгі ұйымдағы тиімді ұйымдастыру ең алдымен нақты мақсат пен жүйелі жоспарлаудан басталады. Әдіскер оқу жылының басында педагогикалық ұжыммен бірге ұйымның даму бағытын, тәрбие мен оқыту жұмысының негізгі басымдықтарын, балалардың даму деңгейін және ата аналардың сұранысын ескере отырып ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар құрастыруы қажет. Сонымен қатар жоспарлау барысында тек мерекелік іс шаралар мен күнтізбелік жұмыстарға ғана назар аудару жеткіліксіз. Әрбір жоспар баланың сөйлеу тілін дамытуға, логикалық ойлауын жетілдіруге, шығармашылық қабілетін арттыруға, ұлттық құндылықтарды меңгертуге, өзін өзі тануына және қоршаған ортамен байланысын нығайтуға бағытталуы керек. Осы тұста оқу тәрбие процесін ұйымдастыруда мазмұндық бірізділік пен кезеңділік ерекше маңызға ие болады. Егер белгілі бір бағыттағы жұмыс жүйелі түрде жалғасып отырса, балада тұрақты дағды мен сенімді білім қалыптасады.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесінің тиімділігі дамытушы ортаға тікелей байланысты. Балабақшадағы әрбір топ бөлмесі, ойын бұрышы, шығармашылық аймақ, кітап сөресі, зерттеу алаңы және табиғат бұрышы баланың қызығушылығын оятатын, өздігінен әрекет етуіне мүмкіндік беретін кеңістік болуы қажет. Әдіскер осы ортаның мазмұндық тұрғыдан бай болуын, балалардың жас ерекшелігіне сай жабдықталуын және қауіпсіздігін қадағалайды. Сонымен қатар дамытушы орта тек көрнекі құралдармен шектелмеуі тиіс. Бала өзіне таныс заттарды зерттеп, салыстырып, талдап, қорытынды шығара алатындай жағдай жасалуы қажет. Осы тұста әдіскер тәрбиешілерге қарапайым тұрмыстық заттарды, ұлттық бұйымдарды, табиғи материалдарды, құм, су, тастар, ағаш бөлшектері сияқты ресурстарды

оқу тәрбие процесіне енгізудің жолдарын үйретуі керек. Мұндай ортада бала тек тыңдаушы емес, белсенді зерттеуші және әрекет етуші тұлға ретінде қалыптасады.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастырудың маңызды шарттарының бірі инновациялық технологияларды дұрыс қолдану болып табылады. Дәстүрлі оқыту әдістері баланың қазіргі ақпараттық кеңістіктегі қажеттіліктерін толық қамтамасыз ете алмайды. Сондықтан әдіскер тәрбиешілерге ойын технологияларын, жобалау әдісін, зерттеу жұмыстарын, тәжірибелік әрекеттерді, ақпараттық технологияларды, интерактивті тапсырмаларды және шығармашылық тәсілдерді жүйелі түрде енгізуге бағыт беруі қажет. Сонымен қатар технологияларды пайдалану барысында олардың мақсаты нақты анықталуы тиіс. Егер белгілі бір әдіс баланың белсенділігін арттырмаса немесе оның ойлау қабілетіне ықпал етпесе, онда ол формалды сипатта қалып қояды. Осы тұста әдіскер әрбір педагогқа қолданылып отырған әдістің нәтижесін талдауды, тиімділігі мен кемшілігін анықтауды және оны жетілдіру жолдарын қарастыруды үйретуі маңызды.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесінің сапасы педагогтердің кәсіби деңгейіне де тікелей тәуелді. Әдіскердің маңызды міндеттерінің бірі тәрбиешілердің кәсіби құзыреттілігін жүйелі түрде арттыру болып табылады. Сонымен бірге бұл жұмыс тек семинар өткізу немесе баяндама тыңдаумен шектелмеуі керек. Педагогтер өзара тәжірибе алмасатын, ашық сабақтарға қатысатын, бірлескен талдау жүргізетін, жаңа әдістерді тәжірибеде сынайтын орта қалыптасуы қажет. Осы тұста әдіскер педагогикалық коучинг, шеберлік сағаты, кәсіби тренинг, шығармашылық топтар және тәлімгерлік жұмыстар арқылы тәрбиешілердің үздіксіз дамуына жағдай жасайды. Әсіресе жас мамандарға әдістемелік қолдау көрсету, олардың жұмысындағы қиындықтарды анықтау және жеке кәсіби бағыт беру өте маңызды. Өйткені тәжірибелі әрі сенімді тәрбиеші ғана балалармен нәтижелі жұмыс жүргізе алады.

Оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруда баланың жеке ерекшеліктерін ескеру басты қағида болуы тиіс. Әр бала қоршаған ортаны қабылдауы, есте сақтауы, сөйлеуі, қимыл әрекеті және қарым қатынас жасау қабілеті жағынан бір бірінен ерекшеленеді. Сондықтан барлық балаға бірдей талап қою немесе бірдей тапсырма беру олардың мүмкіндігін толық ашуға кедергі келтіруі мүмкін. Осы тұста әдіскер тәрбиешілерге саралап оқыту, жеке қолдау көрсету, ерекше білімді қажет ететін балалармен жұмыс жүргізу, қабілеті жоғары балаларды дамыту және баланың психологиялық жай күйін бақылау бағытында әдістемелік ұсыныстар беруі керек. Сонымен бірге балалардың жетістігін тек жалпы көрсеткішпен емес, оның жеке өсу динамикасымен бағалау маңызды. Мұндай көзқарас баланың өзіне деген сенімін арттырып, оқу әрекетіне қызығушылығын күшейтеді.

Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие жұмысының тиімділігі ұлттық құндылықтар мен рухани тәрбие мазмұнының дұрыс ұйымдастырылуына да байланысты. Қазіргі кезеңде балалардың санасына ұлттық мәдениетке деген құрметті, туған жерге сүйіспеншілікті, үлкенді сыйлау мен кішіге қамқор болу сияқты қасиеттерді ерте жастан сіңіру ерекше маңызға ие. Сонымен бірге бұл жұмыс тек мерекелік іс шаралар немесе тақырыптық сабақтар арқылы ғана жүзеге аспауы тиіс. Ұлттық тәрбие күнделікті әрекетте, ойын барысында, көркем әдебиетпен таныстыруда, ән мен би үйретуде, ұлттық ойындарды қолдануда және ата аналармен бірлескен жұмыстарда көрініс табуы керек. Осы тұста әдіскер тәрбиешілерге қазақ халқының салт дәстүрлерін, мақал мәтелдерін, ұлттық ертегілерін, тұрмыстық бұйымдарын және халықтық педагогика элементтерін оқу тәрбие процесіне кіріктірудің тиімді жолдарын ұсына алады.

Сонымен бірге ата анамен серіктестік орнату мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бала балабақшада алған тәрбиесі мен үйдегі тәрбиесі арасында үйлесімділік болған жағдайда ғана толыққанды дамиды. Осы тұста әдіскер ата аналармен байланысты жаңа форматта ұйымдастыруы қажет. Дәстүрлі жиналыстар мен есеп берулерден бөлек, ата аналарды тренингтерге, шеберлік сабақтарына, отбасылық жобаларға, ашық есік күндеріне, шығармашылық байқауларға және бірлескен іс шараларға тарту маңызды. Сонымен қатар ата аналарға баланың даму ерекшелігі, тәрбиедегі қиындықтар, ойын арқылы оқыту, сөйлеу тілін дамыту, эмоцияны реттеу және экран

алдындағы уақытты шектеу сияқты өзекті мәселелер бойынша нақты кеңес беру қажет. Мұндай серіктестік ата ананың балабақша жұмысына сенімін арттырып қана қоймай, баланың тәрбиесіне ортақ жауапкершілік қалыптастырады.

Оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруда бақылау мен талдау жұмыстарының да орны ерекше. Көп жағдайда балабақшадағы бақылау тек кемшілікті анықтау немесе есеп беру мақсатында жүргізіледі. Алайда шынайы тиімді бақылау педагогке қолдау көрсетуге, оның жұмысын жетілдіруге және жаңа мүмкіндіктерді ашуға бағытталуы тиіс. Сонымен бірге әдіскер сабаққа қатысқан кезде тек тәрбиешінің әрекетін ғана емес, балалардың белсенділігін, қызығушылығын, қарым қатынасын, эмоционалдық жағдайын және оқу материалының нәтижелілігін талдауы керек. Осы тұста талдау нәтижелері нақты ұсыныспен, қолдаумен және әрі қарайғы жұмыс жоспары арқылы жалғасса ғана оның пайдасы болады. Әдіскердің кәсіби рефлексия ұйымдастыруы педагогтерге өз тәжірибесіне сыни көзбен қарауға және үнемі ізденісте болуға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта цифрлық технологиялар мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін ұйымдастырудың жаңа мүмкіндіктерін ашып отыр. Сонымен қатар цифрлық құралдарды қолдану тек презентация көрсету немесе бейнеролик қараумен шектелмеуі тиіс. Әдіскер тәрбиешілерге цифрлық ресурстарды баланың жас ерекшелігіне сай, қауіпсіз және тиімді қолданудың жолдарын үйретуі қажет. Мысалы интерактивті ойындар, дыбыстық жаттығулар, логикалық тапсырмалар, электронды кітаптар және виртуалды экскурсиялар баланың танымдық белсенділігін арттыра алады. Осы тұста цифрлық құралдар баланың шынайы өмірмен байланысын әлсіретпей, керісінше оны толықтырушы элемент ретінде қолданылуы маңызды. Сондықтан экран алдындағы уақыттың мөлшерін сақтау, қимыл әрекетімен ұштастыру және ата анамен бірлесе бақылау жүргізу басты талаптардың бірі болып табылады.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастырудың нәтижесі баланың мектепке жан жақты дайын болуымен айқындалады. Бұл дайындық тек әріп танып, санай алумен шектелмейді. Сонымен бірге бала өз ойын жеткізе алатын, өзгелермен қарым қатынас жасайтын, өз әрекетін басқара білетін, тапсырманы соңына дейін орындайтын, жауапкершілік пен қызығушылық танытатын тұлға ретінде қалыптасуы қажет. Осы тұста балабақша әдіскері бүкіл педагогикалық жұмыстың негізгі мақсатын дәл осы кешенді дайындықпен байланыстыра отырып ұйымдастыруы керек. Егер оқу тәрбие процесі жүйелі, мазмұнды, балаға бағытталған және заманауи талаптарға сай құрылған болса, онда мектепке дейінгі ұйым өз миссиясын толық орындай алады.

Осылайша, мектепке дейінгі ұйымдарда оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыру әдіскерден жоғары кәсібилікті, терең талдауды, үздіксіз ізденісті және жаңашыл көзқарасты талап етеді. Сонымен бірге әдіскер педагогтер мен ата аналар арасындағы байланысты нығайтып, әр баланың жеке мүмкіндігін ашуға жағдай жасап, дамытушы ортаны дұрыс ұйымдастырып, инновациялық технологияларды орынды енгізген жағдайда ғана оқу тәрбие процесі шынайы нәтижеге жетеді. Осы тұста балабақшадағы әрбір әрекет, әрбір сабақ, әрбір ойын мен қарым қатынас баланың болашақ тұлғасының қалыптасуына ықпал ететін маңызды құрал екенін ұмытпау қажет. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыру бүгінгі күннің ғана емес, елдің ертеңіне бағытталған стратегиялық міндет болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. 2007 жылғы 27 шілде № 319 III.
2. Қазақстан Республикасы Оқу ағарту министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Астана, 2022.
3. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022.
4. Выготский Л. С. Педагогикалық психология. М.: Педагогика, 1991. 480 б.
5. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2008. 398 с.

Серикбаева Дария Молдаспановна
Химия-биология пәні мұғалімі
"Заманбек Батталханов атындағы орта мектебі" КММ
Алматы облысы, Ұйғыр ауданы

ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аннотация: мақалада химия және биология пәндерін оқытудағы STEM технологияларының тиімділігі ғылыми-педагогикалық тұрғыдан қарастырылады. STEM-білім берудің мазмұны, пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудағы рөлі, зерттеушілік дағдыларды қалыптастырудағы мүмкіндіктері және оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы маңызы талданады. Сонымен қатар заманауи цифрлық технологиялар, жобалық оқыту, инженерлік ойлау және жасанды интеллект құралдарын кіріктірудің ерекшеліктері сипатталады. STEM технологияларының білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін, сыни ойлауын және ғылыми дүниетанымын дамытудағы артықшылықтары көрсетіледі.

Кілт сөздер: STEM-білім, химия, биология, интеграция, зерттеушілік оқыту, жобалық технология, функционалдық сауаттылық, цифрлық технологиялар, инженерлік ойлау, жасанды интеллект.

Қазіргі кезеңдегі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – білім алушыларды тез өзгеретін ақпараттық қоғам жағдайында өмір сүруге және кәсіби қызметке дайындау болып табылады. Жаһандану, цифрландыру және ғылым мен техниканың қарқынды дамуы оқушылардан тек теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар зерттеушілік, аналитикалық және практикалық дағдыларды меңгеруді талап етеді. Осыған байланысты халықаралық білім беру тәжірибесінде кеңінен таралған STEM технологиялары мектептегі жаратылыстану пәндерін оқытудың маңызды құрамдас бөлігіне айналып отыр.

STEM ұғымы ғылым (Science), технология (Technology), инженерия (Engineering) және математика (Mathematics) салаларын өзара байланыстыра отырып, білім алушылардың алған білімдерін өмірлік жағдаяттарда қолдану қабілетін дамытуға бағытталған кешенді білім беру жүйесін білдіреді. Бұл тәсіл оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастырумен қатар, олардың функционалдық сауаттылығын, шығармашылық әлеуетін және зерттеушілік мәдениетін дамытуға мүмкіндік береді.

Химия мен биология пәндері табиғат құбылыстарын, тірі ағзалардың құрылымы мен заттардың қасиеттерін зерттейтін өзара тығыз байланысты ғылым салалары болып табылады. Сондықтан осы пәндерді оқыту барысында STEM технологияларын қолдану білім мазмұнының интеграциялануына, оқушылардың пәндер арасындағы байланысты терең түсінуіне және ғылыми ұғымдарды кешенді қабылдауына ықпал етеді. Мұндай тәсіл білім алушылардың тек теориялық біліммен шектелмей, нақты өмірлік мәселелерді шешуге қатысуына мүмкіндік береді.

Қазіргі білім беру жүйесінде STEM технологиялары зерттеушілік оқыту қағидаттарына негізделеді. Зерттеушілік тәсіл арқылы оқушылар дайын ақпаратты қабылдаушы емес, ғылыми ізденіс жүргізуші, болжам жасаушы және тәжірибе нәтижелерін талдаушы субъект ретінде қалыптасады. Химия және биология сабақтарында жүргізілетін зертханалық жұмыстар, тәжірибелер мен жобалар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, ғылымға деген қызығушылығын қалыптастырады.

Химия сабақтарында STEM технологияларын қолдану оқушылардың химиялық құбылыстарды терең түсінуіне жағдай жасайды. Әртүрлі заттардың құрамын зерттеу, химиялық реакциялардың жүру заңдылықтарын тәжірибе жүзінде бақылау және алынған нәтижелерді математикалық есептеулер арқылы талдау пәнаралық байланыстарды жүзеге

асырудың тиімді үлгісі болып табылады. Биология сабақтарында да жасушалардың құрылысын модельдеу, фотосинтез процесін зерттеу, экологиялық мониторинг жүргізу және тірі ағзалардың физиологиялық ерекшеліктерін тәжірибелік жолмен анықтау STEM қағидаттарының жүзеге асуына мүмкіндік береді.

STEM технологияларының маңызды ерекшеліктерінің бірі – жобалық оқыту әдісін кеңінен қолдану болып табылады. Жобалық жұмыстар оқушылардың дербес ізденуіне, ақпаратты талдауына, тәжірибе жүргізуіне және алынған нәтижелерді бағалауына мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар қоршаған ортаның ластану деңгейін анықтау, су құрамын химиялық талдау, өсімдіктердің өсуіне әртүрлі факторлардың әсерін зерттеу немесе биологиялық қалдықтарды қайта өңдеу мәселелері бойынша жобалар әзірлей алады. Осындай жұмыстар арқылы білім алушыларда ғылыми-зерттеу дағдылары мен жауапкершілік қасиеттері қалыптасады.

Заманауи STEM-білім беру жүйесінде инженерлік ойлауды дамыту ерекше маңызға ие. Инженерлік ойлау оқушылардың мәселені анықтау, шешу жолдарын іздеу, модельдеу және нәтижені бағалау қабілеттерін дамытады. Химия және биология сабақтарында инженерлік тапсырмаларды қолдану білім алушылардың шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Мысалы, суды тазарту құрылғысының үлгісін жасау, жылыжай экожүйесін жобалау немесе экологиялық таза өнім өндіру бойынша модельдер әзірлеу оқушылардың тәжірибелік дағдыларын жетілдіреді.

Цифрлық технологиялар STEM-білім берудің ажырамас бөлігі болып табылады. Виртуалды зертханалар, интерактивті модельдер, үшөлшемді анимациялар және цифрлық платформалар күрделі биологиялық және химиялық процестерді көрнекі түрде түсіндіруге мүмкіндік береді. Оқушылар молекулалардың құрылысын, генетикалық механизмдерді және жасушалық деңгейдегі өзгерістерді визуалды модельдер арқылы зерттей отырып, ғылыми ұғымдарды тереңірек меңгереді. Сонымен қатар цифрлық технологиялар тәжірибе жүргізу барысында қауіпсіздікті қамтамасыз етуге және оқу үдерісін жекелендіруге жағдай жасайды.

Қазіргі уақытта жасанды интеллект технологиялары STEM-білім беру жүйесінде кеңінен қолданыла бастады. Интеллектуалды платформалар оқушылардың білім деңгейін талдап, жеке оқу траекториясын құруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар жасанды интеллект құралдары күрделі тақырыптарды түсіндіруде, тәжірибе нәтижелерін өңдеуде және ғылыми ақпараттарды іздеуде тиімді көмекші қызметін атқарады. Бұл өз кезегінде оқыту сапасын арттырып, білім алушылардың өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастырады.

STEM технологияларын қолдану оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Ғылыми мәселелерді шешу барысында оқушылар ақпараттарды салыстырады, талдайды, дәлелдейді және қорытынды жасайды. Осындай әрекеттер нәтижесінде білім алушыларда ғылыми дүниетаным қалыптасып, логикалық ойлау қабілеті дамиды. Сонымен қатар олар топпен жұмыс жасау, пікір алмасу және шешім қабылдау дағдыларын меңгереді.

Химия және биология сабақтарында STEM технологияларын қолдану функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға да ықпал етеді. Білім алушылар алған білімдерін күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді шешуге пайдаланады. Мысалы, тағам өнімдерінің құрамын зерттеу, экологиялық мәселелерді талдау, денсаулықты сақтау және қоршаған ортаны қорғау бағытындағы жобалар оқушылардың әлеуметтік жауапкершілігін арттырады.

Қазіргі халықаралық тәжірибе көрсеткендей, STEM-білім беру болашақ мамандықтарға бағдарлаудың маңызды құралы болып табылады. Биотехнология, медицина, фармацевтика, экология, генетика, нанотехнология және химия өнеркәсібі сияқты салаларда сұранысқа ие мамандарды даярлау мектеп қабырғасынан басталады. Осы тұрғыдан алғанда STEM технологиялары оқушылардың кәсіби бағдарын айқындауға және олардың болашақ ғылыми қызметке қызығушылығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазіргі білім беру кеңістігінде химия және биология пәндерін оқытуда STEM технологияларын қолданудың тағы бір маңызды артықшылығы – оқушылардың

метатанымдық қабілеттерін дамыту болып табылады. Метатанымдық қабілеттер білім алушылардың өз оқу әрекетін жоспарлауына, бақылауына және бағалауына мүмкіндік береді. STEM ортасында жұмыс жасау барысында оқушылар мәселені шешудің бірнеше жолдарын қарастырады, өздерінің іс-әрекеттерін талдайды және нәтижелерді бағалау арқылы өзіндік рефлексия жасауға үйренеді. Мұндай дағдылар оқушылардың дербестігін арттырып, үздіксіз білім алуға деген қажеттілікті қалыптастырады.

Заманауи STEM-білім берудің ерекшеліктерінің бірі – кәсіпкерлік ойлауды дамытуға бағытталуы болып табылады. Химия және биология сабақтарында ғылыми идеяларды тәжірибелік жобалармен ұштастыру арқылы оқушылардың инновациялық ойлау қабілеттері қалыптасады. Мысалы, биологиялық ыдырайтын материалдарды өндіру, экологиялық таза тыңайтқыштар әзірлеу немесе табиғи шикізат негізінде косметикалық өнімдер жасау сияқты жобалар білім алушылардың ғылыми ізденістерін нақты әлеуметтік және экономикалық мәселелермен байланыстыруға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде олардың болашақ кәсіби бағдарын анықтауға оң ықпал етеді.

Білім беру жүйесіндегі халықаралық зерттеулер STEM технологияларының оқушылардың жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын дамытуға ықпал ететінін көрсетеді. Әсіресе, химия мен биология пәндерін интеграциялау барысында білім алушылар күрделі мәселелерді кешенді түрде қарастырып, оларды шешу үшін бірнеше ғылым саласының заңдылықтарын қатар қолдануға үйренеді. Мәселен, гендік инженерия, биотехнология, биохимия, молекулалық биология және фармакология сияқты бағыттарды оқыту кезінде пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтеді.

Қазіргі кезеңде тұрақты даму тұжырымдамасы STEM-білім берудің маңызды бағыттарының біріне айналуда. Химия және биология сабақтарында БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарымен байланысты жобаларды жүзеге асыру оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Су ресурстарын қорғау, атмосфералық ауаның ластануын азайту, қалдықтарды қайта өңдеу, биоалуантүрлілікті сақтау және жаңартылатын энергия көздерін пайдалану мәселелері бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізу білім алушылардың әлеуметтік жауапкершілігін арттырады.

STEM технологиялары білім алушылардың командалық жұмыс дағдыларын дамытуда да маңызды рөл атқарады. Жобалық және зерттеушілік жұмыстарды орындау барысында оқушылар өзара пікір алмасуға, міндеттерді бөлісуге, бірлескен шешім қабылдауға және ортақ нәтижеге қол жеткізуге үйренеді. Мұндай дағдылар XXI ғасыр құзыреттіліктерінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және болашақта кез келген кәсіби қызметте сұранысқа ие болады.

Химия және биология сабақтарында STEM технологияларын қолданудың тиімділігі білімді бағалау жүйесінің өзгеруіне де ықпал етеді. Дәстүрлі бағалау түрлерімен қатар қалыптастырушы бағалау, портфолио әдісі, жоба нәтижелерін қорғау және тәжірибелік жұмыстардың нәтижелерін сараптау кеңінен қолданылады. Мұндай бағалау тәсілдері оқушылардың тек теориялық білімін ғана емес, олардың зерттеушілік, шығармашылық және коммуникативтік құзыреттіліктерін кешенді түрде бағалауға мүмкіндік береді.

Соңғы жылдары виртуалды және толықтырылған шынайылық технологиялары STEM-білім берудің жаңа бағыты ретінде дамып келеді. Химия сабақтарында атомдар мен молекулалардың үшөлшемді модельдерін зерттеу, ал биология сабақтарында адам ағзасының ішкі құрылысын немесе жасушалардың жұмыс істеу механизмдерін виртуалды кеңістікте қарастыру білім алушылардың күрделі ғылыми ұғымдарды қабылдауын жеңілдетеді. Мұндай технологиялар оқу материалының көрнекілігін арттырып қана қоймай, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтеді.

Осылайша, химия және биология сабақтарында STEM технологияларын қолдану білім беру сапасын арттырудың, оқушылардың ғылыми-зерттеушілік мәдениетін қалыптастырудың және функционалдық сауаттылығын дамытудың тиімді тетігі болып табылады. STEM тәсілі теориялық білім мен практикалық әрекетті ұштастырып, оқушылардың сыни ойлауын,

шығармашылық қабілеттерін және инновациялық көзқарасын дамытуға мүмкіндік береді. Сондықтан қазіргі химия және биология пәні мұғалімдерінің алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі – STEM технологияларын тиімді пайдалану арқылы оқушылардың ғылымға деген қызығушылығын арттыру және оларды болашақтың жоғары технологиялық қоғамында табысты өмір сүруге дайындау болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Беспалько В.П. Педагогические технологии. – Москва: Юрайт, 2023. – 319 с.
2. Пак М.С. Теория и методика обучения химии. – Санкт-Петербург: Лань, 2022. – 368 с.
3. Пасечник В.В. Современные технологии обучения биологии. – Москва: Просвещение, 2024. – 304 с.
4. Полосин В.С. Инновационные методы преподавания химии. – Москва: Академия, 2023. – 280 с.
5. Роберт И.В. Цифровая трансформация образования: теория и практика. – Москва: Инфра-М, 2024. – 356 с.
6. Bybee R. STEM Education and the Future of Science Education. – Rotterdam: Sense Publishers, 2021. – 210 p.

Таджиева Азиза Алихан кизи
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
№79 жалпы орта білім беретін мектебі
Шымкент қаласы, Қаратау ауданы

АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕН ОЛИМПИАДАҒА ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЕМТИХАНДАРҒА ДАЙЫНДАУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа. Қазіргі білім беру кеңістігінде ағылшын тілін сапалы меңгерту және білім алушыларды халықаралық деңгейдегі олимпиадалар мен емтихандарға даярлау маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Мақалада ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындықты ұйымдастырудың әдістемелік ерекшеліктері қарастырылады. Автор білім алушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға, академиялық сауаттылығын қалыптастыруға және халықаралық бағалау талаптарына бейімдеуге бағытталған тиімді әдістер мен технологияларды ұсынады.

Түйінді сөздер: олимпиадалық даярлық, халықаралық емтихан, ағылшын тілі, академиялық сауаттылық, тілдік құзыреттілік, инновациялық технологиялар.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында ағылшын тілі халықаралық қарым-қатынас тілі ретінде ерекше маңызға ие болып отыр. Әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдасу, халықаралық академиялық бағдарламаларға қатысу және кәсіби бәсекеге қабілеттілікті арттыру ағылшын тілін жоғары деңгейде меңгеруді талап етеді. Осыған байланысты білім алушыларды халықаралық олимпиадалар мен емтихандарға сапалы даярлау мәселесі өзекті бағыттардың біріне айналды.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, олимпиадалар мен халықаралық емтихандар білім алушылардың тілдік білімін ғана емес, олардың аналитикалық ойлауын, сыни пайымдау қабілетін, зерттеушілік мәдениетін және академиялық сауаттылығын да бағалайды. Сондықтан мұндай дайындық жүйелі, мақсатты және ғылыми негізделген әдістемені қажет етеді.

Қазіргі таңда IELTS, TOEFL, Cambridge English сияқты халықаралық емтихандар әлемнің көптеген жоғары оқу орындары мен білім беру ұйымдары тарапынан мойындалған бағалау құралдары болып табылады. Сонымен қатар республикалық және халықаралық олимпиадалар оқушылардың білім деңгейін анықтаудың маңызды тетігі ретінде қарастырылады. Осыған байланысты ағылшын тілі пәні мұғалімдерінің алдында білім алушыларды аталған талаптарға сәйкес даярлау міндеті тұр.

Мақаланың мақсаты – ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындықты ұйымдастырудың тиімді әдістемелік жолдарын көрсету және оларды оқу үдерісінде қолдану тәжірибесін талдау.

Мақаланың міндеттері:

– олимпиадалық даярлықтың ерекшеліктерін анықтау.

– халықаралық емтихандарға дайындықтың тиімді әдістерін сипаттау.

– инновациялық технологияларды қолдану мүмкіндіктерін талдау.

– практикалық тәжірибе негізінде ұсыныстар әзірлеу.

Әдістеме

Ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындық білім алушылардың тілдік құзыреттілігін кешенді дамытуға бағытталған жүйелі педагогикалық үдеріс болып табылады. Бұл үдерістің тиімділігі қолданылатын әдістердің мазмұнына, ұйымдастырылуына және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру деңгейіне байланысты болады.

Дайындық жұмыстары ең алдымен диагностикалық бағалаудан басталады. Диагностикалық жұмыстар білім алушылардың лексикалық қорының деңгейін, грамматикалық сауаттылығын, оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдыларының қалыптасу дәрежесін анықтауға мүмкіндік береді. Алынған нәтижелер негізінде әр білім алушыға жеке даму траекториясы белгіленіп, дайындық жұмыстарының мазмұны жоспарланады.

Олимпиадалық даярлықтың негізгі бағыттарының бірі – академиялық лексиканы жүйелі меңгерту. Халықаралық емтихандар мен олимпиадаларда күнделікті қарым-қатынасқа арналған сөздік қордан бөлек, ғылыми және академиялық сипаттағы лексика кеңінен қолданылады. Осыған байланысты сабақ барысында тақырыптық сөздіктермен жұмыс, сөзжасам тапсырмалары, академиялық мәтіндерді талдау және контекст арқылы сөз мағынасын анықтау әдістері қолданылады.

Грамматикалық даярлық халықаралық емтихандар мен олимпиадалардың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сондықтан оқыту барысында күрделі грамматикалық құрылымдарды меңгертуге ерекше назар аударылады. Атап айтқанда, шақтар жүйесі, шартты сөйлемдер, етістің ырықсыз түрі, жанама сөйлеу, модаль етістіктер және күрделі синтаксистік құрылымдар бойынша жүйелі жұмыстар жүргізіледі. Грамматикалық білімді бекіту үшін тест тапсырмалары, ситуациялық жаттығулар және мәтіндік талдау әдістері пайдаланылады.

Оқылым дағдыларын дамыту халықаралық емтихандарға дайындықтың маңызды бағыты болып табылады. Осы мақсатта әртүрлі жанрдағы академиялық мәтіндер қолданылады. Білім алушылар мәтіннің негізгі идеясын анықтауға, ақпараттарды салыстыруға, қорытынды жасауға және автор позициясын талдауға үйренеді. Мұндай жұмыстар оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытып, күрделі мәтіндермен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырады.

Жазылым дағдыларын жетілдіру барысында эссе, пікір білдіру, аргументативті мәтін жазу және академиялық сипаттағы жұмыстарға басымдық беріледі. Білім алушылар өз көзқарасын дәлелдер арқылы негіздеуге, ақпаратты жүйелеуге және академиялық стиль талаптарын сақтауға үйренеді.

Айтылым дағдыларын дамыту мақсатында пікірталас, сұхбат, презентация және жұптық жұмыстар кеңінен қолданылады. Білім алушылар өз ойын еркін жеткізуге, сұрақтарға нақты жауап беруге және коммуникативтік жағдаяттарда ағылшын тілін тиімді пайдалануға машықтанады. Мұндай жұмыстар сөйлеу еркіндігін қалыптастырып, тілдік кедергілерді азайтады.

Қазіргі уақытта цифрлық білім беру ресурстары олимпиадалық даярлықтың ажырамас бөлігіне айналды. Quizizz, Kahoot, BBC Learning English, British Council және басқа да халықаралық платформалар білім алушылардың қызығушылығын арттырып, оқу материалдарын интерактивті түрде меңгеруге мүмкіндік береді.

Практикада қолдану

Ұсынылып отырған әдістемені тәжірибеде қолдану Шымкент қаласы білім басқармасының «№79 жалпы орта білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің 9–11 сынып оқушылары арасында жүзеге асырылды. Жұмыстың негізгі мақсаты білім алушылардың ағылшын тілі бойынша олимпиадалық дайындық деңгейін арттыру, халықаралық емтихандардың талаптарына бейімдеу және тілдік құзыреттіліктерін кешенді дамыту болды.

Дайындық жұмыстарының алғашқы кезеңінде оқушылардың бастапқы білім деңгейін анықтау мақсатында диагностикалық тестілеу жүргізілді. Диагностика барысында оқушылардың сөздік қоры, грамматикалық сауаттылығы, мәтінді түсіну деңгейі, жазылым және айтылым дағдылары бағаланды. Нәтижесінде әр білім алушының күшті және әлсіз жақтары анықталып, жеке жұмыс жоспары құрылды.

Практикалық жұмыстардың маңызды бағыттарының бірі академиялық лексиканы дамыту болды. Сабақтарда халықаралық емтихандар мен олимпиадаларда жиі кездесетін академиялық сөздер мен сөз тіркестері жүйелі түрде меңгертілді. Оқушылар жаңа сөздерді жаттап қана қоймай, оларды мәтін құрастыруда, пікір білдіруде және эссе жазуда қолдануға үйренді.

Грамматикалық даярлық барысында халықаралық емтихандарда жиі кездесетін грамматикалық құрылымдарға басымдық берілді. Әсіресе шартты сөйлемдер, етістің ырықсыз түрі, жанама сөйлеу, модаль етістіктер және күрделі шақ формалары бойынша жүйелі жұмыстар ұйымдастырылды. Тапсырмалар қарапайым жаттығулармен шектелмей, нақты коммуникативтік жағдаяттар негізінде құрылды.

Оқылым дағдыларын дамыту мақсатында халықаралық деңгейдегі мәтіндер пайдаланылды. Оқушылар мәтіннің негізгі ойын анықтау, қажетті ақпаратты табу, ақпараттарды салыстыру және қорытынды жасау сияқты тапсырмаларды орындады. Әсіресе олимпиадалық деңгейдегі күрделі мәтіндермен жұмыс жасау оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға оң әсер етті.

Жазылым бағыты бойынша білім алушылар әртүрлі форматтағы эсселер жазды. Opinion Essay, Discussion Essay және Argumentative Essay түрлері бойынша жұмыстар жүргізілді. Әр жазба жұмысы арнайы бағалау критерийлері негізінде талданып, оқушыларға кері байланыс берілді. Нәтижесінде олардың өз ойын жүйелі жеткізу, дәлел келтіру және академиялық стиль талаптарын сақтау дағдылары қалыптасты.

Айтылым дағдыларын жетілдіру барысында жұптық және топтық жұмыстар ұйымдастырылды. Оқушылар пікірталастарға қатысып, түрлі тақырыптар бойынша презентациялар дайындады. Сонымен қатар халықаралық емтихандардың Speaking бөліміне ұқсас сұрақтармен жұмыс жүргізілді. Мұндай жұмыстар оқушылардың сөйлеу еркіндігін арттырып, өз ойын сенімді түрде жеткізуіне мүмкіндік берді.

Практикалық жұмыстардың тиімділігін арттыру мақсатында цифрлық білім беру ресурстары кеңінен қолданылды. Quizizz, Kahoot, BBC Learning English және British Council платформалары оқу үдерісіне енгізілді. Онлайн тапсырмалар білім алушылардың қызығушылығын арттырып, оқу материалдарын интерактивті түрде меңгеруге жағдай жасады.

Дайындық барысында жасанды интеллект құралдарының мүмкіндіктері де пайдаланылды. Білім алушылар эссе құрылымын жетілдіру, жаңа лексиканы меңгеру және грамматикалық қателерді талдау мақсатында заманауи цифрлық сервистермен жұмыс жасады.

Жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артты, академиялық мәтіндермен жұмыс жасау сапасы жақсарды және халықаралық емтихан форматындағы тапсырмаларды орындау көрсеткіштері жоғарылады. Әсіресе сөздік қордың кеңеюі, жазылым сапасының артуы және сөйлеу белсенділігінің жоғарылауы айқын байқалды.

Практикалық тәжірибе көрсеткендей, олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындық барысында тілдік дағдыларды кешенді дамытуға бағытталған жүйелі жұмыс жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қазіргі білім беру жүйесінде ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға сапалы дайындықты ұйымдастыру білім алушылардың академиялық және тілдік әлеуетін дамытудағы маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Бұл үдеріс тек пәндік білімді жетілдірумен шектелмей, оқушылардың сыни ойлауын, зерттеушілік мәдениетін, коммуникативтік дағдыларын және функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындықтың тиімділігі жүйелі жоспарланған әдістемелік жұмыстарға, оқытудың заманауи технологияларын қолдануға және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге тікелей байланысты екендігі анықталды. Лексикалық және грамматикалық дайындықты жетілдіру, оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдыларын кешенді дамыту білім алушылардың жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне негіз болады.

Практикалық тәжірибе көрсеткендей, халықаралық емтихан форматындағы тапсырмаларды жүйелі қолдану, олимпиадалық деңгейдегі мәтіндермен жұмыс жүргізу, цифрлық білім беру ресурстары мен жасанды интеллект құралдарын тиімді пайдалану оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, олардың білім сапасына оң әсер етеді.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 2022.
3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – 5th ed. – London: Pearson Education Limited, 2018.
5. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
6. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. – Harlow: Pearson Education Limited, 2017.
7. Ur P. A Course in English Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Журнал 2025 жылдың қараша айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті 2025 жылғы 28 қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00132871 берілген.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 12.06.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал издается с ноября 2025 года.

Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства культуры и информации Республики Казахстан
№ KZ35VPY00132871 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 28 октября 2025 года.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистическиеошибки несут авторы.
Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 12.06.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

Ж.Ж.Руссо
Ұстаз – ұлы есім

Мағжан Жұмабаев
Ұстаз болу – өз уақытын аямау,
өзгенің бақытын аялау.

Ахмет Байтұрсынов
Қазақтың тағдыры, келешекте ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі. Мектебімізді таза, берік һәм өз жанымызға /қазақ жанына/ үйлесетін негізде құра білсек, келешегіміз үшін тайынбай-ақ серттесуге болады.

М.Әуезов
Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады.

Ы.Алтынсарин
Жай мұғалім хабарлайды,
Жақсы мұғалім түсіндіреді,
Керемет мұғалім көрсетеді.
Ұлы мұғалім шабыттандырады.

Абай
Мұғалімге сөз өз ойын сапырылыстырып айту үшін берілмейді, басқаның ойына қозғау салу үшін беріледі.

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.

ҰСТАЗДЫҚ — ЖАҢҒА ЖАРЫҚ, БОЛАШАҚҚА БАҒЫТ БЕРЕТІН ӨНЕР!